

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

БРОЯТ СЕ ПОСВЕЩАВА НА
140-ГОДИШНИНАТА НА НАЦИОНАЛНАТА
БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Съставители:
доц. д-р Антоанета Тотоманова, Виолета
Цветкова, Стефка Рангелова, Петър Величков

ISSN 0861-847X • ГОДИНА XXV (LXIV)

6•2018

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ
КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ
ПРЕДПЕЧАТ ВАСИЛКА СТЕФАНОВА
ПЕЧАТНИ КОЛИ 10. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 220
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136
E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2018
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – снимка Иван Добромиров

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Александра Дипчикова
гл. ас. д-р Анка Стоилова
доц. д-р Анна Ангелова
доц. д-р Антоанета Тотоманова
Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загорев
Веселин Тодоров
Виолета Цветкова
проф. Владимир Ключев
Георги Бобев
д-р Джени Иванова
Елизабета Георгиев
Ефросина Ангелова-Пенкова
доц. д-р Живка Радева
д-р Иван Заров
доц. д-р Красимира Александрова
д-р Мариана Кирова
д-р Марчела Борисова
ас. Милена Колева-Звънчарова
Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Росица Кирилова
д-р Силвия Найденова
доц. д-р Тодор Чобанов
Юлия Карадачка-Симеонова

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

140 години

НБКМ

5–11

Алберт Бенбасат

Четвърта читалня

12–37

Александра Куманова

Професор Тодор Боров *или* сито за информацията. Към въпроса за националния пантеон на Духа на България

38–42

Ани Гергова

Кога и как е положено началото на българска национална библиотека. Приносът на първия ѝ директор Георги Я. Киров

43–44

Валери Станков

Похвално слово за Българската книга

45–52

Васил Загорев

Ресурси за изследване на историята на българската печатна книга в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Една колегиална читателска гледна точка

53–57

Георги Константинов

Нашият Киприан

58–59

Димитър Христов

Националната библиотека и книгите

60–66

Живка Радева

Стилиян Чилингиров и Народната библиотека – спомени за литературни приятелства и срещи

67–68

Иван Гранитски

Храм на духа

69–70

Любомир Халачев

За Библиотеката като за нещо истински духовно

71–89	<i>Мария Младенова</i> Непубликувани спомени за Пенчо Славейков на Олга Ангелова (по баща Гюзелева)
90	<i>Мая Кисьова</i> Тихо и могъщо място
91–100	<i>Поли Муканова</i> Националната библиотека в моя изследователски път
101	<i>Радка Пенчева</i> Какво е за мен Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“?
102–104	<i>Росен Тахов</i> „Хомо либро“ или Човекът на книгата. Ще оцелее ли в стихията на информационния океан
105–107	<i>Силвия Найденова</i> Националната библиотека и Централната академична библиотека – единство в многообразието
108–116	<i>Стоян Райчевски</i> Книгата и печатът в света на Георги Раковски
117–119	<i>Теодора Димова</i> Не мога да живея без Теб
120	Авторите в броя
Приложение 121	<i>Иван Добромиров, Стефан Рангелов, Виолета Цветкова</i> Библиотеката в снимки
123–132	Календар'2019
133–140	Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2018 г.
141	Талон за абонамент

Четвърта читалня

Алберт Бенбасат

Fourth Reading Room

Albert Benbasat

Summary

Prof. Dr. Albert Benbasat tells about how the National Library “St. St. Cyril and Methodius” shaped him and his peers into the men they later became – scientists, writers, poets, literary critics, journalists, teachers, librarians and museum specialists, editors, publishers. He remembers about famous Bulgarians who during their lifetime were readers at the Library – Ivan Bogdanov, Radoy Ralin, Stefan Elefterov and others.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, reading room, readers.

Напоследък все повече гледам назад и смесвам времената – минало и настояще. Давам си сметка, че това е данък към възрастта, че в него има известна доза сантименталност и отживялост, но от друга страна, не мога да не отчета, че поколенческото мислене по отношение на базовите житейски и морални ценности се е променило, дори се променя непрекъснато. И понеже от дълго време работя със студенти, при това изучаващи книгата и нейното правене, съпоставките някак си се налагат от само себе си.

Моите години са почти половината от годините на Народната библиотека. Това, струва ми се, ми дава правото да я наричам така – в съзнанието ми тя винаги е била НАРОДНАТА. Помня колко време и като студент, и по-сетне прекарвах под нейния покрив. Пребиваването ми там се случваше успоредно с купуването, подаряването и заемането на книги от Университетската и от Градската библиотека, със събирането на собствена библиотека – занимание, което продължавам през целия си съзнателен живот. Същото правеха и безброй други хора у нас и по света, без разлика на класа, пол, занятие. Ползването на обществена и комплектуването на лична библиотека бяха присъщи на модерното време – което комай приключи някъде към края на XX в.

В нашата филологическа студентска група си имяхме своеобразна парола, която гласеше: „Ще се видим в Народната“. Да, действително се виждахме там, още повече че Университетът бе редом и двете достолепни сгради по свой начин се допираха и допълваха, придавайки внушителен европейски и академичен стил на околния градски пейзаж. И понеже стана дума за архитектура, ще отбележа, че по принцип сградите на националните библиотеки винаги са измежду най-внушителните и представителните; те се открояват в центъра на града/столицата – съ-

перничат си със зданията на Парламента, Президентството, Министерския съвет, Общината и, разбира се – Университета. Искам да кажа, че навсякъде Националната библиотека символизира равнището на духовност и цивилизованост на една страна, т.е. символ е и на държавността. Така, за щастие, е и у нас.

Та, четяхме ние в Библиотеката, в прочутата Четвърта читалня, но освен това във файетата или на пейките отпред обменяхме мисли за прочетеното, а вътре в читалнята разменяхме помежду си книги, които някой от нас беше заел, тъй че другият не можеше в момента да ги поръча. Силна група се улучихме, от нея излязоха учени, писатели, поети, литературни критици, журналисти, учители, библиотечни и музейни специалисти, редактори, издатели... Не твърдя, че бяхме манияци на четенето и аскети в живота (е, винаги има изключения!); не се лишавахме от другите радости и сладости на студентските години, но някак си те биваха винаги съпътствани от книгата, библиотеката, четенето. Народната библиотека някак си ни оформи такива, каквито по-сетне станяхме.

Приключението започваше още на гардероба. Почти винаги се оказваше, че местата в нашата Четвърта читалня са заети. Чинно се нареждахме и чакахме, за да се освободи т.нар. номерче, та да можем да влезем. Завиждахме на онези, които са дошли рано сутринта и вече са вътре. Щом имаш номерче, респективно място, можеш и да четеш, можеш и да се разхождаш из Библиотеката, да ровиш из каталозите и да поръчваш книги. Чакането бе непредвидимо като време, място се освобождаваше понякога бързо, понякога след часове. Днес, разбира се, не е така, места има, колкото искате, и в това се състои една от съществените разлики между нашето и съвременното поколение читатели/не-читатели.

Във файетата и читалните, както и пред Библиотеката, срещах и се разминавах с незабравими хора. Един от най-ревностните обитатели на Народната библиотека бе нашият преподавател по старобългарски език Иван Добрев, по мое време още главен асистент, по-сетне професор, изтъкнат учен-езиковед. Младият тогава Добрев винаги отвърщаше любезно на моя уважителен поздрав, но не се заговаряхме. Той май си остана вгълбен в себе си мълчаливец, пестелив на думи беше и в аудиторията, а тук потъваше в читалните и стоеше дълго, по всяка вероятност в отделите за стари книги и ръкописи. Прави го и до днес.

Иван Богданов също „живееше“ в Народната библиотека. Думата не е пресилена. Той идваше рано сутрин и си отиваше вечер. Всеки ден. Така създаваше своите безценни трудове по история и теория на литературата, с каквито едва ли някой друг би се нагърбил да се захване. Защото работата бе убийствено трудоемка, а Богданов работеше „старомодно“ – със завидна систематичност описваше всеки източник на отделен фиш, създаваше си „паспорт“ за съответния автор или явление. Виждал съм части от тези негови картотеки, всичко там бе библиографски безупречно и справката можеше да се извърши светкавично. Веднъж в разговор той ми каза: „При мен няма творчески кризи, няма смукане на молива, аз предварително се подготвям, систематизирам всичко и след това сядам да пиша“. Искаше да каже, че всяка негова книга е плод на четене, четене, четене... повечето в Народната библиотека.

Само едно свое творение да бе оставил – „Речника на българските псевдоними“, Иван Богданов би влязъл завинаги в анализите на българската филологическа наука. Но разбира се, той създаде десетки и не по-малко ценни и неповторими книги. Не му е тук мястото да ги изброявам, но трябва да изтъкна, че Народната библиотека и целият ѝ всеотдаен персонал имат изключителна роля в тяхното раждане. Иван Богданов огласяше коридорите със своя неповторим басов глас, произнасяше пред събеседниците си своите безапелационни отсъждания по отношение на едно или друго литературно или културно явление, без да търпи възражения. Той неуморимо – всъщност неумолимо! – поръчваше купища стари и нови книги и периодични издания, а библиотечните труженици безропотно изпълняваха заявките му, каквито и усилия да им струваше това. Затова гласовитият Иван Богданов неизменно им изказваше благодарност на страниците на своите вече отпечатани трудове.

Един от постоянните обитатели на Библиотеката бе Радой Ралин. На младини за мен и моето поколение той беше нещо като ходещ мит. Хем легендарен, хем можеш да го срещнеш на улицата. Или там – в Народната библиотека. И да ти каже „здрасти“. Да спре и да поприказва с тебе.

За разлика от повечето писатели Радой Ралин прекарваше много дни в читалните, ровейки стари книги и стара периодика. Които не го познаваха отблизо, не можеха и да подозират колко култура и начетеност се криеше зад ексцентричната му външност и често комично поведение. Радой беше жива енциклопедия на българската и световната литература и изкуство, виртуозно импровизираше дълбоки анализи на произведения от всякакъв характер, знаеше имената и творчеството на забравени автори, артистично свързваше любопитни подробности от живота им с интерпретации – придружени и с рецитации – на техни творби. И всичко това във фойето на Народната библиотека, поспрял се на разговорка с някого, който е значително по-млад (млада!) от него.

Когато през 70-те и 80-те години на XX в. работех в Националния литературен музей, посещавах мнозина от по-възрастните писатели. Така се запознах с Калина Малина, съпруга на покойния редактор на в. „Литературен глас“ Д. Б. Митов. Вестникът ми беше любимо четиво, тъй като съдържаше безценна информация за културния и литературния живот между двете световни войни, стойностна публицистика, проза, поезия и критика. Детската писателка се оказа сладкодумен разказвач; в нейния малък апартамент се пазеха архивът и библиотеката на Д. Б. Митов, ръкописи, изрезки, албуми със снимки, от които изскачаха спомени за известни и забравени писатели, художници и артисти. Хрумна ми идеята за филм, посветен на Д. Б. Митов и „Литературен глас“. Редакторката в Студия „Екран“ Мария Цонева я хареса, написах сценарий, той мина през някакви съвети и изненадващо беше одобрен. За режисьор бе определен Иван Ботушаров (1926–2001) – опитен документалист, с пристрастия към историческата тематика, също ревностен обитател на Народната библиотека.

Филмът „Наричаха го Дъбът“ бе построен върху разкази на живи съвременници. Обсъждахме кои от тях да поканим за участие в снимките. Спиряхме се на

различни имена, обаждахме им се, някои обаче не приеха (още бяха живи враждите помежду им), други се оказаха прекалено стари и болни. Работата течеше, а ние все още уточнявахме. Накрая останаха Калина Малина, проф. Стефан Каракостов, Вичо Иванов, Христо Бръзцов, Коста Георгиев и Радой Ралин. Последният – под въпрос. С Иван Ботушаров дълго разисквахме неговото участие, питахме се как би се приело това от отговорните фактори, имайки предвид официалното отношение към опозиционната му природа. Ами ако само заради Радой Ралин спрат филма?! Или ако наредят да го изрежем?! Аз бях млад и зелен музееен уредник, какво можех да направя. Казвах само, че единствено Радой Ралин и Александър Геров са живи от поколението поети, което в края на 30-те и началото на 40-те години се утвърждава на страниците на „Литературен глас“. Понеже Геров не беше от приказливите, познавах го, оставаше да рискуваме с Радой. Но, признавам си, изричах всичко това с половин уста...

Иначе тих и скромнен човек, Иван Ботушаров тук прояви твърдост. Свързахме се с Радой Ралин, той с радост прие и нещата изведнъж потръгнаха. С другите участници снимките се правеха в домовете им, за себе си Радой предложи Народната библиотека – което значително разнообрази интериора на филма.

За да не смущаваме четящите, снимахме в пространството зад гишето за поръчки. Там имаше няколко дълги масивни маси, на които служителите струпваха изпълнените читателски заявки, а понякога виждах и една особена порода хора, които необяснимо за мен четяха именно зад гишето. Както и да е. Радой винаги се готвеше предварително – на една от масите вече чакаха подвързани течения на „Литературен глас“, а между страниците той си бе отбелязал с листчета публикациите, върху които смяташе да се спре. Зад камерата на оператора Буко Лазаров се настаняхме с режисьора Иван Ботушаров и редакторката Мария Цонева, за да задаваме въпроси. Облечен в нещо като бяла рубашка (поразмъкната и закопчана догоре), Радой заставаеше прав, отгръщаше пожълтелите броеве, но почти не поглеждаше в тях. По-скоро досегът с хартията го вдъхновяваше да възкреси спомените си за онова време, за редактора Д. Б. Митов, за младите тогава поети Александър Геров, Веселин Ханчев, за по-стари като Кирил Христов, към когото питаше топли чувства, може би и заради чепатия му характер. Последното ги сродяваше, както и симпатичната им натрапчива привързаност към нежния пол.

Изненадващо не отрязаха Радой Ралин от филма; той беше излъчван неведнъж по БНТ, а по-сетне и по други телевизии. Така заедно с неговото участие се запазиха и безценни кадри от Народната библиотека през 70-те години на миналия век.

Стефан Елевтеров също бе измежду любимите ми преподаватели, чест посетител на Народната библиотека, а в по-късни времена и (лаская се да мисля) мой приятел. С него спомените ми от Библиотеката са по-особени. Стефан бе сътворил една амбициозна концепция, която включваше пълно описание на всички литературни произведения от български автори, издадени у нас през периода от Освобождението до Първата световна война. Описанието не бе само библиографско, основното бе да се анотират книгите – хиляди томове, огромна част от които

неизвестни на широката публика, немалко дори графомански. Естествено, Стефан нямаше как сам да свърши цялата работа, на помощ се явявахме ние, студентите от „Българска филология“. През едно лято в началото на 70-те години и аз бях сред тези избраници, на които този едномесечен стаж в Народната библиотека се зачиташе и като лятна бригада.

Стефан Елевтеров ни организира в две групи – първата търсеше по каталозите и поръчваше книгите, втората – четеше и аотираше съдържанието. Заринахме заемната служба с поръчки, изданията се трупаха върху масите зад гишетото, където ние чинно седяхме и описвахме. След като скрупулъозно прочетох и аотирах един литературен опус от началото на XX в., чийто автор за първи път чувах, Стефан отчете, че ако карам с това темпо и тази дължина на съчиненията си, ще забавя значително работата. Препрати ме към каталозите, там се справях значително по-бързо. Търсех заглавието, попълвах заемната бележка и я предавах на гишетото за заявки – десетки, да не кажа стотици поръчки. С привичното им усърдие служителите ги изпълняваха, с изключение на книгите, които бяха на реставрация или по една или друга причина се оказваха неналични. Елевтеров обаче не се отказваше, след Народната дойде ред на Университетската и на Пловдивската библиотека. Усвършенствах се в работата с различните каталози, което ми помогна и в бъдеще, но така и не разбрах какво се случи после с този проект на моя, лека му пръст, преподавател и приятел. До този момент не съм виждал завършения резултат, но продължавам да мисля, че делото му бе крайно полезно за литературната история. Дано целият къртовски труд не е пропаднал...

По мое време каталозите на Народната библиотека бяха свършена справочно-информационна система, стига да я изучиш и усвоиш. Няма да ги изброявам поименно, не ги помня всичките, но съм благодарен на Стефан Елевтеров, че ме въведе в тоя непознат още за мен свят. Сега всичко това го има – цели коридори, както и главното фоайе са заети с всички видове каталози. Но има и нещо по-модерно – един обединен дигитален каталог – COBISS.BG (сводна библиографска база данни), който позволява бързо и кръстосано търсене от домашния компютър – така всичко става за секунди. Аз обаче се изкушавам да се върна назад, в началото на XX в., когато каталожната система едва е проходила, била е – меко казано – допотопна. В спомените си „И аз на тоя свят“ проф. Александър Балабанов пише, че в Народната библиотека каталогът е бил само един, „изложен пред читалния салон, за да се избират книги за четене в самата библиотека или за вземане у дома, цели големи тефтери...“¹ Значи каталогът тогава е представлявал нещо като голяма тетрадка („тефтер“), с подгънати и замърсени от употреба страници; представям си как я разлистваш дълго и упорито, докато най-сетне имаш късмета да попаднеш на търсеното заглавие.

Разказвали са ми, че се крадяли фишове от каталозите на Народната библиотека, направо от чекмеджетата ги изтръгвали и си ги слагали в джоба. Възможно е, винаги има някакви уж учени, които искат да скрият от другите простосмъртни

¹ Балабанов, Александър. И аз на тоя свят. автобиогр. повест. ред. [с послесл.] Тодор Боров. София: Отечество, 1979, с. 55.

информацията за някои заглавия, за да се чувстват избрани и единствени в своя „изключителен“ изследователски принос. Допускам, че такива кражби са целели и друго – прикриване на плагиатство (на принципа – няма информация, няма книга, няма присвояване).

Но сега ми се иска да отворя дума за по-страшни, невъзстановими кражби и посегателства върху книжовната памет.

В Трета читалня се четеше периодиката. С нея ми предстоеше да се запозная, когато постъпих на работа в Националния литературен музей и започнах да проучвам литературната история не само през текста, но и през материалните ѝ измерения. Доста издания минаха през ръцете ми както в Народната библиотека, така и във фондовете на музея. Ала тук мисълта ми е друга. Това неопценимо богатство биваше често подлагано на тормоз от страна на безсъвестни, да не кажа престъпни ползватели на Библиотеката. Натъквах се на изрязани с бръснарско ножче публикации, дори цели страници от вестници и списания. Третираны по тоя вандалски начин, отделните броеве оставаха непоправимо наранени, направо погубени за следващите читатели, възстановяването им или замяната им ставаше почти невъзможна. Кого обслужваше това – нечии амбиции за „откривателство“ на един или друг непознат факт, мързела на въпросните „читатели“, нежелаещи да губят време в преписване или резюмиране на публикацията, или просто просташината, невежеството, липсата на елементарно съзнание за реалната стойност на това богатство? Или, може би, всичко взето заедно.

Да, тогава нямаше ксерокси, скенери и други подобни технологични улеснения, които сега облагодетелстват учения свят. Помня как проф. Розалия Ликова, също прекарваща с дни в читалните, в дебели тетрадки преписваше цели книги, за да си ги ползва при подготовката на собствените си трудове и лекции. Нямах това търпение, но и аз преписвах цитати, водех бележки, резюмирах от книги и периодика. Но как да прочетеш нещо, което някой книжен мародер е присвоил по-най-безобразния начин! Много по-късно колега литератор ме помоли да му услужа с моя статия, публикувана в една от книгите ми. Има я в Народната библиотека, казах му. Да, отвърна ми, книгата наистина е там, но самата статия липсва, изрязана е с бръснарско ножче. Е, какво да мисля? Дали да се гордея, че съчинението ми е предизвикало чак такъв интерес, че някой го е поискал само за себе си?! Или да проклинам (не се отказвам от тая дума!) един никаквец, който е обезобразил изданието и е лишил други от възможността да го ползват!

Итъква се, че дигитализацията е интегрална част от опазването на културно-историческото наследство; че тя ще спомогне изключително за продължаването на живота на оригиналите, в случая на хартия. Те няма да се повреждат, защото няма да се ползват; вместо тях потребителят ще получи (ще си достави направо през интернет) копието. Всичко това е вярно. Но ако книжният оригинал е вече увреден? Не може и да се дигитализира нормално. Май ще се окаже, че сме вкарали много, ама наистина много средства в модерната технология, а в същото време оригиналът е изпокъсан, излянял, осакатен, сиреч отива си, умира, губим го. Не е тайна, че големите ни библиотеки, в частност Народната, отказват изпълнението

на заявки за ползване, особено на периодика, когато изданията са стари и в тежко физическо състояние. Отговарят, че течението е на реставрация, но по принцип това е благородно оправдание, за да го опазят. Огромна част повредени издания обаче нито са реставрирани, нито са микрофилмирани, нито са дигитализирани. Оригиналите са сериозно застрашени, а разрушаването и окончателното им изгубване ще бъде огромна беда. Защото оригиналът е невъзстановим.

Ще повторя – оригиналът е незаменим. Когато говорим за книга, освен основната съдържателно-смислова информация, която носи, оригиналът кодира в себе си и още много допълнителна. Например естеството на хартията, полиграфията, подвързията, мастилата, оцветителите. Но това далеч не е всичко. Оригиналът е като жив организъм, всеки отделен екземпляр има своя биография, индивидуални особености, дори характер, ако щете. Важно е кой е бил притежателят на книгата, както и кой я е държал в ръце. И какви знаци – подчертавания, приписки, автографи, рисунки, дори детски драсканици и пр. – е оставило човешкото присъствие, а и времето върху нея. Печатите, сигнатурите, екслибрисите, всичко това е памет, тя носи познание, което чака „декодиране“. Дигиталното копие ще маркира знаците с фотографска точност, но няма как да пренесе адекватно паметта, защото не е и не може да бъде пълен заместител на всеки отделен оригинал. Нека не прозвучи приповдигнато, но Народната библиотека е хранител на българската книжовна памет в нейната цялост.

Усамотяването в Народната библиотека с томче в ръка, където около теб е пълно с твои съмишленици, е удоволствие, тръпка, непознати за днешните „юзъри“, информиращи се чрез Мрежата или копиращи на ксерокс необходимите им материали. Свещенодейственото отношение към институцията Библиотека като към храм, в който се обладава тайнството на познанието, като средище за социални контакти и приятна кафе отмора в промеждутъците, докато чакаш на хлад да ти изпълнят поръчката, или правиш сладка пауза между прочита на две книги – всичко това сякаш отлетя с постепенната промяна в социалното и културното ни битие. Достъпът до познанието днес е невъобразимо по-голям, отколкото беше за нас, обитателите на Четвърта читалня. Този достъп не е съвсем безплатен, ала в голяма степен ни е подарен. Но както съм казвал и друг път – достъпът до познанието и самото познание не са идентични. Не-четящият човек си остава не-четящ дори когато му подариш Вавилонската библиотека, било то в хартиен, било то в дигитален вид.

Професор Тодор Боров *или* сито за информацията Към въпроса за националния пантеон на Духа на България

Александра Куманова

**Professor Todor Borov *or* a screen for information
On the problem of national pantheon of the Spirit of Bulgaria**
Alexandra Kumanova

*On the occasion of 140th anniversary of
The St. St. Cyril and Methodius National Library (1878–2018)*

*In memory of
25 years of the death of Prof. Todor Borov (1901–1993) and
55 years of the closing down of
Bulgarian Bibliographic Institute “Elin Pelin” (1941–1963)*

Summary

The concurrence of the jubilee of the National pantheon of the Spirit of Bulgaria with the a quarter of a century from the demise of the last Bulgarian encyclopaedist and a half of a century from the disappearance of one All-Bulgarian institution – symbols of the European cultural tradition and of the civilization as a human phenomenon – are at the cynosure.

In the sketch presented here leading is the natural chronology of the described, rooted by some consecutively emerging vectors of the examined ontology: I. First encounter: the Divine; II. Studies under the vaults of the Library: genres of bibliography, stationary in the world universal bibliography; III. Bibliographer in the Library; III. 1. Current national bibliography; III. 2. Personal bibliographies and historiography: a model of the Bulgarian Bibliographic Institute; III. 3. Rhizome-reticular style: library (catalog) bibliography; III. 4. Club on the etiquette of library and bibliographic activity: *exteriorica Bulgarica* – bibliographic guide (Honor); IV.

Demiurge of the rhizome-reticular phenomenology of the bibliography: cognitology related to the chronotope of the Library as an element of the biblio-info-noosphere; IV. 1. The lore for the development of the scientific culture: modeling and prognostic function of the bibliography of bibliographies; IV. 2. Science: meta-systemic unity of the bibliography; IV. 3. Genres of bibliography: a classification; IV. 4. Scientific-cultural meta-organization of the bibliographic work: meta-bibliographic – philosophical – information modeling; IV. 5. Book – reader: bibliographic phenomenology (interdisciplinarity of the universal international bibliography); IV. 6. Interactions of the contemporaries to the appearance of *Road to the Books*: theoretical-practical and organization-methodological system sense; IV. 7. The future of *Road to the Books*: prognostics for the Library; V. The Spirit of the Library: eternity.

Key words: 140th anniversary of the St. St. Cyril and Methodius National Library (1878–2018), 25 years of the death of Prof. Todor Borov (1901–1993), 55 years of the closing down of Bulgarian Bibliographic Institute “Elin Pelin” (1941–1963), *Road to the Books* (1942): ontological proscopy of the moral and cognitologic discourse of relation to the biblio-info-noosphere (1960–2018).

Н. Михов

Б. Георгиев.

Странстващият пастир

Т. Боров

(Репродукции от фотоархивната колекция на на М. К. и А. К.)

***В чест на 140-годишнината на
Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (1878–2018)***

***Възпоменание на
25 години от смъртта на проф. Тодор Боров (1901–1993) и
55 години от закриването на
Българския библиографски институт „Елин Пелин“ (1941–1963)***

Съвпадането на юбилея на Националния пантеон на Духа на България с четвърт век от кончината на последния български енциклопедист и половин век от изчезването на една общобългарска институция – символи на европейската културна традиция и на цивилизацията като човешки феномен – движи съзнанието ми в този миг...

В представения тук ескиз водеща е *естествената хронология* на описваното, рудиментирано от няколко последователно възникващи във времето вектора на изследваната онтология...

I. Първа среща: Божественото

*Явното, знайното
всеки ден бива,
тука най-тайното
нам се открива:
своя Божествен мост
в тоз рядък час
Вечната Женственост
спуска към нас.*

Й. В. фон Гьоте / прев.: В. Петров [1]

Един от най-ранните спомени, връзан в съзнанието ми – на по-малко от четиригодишна възраст, – е свързан с лятото на 1960 г. ...

...В един зноен ден се оказах с дядо ми Владимир Дмитриевич Пришляк (1888–1985) – специалист по класическа филология, полиглот и преподавател по латински и древногръцки език в Духовната академия в София (1923–1958) [2] – пред Националната библиотека в София, която е наблизко от родната ми къща на бул. „Княз Александър Дондуков“...

Дядо ми имаше среща с един господин пред Библиотеката...

Както се случва, събеседниците очевидно са били съсредоточени в разговора си, и аз, освободена от ръката на моя Вергилий в този живот, – по чудо! – се *оказах вътре* в Библиотеката...

Именно: *оказах*...

Нямам спомен, че влязох в Библиотеката.

По-скоро – както са описани вълшебствата в приказките! – изведнаж се *осъзнах вътре*...

...Библиотеката е огромно царство на тишина, покой и хармония...

Над мен се извисяват сводове, които в съзнанието ми са издигнати до небето...

Имам чувството – може би, защото в спомена ми присъства усещане за *физическа прохлада* на това първо ми докосване до света на Библиотеката, – че съм попаднала в *египетска пирамида*...

Посланието на този знак в съдбата ми, беше за ОТКРИВАТЕЛСТВО – така е и до ден днешен...

...Ако трябва с една дума да изразя възприятието си от тази първа среща с Библиотеката – то тя е ВЕЧНОСТ...

Вечността е културно метафизично понятие и носи печата на онтологично безсмъртие.

Защото – в културата това, което е било в миналото, е живо...

Оживяващата реалност на съзнанието, възкресяваща за нов живот страниците на книгите, аудио-записите, визуализиращите колекции... която получава нов прочит чрез *твоето* докосване до нея и възприятието ѝ, е *културен аналог на вечността*.

...През живота си имам възможността да работя в библиотеките на три континента за продължителни периоди от време – Европа, Америка, Азия...

Но величието на нито една от техните библиотеки не може да засенчи детския ми спомен, издигнат неведомо от самата съдба *в мен* на пиедестала на недостижима висота...

Тази висота ми е посочена от Духа на Библиотеката.

II. Следване под сводовете на Библиотеката:

видове на библиографията, позиционирани от световната универсална библиография

О, Дух възвишен, ти ми даде всичко.

Й. В. фон Гьоте / прев. В. Петров [3]

Приемането ми за студентка през 1975 г. в Държавния библиотечарски институт (ДБИ), който се помещаваше в сградата на Библиотеката, беше щастие, изпълващо ме с магията на съпътстващия ме *спомен от детството за избраността от съдбата*, свързала ме с Библиотеката.

От първия ден на следването ми по специалността „Библиотекознание, библиография, книгознание“ [4] започна ежедневно ми докосване до каталозите и фондовете на Библиотеката.

Духът на Библиотеката беше над всичко!

Той ми сочеше: *всичко да се установява, документираща, историографира в СРАВНЕНИЕ...*

Впечатлена от преподаването на **Борис Десев** по **общата библиография** и на **Василка Младенова** по **фондове и каталози**, от позицията на тези ДВЕ ЗНАНИЕВИ МАГИСТРАЛИ пристъпих към изучаването на **видовете на библиографията**, обявени и от двамата за *невралгична зона на специализираното знание, свързано с универсалното познание*.

Самото преподаване на **отрасловата библиография** (Стефан Кралев и Тодорка Арабаджиева) ме насочи към изучаването на **съдържателната структура на библиографията**, което отключи виждането на **полифонията от структури в библиографията като единство на многообразието, мислено като множественост (документална, адресна, същностна, видова, функционална, съдържателна, организационна)**.

Срещата с Марин Василев по **книгознание** разчисти пътя към проблема за **систематизация, типологизация и класификация на всяка информационна реалия – независимо от равнището, на което се намира в информационната система, разглеждана като единство от много равнища...**

Любопитното е, че – когато по конкурс бях изпратена да продължа висшето си образование в Санкт-петербургския (тогава: Ленинградски) държавен институт по култура в Русия (1976–1980), там проблемът за **видовете на библиографията** също застана с нова сила (проф. С. А. Рейсер, проф. И. В. Гудовщикова, проф. А. В. Мамонтов, проф. Й. Е. Баренбаум, проф. А. В. Соколов, проф. В. П. Леонов, проф. Г. Г. Фирсов, проф. В. Ф. Сахаров)...

Точно проблемът за **видовете на библиографията** – за тяхната *хомология*, стана крайъгълен и в

беседите ми през 1980-те г. с проф. Ю. М. Лотман (Естония – глава на Тартуско-московската школа по семиотика, в чиито възгледи кулминира *руският космоизъм*) и през 1990-те г. с проф. Томас Сибтък (Илинойс – Блумингтън – щата Индиана, Съединени американски щати – кулминация на *англо-американската културна антропология*, в която е встроен комплексът на *библиотекознанието, библиографията, книгознанието, архивистиката, документалистиката, полиграфията, информатиката, информационните технологии...*).

Тук се отнасят и текстологичните ми изследвания през 1980-те–2000-те години на известните трудове по знакови системи на проф. Умберто Еко (който съединява *семиосферизма* не само със *структурализма* и *западноевропейската философска антропология*, но и с *универсалните модели на познанието*).

Към същия период се ситуират и активните ми контакти с философа и практика на библиографското описание и проблемите на стандартизацията му проф. Ирина Линден (Клим) (Университет на Род Айленд в САЩ, заместник-директор по международните въпроси на Руската национална библиотека в Санкт Петербург, член на Международното библиотечно-библиографско почетно дружество *Bibliothekarios philax mathesis (старогр. „библиотекарите – пазителите на знанието“)*).

През 1990-те–2000-те години цялата тази работа кулминира в сътрудничеството ми с проф. Руджеро Гиляревски (Всеруския институт за научна и техническа информация към Руската академия на науките – ВИНТИ РАН), проф. Леонид Джахая (Грузинската академия на философските науки и Грузинската академия на образователните науки – Тбилиси, Грузия), Анджеа Кенън (Конгресната библиотека на САЩ).

Към 2005 г. се **консолидира виждането ми за видовете библиография** („*Ввод в хуманитарната библиография*“ – Ч. 1. 1995; Ч. 2. 2005; Ч. 1–2. Ново ел. изд. [2]), построено върху многомерната системна интерпретация на 1180 библиографски разновидности, установени в над 700 класификации на библиографските форми и над 5000 документа на 20 езика по целия хронотоп на библиографската вечност.

Това стана по времето на седем директори на Библиотеката: Константинка Калайджиева (1980–1983; на поста: от 1965); Петър Караангов (1983–1989); проф. д.ф.н., д.изк. Атанас Натев (1990–1991); доц. д-р Александра Дипчикова (1992–1995); проф. д-р Вера Ганчева (1996–1997); проф. д.ф.н. Кирил Топалов (1997–1998); проф. д.ф.н. Боряна Христова (1998–2005; на поста: до 2016).

Издаденият на руски език в България труд – лекционен курс по общо библиографознание „*Ввод в хуманитарната библиография*“ (Ч. 2. 2005 – София; Ч. 1–2. Ново ел. изд. – София [2]) (Ч. 1. 1995 – Санкт Петербург) беше високо оценен и от двама действителни членове на Международната академия по информатизация при ООН (МАИ при ООН), които станаха негови рецензенти. Това са световноизвестният руски библиотековед и информатик проф. д.п.н. А. В. Соколов – глава на библиотечно-библиографската школа на Русия (вж: *по-горе*) и математикът – информатик, архитект на съвременната информационна среда без географски, институционални и административни граници, политик от ново поколение, мениджър на културата и науката, доайен на информационното общество и в България, и в планетарен мащаб проф. д.ик.н. Стоян Денчев (ректор на Университета по библиотекознание и информационни технологии – УНИБИТ; преди: ДБИ и др. назв.) (вж: *и по-долу*).

Премиерата на този труд („*Ввод в хуманитарната библиография*“), състояла се на 19.I.2005 г., бе удостоена с внимание от първите двама и от последния от директорите на Библиотеката, посочени *по-горе*.

Този синтез, тръгнал от проблема за видовете на библиографията, естествено отключи представата за **планетарната библио-инфо-ноосфера**, която има носеща конструкция – **световната (международната) универсална библиография**. [5].

Посочената библиографска разновидност (световната универсална библиография) естествено позиционира – като части към цялото – всички останали национални, регионални, отраслови и т.н. морфологични форми на библиографията...

От ректора проф. С. Денчев бяха оценени високо специализациите ми в библиотеките и университетите на Европа и САЩ, както и работата ми в Библиотеката, и бях поканена да се присъединя към неговия професорско-преподавателски екип.

През 2012 г. подготвих на български език учебник по библиографска морфология „*Ризома на инфосферата*“ (Ново ел. изд. 2017), който получи множество блестящи рецензии и у нас, и в чужбина. С особена проникателност се отличава рецензията за него на един от архитектите на модерната библиография доц. д-р Красимира Александрова – директор на Библиотеката от 2016 г., действителен член на МАИ при ООН, един от сътълбовете на енциклопедичните библиографски и историографски издания на УНИБИТ (вж: *и по-долу*).

Естествено се появиха и в Германия (2016), и в България (2017, 2018) обобщаващите ми учебници по генеалогия на световната универсална библиография „*Интеграл на библиографията*“, „*Интеграл на хуманитарната библиография*“ и *GENERATIO SPONTANEA: Synoptic table of the World universal*

bibliography from 3rd c. BC to 21st c. [5], които увенчаха усилията на всички – и предшественици, и съвременници, свързани с тази проблематика.

Намирам, че лабораторията на последния, *цит. тук* труд, е изцяло свързана не само със световните книгохранилища на Европа, САЩ и Азия (последните открих благодарение на теренните и историографски експедиции, свързани със соларния култ със северен генезис, за които бях благославяна лично от проф. С. Денчев), но и с българските – сред които се извисява Библиотеката, оглавявана от библиографския им редактор – първият **библиограф директор** на Библиотеката (доц. д-р Красимира Александрова) след **единствения по рода си – проф. Тодор Боров** (вж: *и по-долу*)...

...По силата на обстоятелствата в настоящата – 2018-а – година, когато отбелязваме 140-годишнината на Библиотеката, възпоменаваме и проф. Т. Боров, и Българския библиографски институт, е финализирано **генеалогичното изследване по систематика на световната универсална библиография** *GENERATIO SPONTANEA*, в залагането на чиито основи стои самият проф. Т. Боров с труда си „*Пътя към книгите*“ (вж: *и по-долу*)...

...Малко преди назначаването на доц. д-р К. Александрова за директор на Библиотеката на един 1 ноември в пета читалня на институцията – на традиционния форум по случай Деня на народните будители, проф. С. Денчев покани всички присъстващи от национално отговорната аудитория да се присъединят към традиционното българско хоро под звуците на гайда, водено от него...

...Тази метафорична сцена възприех *тогава* като знак за консолидация на *информационното общество* у нас в съзвучие със световното, което – според прогнозите на акад. Л. Г. Джаях, проф. Р. С. Гиляревски, проф. Я. Л. Шрайберг... – е *първа степен на обществото на знанието*.

Духът на Библиотеката – като един нов Вергилий – посочи тези простори.

III. Библиограф в Библиотеката

*Докато аз броях звездите на небето,
Времето броеше дните ми на земята
И в последния си ден видях една падаща звезда...*

Роман Кисъв „Епитафия на звездоброеца“

III.1. Текуща национална библиография

След дипломирането ми в Санктпетербургския държавен институт по култура в Русия бях разпределена на работа в Библиотеката (1980–1994).

Първото ми назначение бе библиограф-редактор в отдел „*Български книгопис*“ на Центъра по национална библиография (днес: Националната библиографска агенция при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“).

Основните ми задачи тук бяха свързани със съставянето на *Серия 1* (регистрация на книги и други видове документи) и *Серия 2* (регистрация на служебни издания).

Завеждащият на Центъра – доц. Кремена Зотова, автор на уникалния труд за оптималния модел на българската текуща национална библиография на България (1982) – ми възложи от самото начало на работата ми в Библиотеката и допълнителна задача, която се отличаваше със своята **архитектонична насоченост**: да конструирам от корпусите на текущия двуседмичен библиографски бюлетин „*Български книгопис. Книги, ноти, графически и картографски издания*“ (София, 1897–) за 1980 г. единното тяло на неговата сводна кумулация „*Български книгопис. Годишен кумулативен указател за български книги, ноти, графически и картографски издания*“ (София, 1970–).

Към оня момент – началото на 80-те години – издаването на годишните кумулации на текущата национална библиография на България се осъществяваше по пътя на фоторепродукцията на сводовите на двуседмичните бюлетини, разпределени и монтирани в едно обобщено тяло, което обезпечаваше **пълна идентичност на библиографските текущи бюлетини и тяхната кумулация и оперативно издание на кумулацията непосредствено след излизането на последния брой на бюлетина за съответната година**.

По този начин същността на работата над кумулацията – **вторично-документален свод** – експонира **особеностите на този свод**:

- **информационно-търсещи във формата на линейно изброяване на различни параметри** (отразени чрез помощните показалци на: имената на авторите; заглавията; изданията, публикувани в България

на чуждестранни езици; изданията на преведените произведения на чуждестранните автори; издателствата; книжните серии; географските обекти; предметите) (1);

- **семантични във вид на ретикуларни** (лат.: reticulum – мрежа /мрежичка/ [6]) (**мрежести**) **вързки** (наблюдаеми чрез допълнително структуриране на *най-уплътнената – библиографската – информация* на трансформациите ѝ на смисъла при всяка нова порция /информация/ разкриваха необходимостта да се изведе **универсална информационна система на формата на библиографията**, визуализирана **ризоматично** /фр. /rhizome/ от старогр. и лат.: rhizoma; англ.: rhizoma – корен, коренище; ствол, разклонение [7]; *прен.*: род, поколение, раждане, произход/ /на нивото на строежа на разклоненията ѝ/, интерпретираща смисъла на отразеното знание; **хоризонтална** (вж: **вертикална** – фреймова [8]) **мрежа**). (2).

Концепциите на знаменитите библиографи историци на вторично-документалните форми – германеца **Г. Шнайдер** (Schneider, G., 1876–1960) (1923–1936) – руснака **К. Р. Симон** (1887–1976) (1940–1968) – французойката **Л.-Н. Малклес** (Malclès, L.-N., 1890–1973) (1950–1976), четени едновременно в **ретикулата на история на библиографията**, са в съответствие с концепциите за **история на библиография от втора степен** на видните библиографи – американеца **А. Тейлър** (Taylor, A., 1890–1973) (1955) и руския **И. В. Гудовщикова** (1918–2000) (1977) и съдействат за формиране на планетарна сфера на информацията със **системно организационно, управленско, програмиращо и моделиращо значение – библио-инфо-ноосферата (информационното пространство – англ.: information space)**.

Планетарното единство на процесите на формиране на библиографските разновидности се проявява и при формите на библиография от втора степен, която повтаря в свит вид развитието на библиографията от първа степен и възникващата информационна картина е естествено генеалогично ризоматично разклонена, за която е характерно **самозараждане**. [5].

Ризомата (от видовете) на библиографията е ментален прибор (сито – вж: по-долу) за осъществяване на особено фини търсения на информация в цялата библио-инфо-ноосфера...

III.2. Персонални и историография: модел на Българския библиографски институт

Пренасочена от ръководството през 1983 г. в отдел „Препоръчителна библиография“ (който беше ситуиран в организационната структура на Центъра за национална библиография на Библиотеката и доц. К. Зотова обоснова това методологично), където работих и през 1987–1989 г., имах възможност да се потопя в работата на фундаменталните **ретроспективни научноспомогателни персоналии** – „*Любен Каравелов. 1834–1879 : Био-библиогр. указ. и опис на арх. док.*“ (1989) и „*Христо Ботев. 1848–1876 : Био-библиогр. указ. и опис на арх. док.*“ (1994).

Това знание надстрои структурираната от мен още през 1980–1982 г. **историография по модела на българската библиографска Чеховиана**, която продължи известния праобраз от 1955 г., публикуван от проф. Тодор Боров под редакцията на акад. Петър Динеков (1910–1992). В състава на книгата от средата на XX в. влиза библиографията на Цветана Арсова „*Чехов на български*“.

Новата Чеховиана, продължаваща тази на проф. Т. Боров, е публикувана от мен през 2005 г. в академичната историографска серия „Литературно наследство“ – „*Чехов и мировая литература*“ (Кн. 2)...

Този модел апробирах и в други **историографски проучвания**:

- първоначално, през 1976–1980 г., в лоното на **руската историографска литературоведска школа**: върху фундамента на създаденото, списвано, редактирано и издавано от Александър Сергеевич Пушкин списание „*Съвременник*“ (библиографската работа в това издание основно се осъществява от Николай Василевич Гогол, но и от А. С. Пушкин) (списанието отсъства в българските книгохранилища, макар че моделира характера на подобни универсални и литературни периодични издания, появили се по света – и особено в Западна Европа) (публ. 2003; моногр. 2004) и

- по-късно, през 2003–2005 г., в руслото на **българската историографска естественонаучна школа**: върху първично-документалната основа на ръководеното, списваното, редактираното и издаваното от акад. Николай Яръмов списание „*Хирургия*“ (1934–2004);

- в най-ново време, през 2017 г., в руслото на библиографските и историографските традиции на Уни-БИТ, които са в съзвучие с *Oxford, Cambridge, Stanford ... Bibliography and Historiography* (сер. „Факлоносци“ – вж: по-долу): претърпялата за една година три издания **първа българска библиографска Ековиана**.

Библиографският инструментариум на биобиблиографиите е комплексът от използваните библиографски източници, преглеждани *de visu*.

На първо място, това са сериите на текущата национална библиография, следвани от библиограф-

ските картотеки на Института за литература (ИЛ) при БАН, Централната библиотека (ЦБ) на БАН, Университетската библиотека.

В наши дни тук се присъединяват електронният каталог на Библиотеката COBISS, НАБИС и други наши и чуждестранни електронни ресурси.

В описваната комплексна библиографска работа са съществени две **взаимосвързани стъпки на информационно моделиране, осъществявани по модела на Българския библиографски институт**:

1) *Детайлно оптимизиране по всички зони на библиографското описание на каталожния библиографски запис на всяка информационна реалия (документ), установена и изучена de visu по пътя на разширяване на обхвата на националната библиография.*

2) *Структуриране на база на семантичната информация, съдържаща се в документите, на справочно-информационен поливалентен апарат към конфигурирания масив от вторично-документални записи, ориентиран към осъществяването на многообразни единични личностни информационни актове за търсене, намиране и разпространение на информация.*

Този стил е наречен от мен **РИЗОМНО-РЕТИКУЛАРЕН**.

III.3. Ризомно-ретикуларен стил: библиотечна (каталожна) библиография

Точно с **ризомната (историографска в основата си, т.е. – осмисляща и знаниево интерпретираща библиографската същност) методология на информационното моделиране**, изпълнена в описваната библиографска продукция, ВСЕКИ, ДОКОСВАЩ СЕ ДО ТАЗИ ОНТОЛОГИЯ, е съвременният *Тезей*, който влиза, пребивава и излиза от лабиринта на неосъзнатата си свързаност с **традицията на културната вечност** и побеждава Минотавъра – незнанието „в себе си“ (както казва една древна мъдрост: *Aut inveniam viam, aut faciam* – „Или ще намеря пътя, или ще прокарам път“)...

Обоснован по **модела на вторично-документалните персоналии на Българския библиографски институт**, развитият в наши дни стил е в съответствие с **ризоматичното мислене, посочено специално и от Тодор Боров като СИТО на информацията** (вж: *по-долу*).

Отчитайки опита ми в моделирането на различни видове библиографски форми (вж: **Разд. III. 1–2**) и формирания се мой траен интерес към **теорията на библиографията** и по специално – към **видовете на библиографията** (вж: **Разд. II**), и доц. Кремена Зотова, и проф. Тодор Боров участваха в определянето на темата за т.нар. мой „малък докторат“ по библиотекознание, библиография и книгознание по конкурс на Библиотеката, насочен за реализиране в Русия.

Целта беше да се **разкрие спецификата на препоръчителната библиография във видовата структура на библиографията (!!!)** и нейната **вътрешна диференциация** като основание на **системата от указатели**.

За сравнителна площадка на проучванията бяха избрани *страните от Централна и Югоизточна Европа...*

Тази моя дисертационна разработка (дис. 1987; публ. на учебник 1989) е първото и досега проучване, което третира препоръчителната библиография не като *идеологема* (каквито са всички към този момент, а и по-късно появили се анализи), а като *същностна библиографска разновидност* – новаторско и днес за световната библиографоведска практика, изградено върху основите на структуралната ризомно-ретикуларната методология на вторично-документалната *форма*.

Разработката на т.нар. мой „голям докторат“ (дис. 1996; публ. на лекционни курсове Ч. 1. 1995. Философско-научоведска картина на хуманитарното знание; Ч. 2. Библиографоведска картина на хуманитарната библиография. 2005; Ч. 1–2. Ново ел. изд. [2]) продължи прилагането на ризомно-ретикуларната методология към комплекса от библиографските разновидности.

Трудът е посветен на **извеждането на универсалната библиографска форма на вторично-документалната информация (библиографската морфология – поради което така разкритата универсална библиография се нарича хуманитарна по подход)** и се основава на сравнителното изучаване на концепциите за историята на библиографията и библиографията от втора степен (Г. Шнайдер, Л.-Н. Малклес, К. Р. Симон, А. Тейлър, И. В. Гудовшикова).

За база тук е взет *генизисът на световната (международна) универсална библиография от времето на Калимах Александрийски (III в. пр. н.е) до международните библиографски указатели на планетата (XIX–XXI в.)* – с изтъкване на българския принос в тази вторично-документална сфера – **библиографския пътеводител на проф. Т. Боров „Пътя към книгите“** (самият дисертационен труд е посветен на светлата памет на ББИ „Елин Пелин“ ...) (не случайно на база на тази дисертация е издаденият в Гер-

мания по покана на учениците и приемниците на Г. Шнайдер учебник – компендиум по общо библиографознание на ХХI в., *„Интеграл на библиографията“* (Saarbrücken, 2016), който е посветен на Г. Шнайдер, Л.-Н. Малклес и К. Р. Симон).

Модели на ризомно-ретикуларната методология на информационно моделиране са всички издания от библиографската и историографската енциклопедична серия „Факлоносци“, издавана от Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ на УниБИТ (от 2010 към 2018 г. – 27 тома).

Серията е лабораторията и за „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“ (от 2008 към 2018 г. – 14 тома).

И двете поредици („Факлоносци“ и „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“) от 2005 г. имат единна пълнотекстова вторично-документална база, която се осъществява чрез ДЕТАЙЛНО ПРАКТИЧЕСКИ РАЗРАБОТЕНИ **РИЗОМАТИЧЕН СТИЛ** ЗА ЦЕЛИТЕ НА ОСОБЕНО ПРЕЦИЗНО ИНФОРМАЦИОННО ТЪРСЕНЕ във вид на различни **традиционни и електронни библиотеки**.

Разработването на този ризоматичен стил през 1980–2005 г. стъпи върху катализата на тенденциите за моделирането на **библиотечната (каталожната) библиография**, сформулирани в лабораториите на ИФЛА, които следя внимателно постоянно още от времето преди да стана библиограф на националната библиография на България. [9].

И библиографската, и историографската серия „Факлоносци“, и „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“ имат за образец безпрецедентния за България и с непреходно значение и днес образец на **международните библиографски и историографски изисквания „Годишник на Българския библиографски институт“**. [10].

Този *Годишник* през 40-те – 60-те години на ХХ в. е **диктувал** пред международната научна общност тенденциите на **информационното моделиране в световен мащаб, които особено остро се разкриват днес – планетарност, универсалност, хуманитаризация**.

III.4. Клуб по етика на библиотечно-библиографската работа: екстериорика – библиографски пътеводител (Honor)

Ризомно-ретикуларните идеи на информационно моделиране търсеха форми за професионално научно осмисляне още от първия ден на работата ми като библиограф-редактор в Библиотеката.

Такава площадка стана създаденият и председателстван от мен в Библиотеката **Клуб по етика на библиотечно-библиографската работа** (1980–1994), обърнат към нравствените проблеми – на *вертикала* [8] – на информационното моделиране и свързан изцяло с **философската натовареност на информацията (!) – ОНТОЛОГИЧНАТА СЪСТАВЯЩА НА ВСЕКИ ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАТИВЕН АКТ**.

В лоното на този Клуб се осъществиха запомнящите се за вечни времена срещи с **проф. Велчо Велчев, акад. Петър Динев, проф. Кую Куюев, проф. Боню Ангелов, проф. Петър Петров, акад. Иван Дуйчев...**

Особено ценни от този период са контактите ми със сътрудника на Българския библиографски институт (ББИ) и по-късно преподавател по теория и методика на научна информация (материя, по която през 1975 г. издава учебно пособие с разкриване на документалните източници) в специализираната катедра на Софийския университет, създател на „*Библиография на българската библиография. 1944–1969*“ (София, 1972) **доц. Зорница Петкова**.

Дълбоки са следите от беседите ми с един от класиците на *екстериориката* за България – *Булгарика*, също сътрудник на ББИ – моята колежка по „*Български книгопис*“ **Йота Данчева**.

Известно е, че *планировката на ретроспективната библиографска информация по екстериорика* у нас е направена от **акад. Никола Михов** (1877–1962) – поддиректор на Библиотеката при Пенчо Славейков (1908–1911) и **доайен** (и фактически основател – именно негова ученичка подарява къщата за седалището му!) на ББИ, който е авторът на първите приноси в областта (за ХVІІІ–ХІХ в.) (1915–1935 и др. изд.), *позиционирани от принципите на световната универсална библиография*.

След акад. Н. Михов щафетата в *Булгарика* продължават: 1) М. Лазаров, Й. Данчева (за 1878–1917) (1980); 2) М. Лазаров, Й. Данчева (за 1917–1944) (1977); 3) М. Лазаров, Й. Данчева, В. Трайков (за 1944–1953) (1965); 4) В. Трайков (за 1954–1963) (1965)...

В България, въпреки съществуването на *текущата национална библиография за книги и непериодични издания* от 1897 г. (изд. 1897) и за *периодични издания* от 1908 г. (изд. 1915), поради особеностите на *ретроспективната библиографска информация по екстериорика*, към публикуването на *текущата*

библиографска екстериорика–булгарика се пристъпва от 1964 (изд. 1966) в Центъра на националната библиография на Библиотеката...

Именно наличието на **библиографска информация** по *екстериорика* в отделните страни е решаващо условие точно в тях в началото на XX в. да се появят **първите универсални многостепенни библиографски пътеводители на литература** (за България **линията библиографска екстериорика–универсална международна библиография** е: *Н. Михов /1915–1935/–Т. Боров /1942/*)...

Така проблематиката на библиотечно-библиографското ретикуларно информационно моделиране – хоризонтално и вертикално – в Клуба по етика на библиотечно-библиографската работа стана база за дълбоките научни контакти в годините със следните професионалисти от най-висока класа:

- водещия библиограф на ЦБ на БАН, дългогодишен завеждащ на Справочно-информационния отдел в тази библиотека, експерт по специална библиография и библиотечна терминология, полиглот **доц. д-р Никола Казански** – правнук на митрополит, син на видния читалищен деец, франкофон и стенограф **д-р Рачо Казански (1909–2006)** – сътрудник на *акад. Н. Михов* и близък приятел на *проф. Т. Боров*;

- писателя и литературен критик **д-р Николай Василев** – историограф на информационния код на езикознанието, литературознанието и художествената литература и изследовател на българската литература (IX–XXI в.) в съответствие със световния историко-културен процес; днес – преподавател по информационно-комуникативен цикъл от дисциплини, сред които – академично писане в УниБИТ и по български език и литература, философия и логика в 88. СОУ „Димитър Попниколов“; редактор през годините в сп. „Художествена самодейност“, в. „Дума“, външен сценарист в Българската национална телевизия, зам.-главен редактор на в. „Български писател“, в. „Свободен народ“, в. „Детски свят“, принаследяващ към кръговете на *проф. Исак Паси*, *акад. Николай Хайтов*, *Стефан Продев*;

- библиографа – учен и специалист по всички видове на библиографията от Института за литература при БАН (ИЛ при БАН) – **гл. ас. Диана Ралева**;

- библиографа – експерт и редактор в направление „Булгарика“ на Библиотеката – **Марияна Максимова** (днес: завеждаща Руския център на Столична библиотека – София);

- библиографа – експерт по персонална библиография от ЦБ на БАН, пушкиниста **доц. д-р Цветана Стайкова**;
- историка енциклопедист от Института по история при БАН, библиографа и архивиста **проф. д-р Милен Куманов**...

Към този кръг с годините принадлежат и:

- библиографите от националната библиография: **ас. Силвия Филипова**, както и **ас. Татяна Дерменджиева** и **Полина Симова** (по-късно и двете: в ISBN Агенцията на Библиотеката), **Лозинка Ахчийска** (корифей на предметизацията на книги в текущата им библиографска регистрация), **Димитър Бошнаков** и **Мария Гаврилова** (майстори на аналитичната текуща библиография на периодичните издания);

- библиографът – полиглот, хуманист и естет от ИЛ при БАН **Фред Майнхард**;

- експертът по портретните сбирки на Библиотеката **доц. д-р Ружа Симеонова** (по-късно: директор на Научния архив на БАН);

- експертът по сравнително езикознание, преводач и преподавател в катедра „Руски език“ на Факултета по славянски филологии на Софийския университет, „Св. Климент Охридски“ **гл. ас. д-р Владимир Манчев**;

- главният библиотекар в Методичния отдел на Народна библиотека „Иван Вазов“ **Стефка Илиева**;

- редакторът на текущата национална библиография и списание „Библиотекар“ (днес: „Библиотека“) **Цветанка Найденова**;

- графическият редактор от Редакционно-издателския отдел на Библиотеката **Василка Стефанова**;

- преводачът – класик, приемник в преводаческото изкуство на Владимир Свинтила, **Антон Даскалов**;

- преподавателите на УниБИТ: **проф. д.н. Йорданка Захариева**, **проф. д.ф.н. Мария Младенова**, **проф. д.н. Екатерина Попандонова-Желязова**, **проф. д.н. Таня Тодорова**, **проф. д.к.н. Димитър Христозов**, **проф. д.ф.н. Иванка Янкова**, **проф. д-р проф. д-р София Василева**, **проф. д-р Иван Иванов**, **проф. д-р Нели Костова**, **проф. д-р Мариела Модева**, **проф. д-р Жоржета Назърска**, **проф. д-р Галина Панайотова**, **проф. д-р Иван Попов**, **проф. д-р Донка Правдомирова**, **доц. д-р Румелина Василева**, **доц. д-р Свободна Вранчева**, **доц. д-р Васил Загоров**, **доц. д-р Росица Кръстева**, **доц. д-р Любомира Парижкова**, **доц. д-р Евгения Русинова**, **доц. д-р Елена Савова**, **доц. д-р Юлия Савова**, **доц. д-р Силвия Станчева**, **доц. д-р Тереза Тренчева**, **доц. д-р Веселин Чантов**, **гл. ас. д-р Иглика Гетова**, **гл. ас. д-р Нина Дебрюне**, **гл. ас. д-р Марина Енчева**, **гл. ас. д-р Събина Ефтимова**, **гл. ас. д-р Пламена Златкова**, **гл. ас. д-р Поли Муканова**, **гл. ас. д-р Диана Стоянова**, **гл. ас. д-р Христо Тутунаров**, **гл. ас. д-р Елисавета Цветкова**, **гл. ас. д-р Светла Шапкалова**...

Всички те са редактори на универсалната енциклопедична библиографска и историографска серия на УниБИТ „Факлоносци“ и на „Трудовете на Студентското научно общество при УниБИТ“.

...Не изброявам тук имената на чуждестранните експерти, които участват в тази продукция, както и имената на студентите на УниБИТ... Техните имена се виждат и в енциклопедичните справочно-информационни издания по библио-инфо-ноосферата „*GLORIA BIBLIOSPHERAE (НИШКАТА НА АРИАДНА)*“ (2016), „*НИШКАТА НА АРИАДНА (GLORIA BIBLIOSPHERAE)*“ (2017), *GENERATIO SPONTANEA* (2018) и др. (учени от 14 страни: Австрия, Алжир, България, Ватикана, Великобритания, Грузия, Италия, Иран, Полша, Русия, САЩ, Турция, Украйна, Франция), и в студентския ежегодник на университета (в който се наблюдават около 3000 публикации на младите неопфити за периода 2005–2018 г.)...

С неограничено значение за моделирането на информационната база на тези издания са научните им редактори:

- **доц. д-р Венцислав Велев**, действителен член на МАИ при ООН – хуманист, историк, началник на отдел „Регионални дейности“ в Министерството на културата на Република България и председател на Българския комитет „Паметта на света“, преподавател в катедра „Културно-историческо наследство“ на УниБИТ (наш експерт по субординация на аспектите на информационното моделиране);

- **доц. д-р Красимира Александрова** (вж: *по-горе*)...

Особено се открояват рецензентите на нашите издания:

- **проф. д.м.н. д-р Николай Яръмов**, действителен член на МАИ при ООН – космист, водещ републикански хирург в онкохирургията и в спешната хирургия, лекар в Медицинския институт на Министерството на вътрешните работи – София, дългогодишен ръководител на катедра по хирургия и началник на клиника по хирургия във Втора хирургия на Университетска болница „Александровска“ – Медицински университет в София (наш консултант по *естественонаучните аспекти на универсалното знание*);

- **проф. д.ф.н. Цветан Теофанов**, арабист, възпитаник на Багдадския университет, преводач на *Свещения Коран* и на сборници с хадиси, дългогодишен декан на Факултета по класически и нови филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“;

- **проф. д-р Иво Панов**, специалист по персийска литература и култура в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, ръководител на специалност „Иранистика“ от създаването ѝ през 1993 г., преподавател по персийски език и различни иранистични дисциплини и в Нов български университет, Бургаски свободен университет, Академията на Министерството на вътрешните работи; за първи път превежда четиристишията на Омар Хайям от персийски оригинали на български и английски език; научен редактор на „Българско-персийски речник“, за който получава лично от президента на Иран Голямата световна награда „Книга на годината“ в областта на иранистиката.

- **проф. д.ф.н. Богдана Тодорова**, философ, завеждащ секция „Социални теории, стратегии и прогнози“ в Института за изследване на обществата и знанието при БАН;

- **проф. д-р Ани Данчева-Василева**, специалист по българска обща и средновековна история в Института за исторически изследвания при БАН;

- **доц. д-р Петър Велчев**, поет, литературен критик, литературовед, преводач на поезия от руски, испански, немски и френски, доцент по сравнително литературознание в ИЛ при БАН и преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, член-учредител на Съюза на преводачите, член на Съюза на писателите, член на българската секция на Международния ПЕН-център и на Международната асоциация по компаративистика, носител на орден „Св. св. Кирил и Методий“;

- **доц. д-р Елена Томова**, медиевист и славист в Секция по стара българска литература в ИЛ при БАН, изследовател на българската, руската и сръбската средновековна агиография, преподавател в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Люблянския университет; член на Дружеството на научните и техническите преводачи на Словения; преводач; носител на колективната награда за наука „Питагор“ (2009);

- **г-н Иван Теофилов**, богослов, завършил Френския лицей в Истанбул, в който са учили Тодор Каблешков, Марин Дринов, Екзарх Йосиф I, Стоян Михайловски, Драган Цанков, Симеон Радев; дългогодишен началник-отдел на Св. Синод на Българската православна църква; дългогодишен редактор на вестник „Истина – Veritas“; мирянин – францисканец (Католическа църква в България);

- **о. Стефан Пашов** (ротонда „Св. Георги“ – София)...

- **проф. д.н. Ирена Петева**, специалист по електронно управление, заместник-ректор по научноизследователската и международната дейност на УниБИТ;

- **проф. д-р Иванка Павлова**, специалист по информационни системи и технологии, заместник-ректор по учебната дейност на УниБИТ;

- **проф. д.н. Иван Гарванов**, инженер, специалист по информационни системи и технологии, заместник-ректор на УниБИТ.

Безценен е приносът на отговорния научен редактор на тази продукция – *проф. д.и.н. Стоян Денчев* (вж: *по-горе*)...

IV. Демиургът на ризомно-ретикуларната феноменология на библиографията: когнитология, свързана с хронотопа на Библиотеката като елемент от библио-инфо-ноосферата

*Не тръгна той да търси громка слава
ни в кървав бой, ни в улична разправа;
а там, де злото разбойствува в тъмата,
една любов оръжие занесе –
и дето култ е векове лъжата,
на истина хоругвата понесе.*

Пейо Яворов, „Епитафия“

Ретикуларно-ризомните (мрежести) релятивистки начини на свързаност на информационните реалности в многомерната многостепенна системна цялост на библио-инфо-ноосферата (тези начини са относителни и постоянно трансформирани се в условията на интелигибилното вторично-документално моделиране) от XX–XXI в. стават **вътрешна общонаучна форма** (норма) на установяване на връзки между нещата – език на структуриращата се в единство философска и информационна картина на света.

Библиографската култура на XVII–XXI в. и предшестващата я историко-културна еволюция във вторично-документалната сфера на човечеството (особено обзрима от III в. пр.н.е.: Калимах Александрийски) представлява гигантски научно-феноменологичен рудимент на историята, на културата при изграждането на ретикуларно-ризомно информационно моделиране.

Библиографското сито (*термин*: Т. Боров) [11] на инфосферата е менталният прибор на ретикуларно трасиране на вторично-документалното моделиране на планетарно равнище, чрез което миналото, настоящето и бъдещето се явяват като единна културна ноосферична вечност на човечеството.

Ето как българският библиограф със световна известност в специална статия – „*Сито за книгите*“ (1937) [11] – още преди да се появи неговият универсален многостепенен библиографски пътеводител по инфосферата „*Пътя към книгите*“ (1942) [12] (а и модерната терминология, влязла в научното знание от XX в.: ретикула-фрейм-ризома [6–8]), възплътил идеята за създаване на **сито** за информацията и така прави възможно българската научна библиографска култура да се съотнесе със световната [13], – разглежда метасистемното феноменологично ниво на ретикуларното, научно-културното цяло на библиографията (под формата на нейното **сито** за книгите, за информацията). [11].

Паралелната картина от появилите се и появяващите се многообразни библиографски пътеводители към 40-те г. на XX в. – в навечерието на публикуването през 1942 г. на „*Пътя към книгите*“ на Т. Боров – показва **хронотопа на международната универсална ретроспективна библиография като мозайка**, в локуса на която се наблюдават вторично-документалните феномени на жанра (библиографския пътеводител) на САЩ (1902–) – Германия (1905–) – Великобритания (1905–) – Чехия (1919–) – Полша (1925–) – Италия (1930–) – Япония (1930–) – Франция (1936–) – Русия (1940–)...

Топонимията на библиографския пътеводител към 40-те години на XX в. се проявява не само в страните с високо равнище на развитие на библиографията като цяло и на библиография от втора степен в частност (с които чрез „*Пътя на книгите*“ на Т. Боров България става **хуманитарно съизмерима**), но и с установили се школи на **епистемологично (универсално, философско, хуманитарно, библиографоведско) знание – национални и световни средища на хуманитаризма**.

Тази топонимия е не само на универсалната международна библиография от втора степен. Самата традиция на универсалната ретроспективна вторично-документална библиография с международен обхват е **научно-практическо движение за третиране на информационната среда на планетата като системно единно многомерно и принципно многостепенно цяло – библио-инфо-ноосфера**.

Феноменологията на раждащия се в лоното на универсалната международна библиография на библиографията многообразен библиографски пътеводител на XX в. е плод на изначално **сравнителната библиографска когнитология**.

Библио-инфо-ноосферата в многостепенния библиографски пътеводител е наблюдавана в порядъците на триадната системност:

- **принципно многообразие, отразяващо едновременно много равнища (фактографично, първично- и вторично- документално) на информационното моделиране;**

- обозначено (това многообразие) чрез *n*-именования;
- генерирано от триединството *цел-адресат-подбор* – релятивистки културно-информационен системен вторично-документален способ да се предоставят цялостни (системни) картини от връзки на информационните реални, възможни в руслото на значими общонаучни и специални библиографски школи.

IV.1. Знанието за развитието на научната култура на планетата: моделираща и прогностична функции на библиография на библиографията

Изказаните от Т. Боров идеи, които днес оценяваме като ретикуларни за библиографското моделиране, методологично метафизично се подготвят още в лоното на ренесансната менталност, прокарала пътя към *диадата* („науки за природата“ – „науки за духа“) на XVII–XIX в. и релятивизма на XX–XXI в.: „Човекът на XV век се събуждаше за нов живот, той искаше да познае света, да се учи, той търсеше книгата, вървеше и книгата стана важен лост в устрема на човека към нови светове вън и вътре в човека“. [11].

Дълбокото разбиране на историко-културната традиция на ретикуларното мислене (**сито**: при Т. Боров) – като *парадигмалност* на общонаучното информационно моделиране, проявяваща се от XV в., – му помага да определи същността на **вторично-документална ретикуларна феноменология – сито**: „чрез отразяване на излишното и изтъкване на значителното, за да съдейства за подобряване на качеството и така – за събуждане на интереса към книгата“. [11].

Очевидно Т. Боров свързва знанието за развитието на научната култура на планетата с *моделиращата и прогностичните функции на библиография на библиографията*, където наличието на **обективен научен вторично-документален свод на библиографската литература** е условие за осъществяване на **качествен научен подбор на значителното сред нея**.

Хуманитарна и културологична в основата си, **научната ретикуларна феноменология (сито) на библиографията** в концепцията на Т. Боров е диалектическа проява на диалектическата взаимовръзка **свод-качествен подбор на информацията**.

Тази диалектика е обозначение на **хуманитарната палитра на информационната реалност**, от която свободно може да се предоставя (*избира*) на (от) читателя възможност той лично да наблюдава осъществения от библиографа – с помощта на науката – **качествен подбор**, след което самият той да е в състояние да провежда подобен *подбор*, боравайки с феноменологията на информационното моделиране.

Отношението **хуманитарно (универсално)-качествено подборно (препоръчително) на информационното моделиране** чрез **свода на библиография на библиографията** в концепцията на Т. Боров – е проява на **хуманитарно-научна по подход (не само по съдържание) информационна феноменология**, в която **РАЗЛИЧНИТЕ АСПЕКТИ НА ВТОРИЧНО-ДОКУМЕНТАЛНОТО МОДЕЛИРАНЕ (ДОКУМЕНТАЛНИ, ЧИТАТЕЛСКИ, ФУНКЦИОНАЛНИ, ОРГАНИЗАЦИОННИ и т.н.) СА СЪС СЪЩАТА ТЕЖЕСТ, КАКВАТО ИМАТ И НЕГОВИТЕ СЪДЪРЖАТЕЛНИ АСПЕКТИ**.

Многостепенна е хуманитарно-научната качествена комуникативна феноменология на *подбора* на информационното моделиране, включваща имплицитно в себе си **информационния свод** като основа (за *подбора, избора*) – това е методология, произтичаща от законите на *моделиращата и прогностичната функции на библиография на библиографията*.

Описаната **вторично-документална квалитетрия: сито (хуманитарна библиография по подход: свод-подбор)** в концепцията на Т. Боров притежава качествено феноменологично условие (ограничение-двигател): „При условията, обаче, в които сме ние и повечето страни на днешна Европа, едникия[т] (*Доп. – мое. – А. К.*) път, за да се възстанови значението на книгата – доколкото е възможно, – то въобще при сегашната обстановка – е да се повдигне качеството на книгата при чувствително намаляване на общата продукция“. [11]. Това акцентиране е направено в съответствие с въпрос от научно-организационно естество: „Има ли в България кой да вземе и да държи здраво в ръцете си едно сито на книгите?“. [11].

Квалитетрията на вторично-документалното ретикуларно (= сито) информационно моделиране, основано на теорията на библиография на библиографията (*функции*: моделираща и прогностична) – като **поход тя е хуманитарна (универсална) библиография** (отношението **свод-подбор**), – в Разд. II–IV на „Пътя към книгите“ се разгръща научно-практически от Т. Боров в конкретна **ментална реалност-метаформа** (многостепенен библиографски пътеводител) от **форми**, имащи многообразни прояви на битийност; в Разд. I на труда се описват **организационните структури** за генериране на третираните форми. [13].

Авангардното културолого-феноменологично научно мислене на Т. Боров, което той демонстрира чрез и през призмата на концептуално-текстологичния анализ на многостепенния библиографски пътеводител „Пътя към книгите“, се проявява като високо научно практико-приложно информационно-комуни-

кативно изпълнение на формиращата се през XX в. **библиографска теория (библиография на библиографията)** (Г. Шнайдер–К. Р. Симон–Л.-Н. Малклес–А. Тейлър–И. В. Гудовщикова [5]).

IV.2. Науката: метасистемна цялост на библиографията

Т. Боров разбира системно-диалектично **библиографията** – във връзка с **науката** тя е **спомогателна дейност, практическа област на познанието**. [12, с. 113].

Същността на библиографията, според Т. Боров, е:

1. **Вторично-документална**, защото: „тя не е в състояние да разреши сама почти никой въпрос (с изключение <...>, на някои въпроси из литературната история)“.

2. **Спомогателна**, защото: „подпомага науката в нейната работа, да облекчи труда на учените, които са потиснати от натрупаните досега и непрекъснато трупащи се нови планини от книги“.

3. **Знаниева**, защото **организира знанието**. [12, с. 112].

В концепцията на Т. Боров **метасистемната цялост на библиографията** се корени в:

- **науката** (1);

- **информационно-комуникативната (библиотечно-библиографската) практика** (2);

- **историко-културната традиция** (3);

- **трансформатизма–интеракционизма на реалността** (документалният поток) и **съзнанието** (на субекта, който търси, установява и разпространява информация) (4).

Т. Боров – едновременно с вешото проникателно обобщение за оформящото се през XX в. лидерство на САЩ в планетарната информационно-библиографска практика по **универсална международна ретроспективна библиография от втора степен (библиографския пътеводител)** [13] – вярно диагностицира и възхода на **теоретичната библиографска мисъл** по света, и особено в Русия (*тогава*: СССР).

Както е известно, именно в Русия през XX в. се ражда авангардната библиографска теория, процъфтяваща и днес с редица свои модификации – **библиографознанието** (теория на библиографията – научно-спомогателна дисциплина, изучаваща библиографската практика като наука) (М. Н. Куфаев, Д. А. Балика, Е. И. Шамурин, Н. В. Здобнов, К. Р. Симон, В. Н. Денисиев, М. А. Брискман, А. И. Барсук, О. П. Коршунов).

В областта на **теория на библиографията** – като съпътстващи библиографознанието (в Русия) и съответстващи му в различни негови рудименти – през XX в. се раждат редица *концепции*, разпространяващи се и през XXI в.:

- „**документационна теория**“ (П. Отле /Otlet, P./), „**документология**“ (М. Дембовска /Dembowska, M./);

- „**информационна теория**“, „**социологическа теория**“ (Дж. Х. Шира /Shera, J. H./ и М. Е. Иган /Egan, M. E./);

- „**социална теория за библиотечно-библиографското дело**“ (Дж. Х. Шира, Дж. Ликлидер /Licklider, J. C. R./, Д. Фоскет /Foskett, D. J./, Б. Ъшървуд /Usherwood, B./)...

Т. Боров, който е съвременник и участник в това формиращо се мощно теоретично движение на **научната библиографска мисъл** – като постоянен **трансформиращ се диалогизъм**, – изтъква с основание и риторично лидерството на Русия: „Днес вече на сцената на международното библиографско състезание излиза с голям замах, особено при теоретичните разисквания, и Съветския[т] (*Доп. – мое, А. К.*) съюз – дали ще успее в наши дни той да изтръгне първенството?“. [12, с. 114].

Когнитологичен е подходът на Т. Боров чрез нивото на **библиотечно-библиографската класификационна мисъл (теорията)** дедуктивистично да диагностицира информационно-комуникативната практика. Тук той прозира и далечна проекция, станала забележима в първото десетилетие на XX в. – тази на социокултурния трансформатизъм на информационното моделиране на планетата.

Ето един например: анализирайки класификационната схема на Всесъюзната книжна палата, Т. Боров обобщава: „Ако направим малко разбор на тая класификация, – колко много указания ще ни даде тя за самия живот в днешна Русия!“. [12, с. 36].

Ключов момент за проникване в концепцията на Т. Боров за **библиографията** е съотнасянето ѝ, съизмерването ѝ със статуса на **научните библиотеки** [12, с. 44], което той прави, като се опира на информационно-комуникативната трансформираща се системна (научна) цялост: **библиотекознание** (*Букв.: библиотековедение /рус./ – Т. Б. – Бел.: А. К.*) – **библиография** – **книгознание** (*Букв.: книговедение /рус./ – Т. Б. – Бел.: А. К.*). [12, с. 44–45].

Фокусът на пресичане на изброените (*три*) **сфери** (библиотекознание, библиография, книгознание) е информационно-комуникативната **диада: библиотечни каталози–библиографски указатели**, чийто пре-

сечна точка се крие във феномена на печатните библиотечни каталози (Букв.: показалци. – Т. Б. – Бел.: А. К.). [12, с. 45].

Третирането на системата **азбучен (номинален, формален)–систематичен и/или предметен (реален) каталог** [12, с. 22; 24; 30; 39; 41; 42–43; 144] е принос по теория и терминология на **библиотечната библиография**, в сферата на която различните видове каталози (азбучен–систематичен–предметен) са методологичен вторично-документален инструментариум на информационното моделиране на библиотечния фонд.

Ето един фрагмент от описанието на Т. Боров: „Произлязъл в Америка всъщност от номиналния (Азбучен). – Бел.: А. К.), при търсене на начин на подреждане на анонимните книги, предметният каталог не може да претендира за научна стойност на един добре изграден и грижливо поддържан систематичен каталог, той е в състояние да го замести в неговите библиотечни функции (най-вече – при комплектуване на сбирката), гледищата и съображенията, върху които той се изгражда, са повече механични, отколкото научни, и все пак – тъкмо практиката, нуждите на посетителите, предизвикват неговото все по-широко разпространение, неговия почти победен марш из европейските библиотеки. Все повече стават хората, които не идват в библиотеката, за да правят кой знае какви научни студии, а по-скоро с практически цели биха желали да знаят бързо какви книги има в библиотеката по определен въпрос, и за тях систематичния[т] (Доп. – мое. – Бел.: А. К.) каталог, със своите класи ([порядъци]. – Бел.: А. К.), отдели, подотдели, секции, групи и т.н. по-често им се струва като лабиринт, особено при граничните области между две науки“ (Цит. по: Wyss, Wilhelm v. Über den Schlagwörterkatalog. Mit Regeln für die Stadtbibliothek Zürich. – Leipzig, 1909, 2; 17. – (Sammlung bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten. Hft. 25) (вж *по-надолу*). [12, с. 38; 144].

В описания текст, който е системен и библиотечно-библиографски, обширният дебат в немската информационно-комуникативна културологична традиция за **систематичния и предметния каталог** през XX в., своеобразно е резюмиран от Т. Боров от позициите на *диалектическия подход*: „всички се убедили, че е най-добре за добрата библиотека да има и двата (Систематичен и предметен каталог. – Бел.: А. К.), или поне комбинация от двата: систематичен каталог с указание на предметите, или предметен каталог с групиране на отделните понятия в една от приетите систематични класификации. Пък много зависи, разбира се, и от характера на библиотеката и от нейната публика. Въ[в] (Доп. – мое. – Бел.: А. К.) всеки случай, „в духа на новото време“ е, както се казва, предпочитането на предметния каталог“. [12, с. 39].

Заставайки по същество на позиция, кореняща се във възгледите на създателя на цюрихския предметен каталог – Вилхелм фон Вис (вж *по-горе*) [12, с. 39; 144], – Т. Боров заключава: „При предметния каталог вие ще търсите просто под думата, която изразява интересувания ви предмет. Ако книгите по този въпрос са групирани другаде, вие ще намерите там препратка, която ще ви отправи към търсеното понятие <...>“. [12, с. 39]; „тук всичко е търсено да се разреши с оглед на средния читател, а не на учения, предметните каталози са типични каталози за широка публика, при тях ученият-систематик ще има често повод да клати неодобрително глава“. [12, с. 41]. Акцентирайки върху ориентацията на американските библиотеки към нуждите на техните посетители (където „върху библиотеките не тежат вековните традиции“ [12, с. 41–42]), Т. Боров изтъква създадените *Dictionary-Catalog*: „един кръстосан азбучно-предметен каталог, който се ползва с големи симпатии на публиката“. [12, с. 42].

Очевидно е, че зад осмислянето на проблематика *систематичен–предметен каталог* в контекста на *азбучно-предметния каталог (Dictionary-Catalog)* [12, с. 42–43], стои придобиващата изключителна популярност и масовост през XX в. система на информационното моделиране **ключови думи** (key-words), определила нивото на все по-разпросраняващото се от 80-те години на XX в. и особено през XXI в. електронно-комуникативно информационно и библиографско осигуряване (основно чрез периодичните издания и интернет).

Методологията на **печатния библиотечен каталог** („първият и основен справочник за всяка търсена книга“) и на **инвентарния опис** са принципно разграничени от Т. Боров. [12, с. 46–50].

IV.3. Видовете библиография: класификация

Библиографските разновидности, отразени на страниците на „Пътя към книгите“, получават съществени характеристики и подробни системно-класификационни интерпретации, предхождащи библиографските описания на *цитираните* библиографски указатели.

Ето някои илюстрации за:

- **общата национална ретроспективна библиография**: „Доста отдавна в развитите културни страни са схванали, че за нуждите на науката, пък и на практическия живот, се налага да се създадат общи

библиографски репертоари (*В текста*: репертуари /рус./. – Бел.: А. К.) на целокупната национална книжовна продукция, като основа за всякакви по-нататъшни издирвания. По своя характер тия репертоари (*В текста*: *Пак същото*. – Бел.: А. К.) спадат към т.нар. ретроспективна библиография, т.е. обхващат завършени минали периоди. Те биват изработвани по различни начини, някои избират само по-важните книги, други се стараят да посочват всичко, едни са наредени хронологично, други азбучно, трети систематично и т.н.“ [12, с. 58];

- **текущата национална библиография**: „В по-големите европейски страни още от първата половина на миналия век са създадени специални служби и институции, които чрез печатни бюлетини, излизаци редовно в известни периоди (седмично, месечно), осведомяват публиката върху новите книги, които се явяват на книжния пазар (Франция – от 1811 г., Германия – от 1834 г., Англия – от 1837 г.). Това са предимно издания на книжарството, което търси да задоволи нуждите на своята клиентела. И по произход те са продукт на търговски интерес – предходници им са прочутите *Messkataloge* за панаирите въ[в] (*Доп. – мое*. – Бел.: А. К.) Франкфурт и в Лайпциг. До края на XIX и в началото на нашия век почти всички културни страни се сдобиха с редовно излизаци указатели (*В текста*: показалци. – Бел.: А. К.) на своята текуща книжовна продукция“. [12, с. 69–70];

- **библиография на периодичния печат**: „Библиографията на периодичния печат е сравнително по-нова, както е по-нов и самият периодичен печат: тя няма и сто години още зад себе си. Но нейното значение расте все повече, успоредно с разрастването на значението на периодичния печат, който заема все по-голямо място в научния живот на света. Днес вече голяма част от научните работи излизат именно в съответните периодични издания, каквито всяка наука си е създала, библиотеките изразходват често повече от половината от средствата си, предназначени за нови набавки, за изплащане абонаменти на списания“. [12, с. 75–76];

- **библиография на библиографията**: „че и библиографията се нуждае в своята област от библиография, ще е ясно за всекиго, който наблюдава все по-буйно растящия брой на библиографиите. Въ[в] (*Доп. – мое*. – Бел.: А. К.) всички културни страни по света днес се изработват и издават библиографии по всички възможни и невъзможни въпроси – бих рекъл, светът е от няколко десетилетия насам в библиографска треска“. [12, с. 112]...

Върхова, обобщаваща системна позиция сред библиографските разновидности в концепцията на Т. Боров заема **универсалната международна библиография**.

Разбирайки *международното* като диалектическо системно *многомерно многообразие* от *и-международни по обхват универсални библиографски указатели* [14], Т. Боров обобщава: „независимо от специалните недостатъци на десетичната система („*Универсалната десетична класификация*“. – Бел.: А. К.) <...>, на самия стремеж към интернационална, всеобща библиографска система са сложени естествени граници, и ако не абсурден – тоя стремеж е теоретически неоправдан и практически неосъществим“. [12, с. 36].

Класификационното ядро на **систематиката на библиографските разновидности**, възпроизвеждано от Т. Боров, е дълбоко родствено с диференциацията на третираните феномени, представяна в трудовете на Г. Шнайдер (**всеобща–международна–национална–специална–библиография на библиографията**) [15], – това е виждане, явяващо се забележително и днес в системологичен и културологичен аспект за формиращата се библиографска когнитология, което Т. Боров възприема и развива.

IV.4. Научно-културната метаорганизация на библиографската работа: метабиблиографското–философското–информационно моделиране

Пишейки „*Пътя към книгите*“ в навечерието на информационния взрив на XX в., Т. Боров изтъква **научно-културната метаорганизация на библиографската работа** като неин фундамент. Върху класификациите (десетичната библиотечна на М. Дюи, универсалната десетична на П. Отле и А. Лафонтен ... ; на знанието – на Аристотел, Фр. Бейкън, О. Конт, А.-М. Ампер, Г. В. Ф. Хегел ...) е основано *метабиблиографското–философското–информационно моделиране*.

Наред с Международния институт за документация и справочните служби (бюра) на немските библиотеки, както и при библиотеките на Италия, Австрия, Унгария, Холандия, Швейцария, Т. Боров акцентира върху специални самостоятелни институти:

- Institut für wissenschaftliche Hilfsarbeit във Виена;
- Istituto Bibliografico Italiano във Флоренция...

От същата величина е и замисленият и ръководеният от него Български библиографски институт

„Елин Пелин“, выпълтил в живота идеите на неговите предшественици (акад. Н. Михов и акад. Ал. Теодоров-Балан).

Организираната справочна библиографска дейност във Великобритания (чрез Association of Special Libraries and Information Bureaux), в Русия (тогава: СССР) (чрез Всесоюзная Книжная Палата в Москва) и др. са интерпретирани от Т. Боров като **навечерие на трескава подготовка на предстоящи метаморфози в информационния свят, призоваващи за изработване на библиографска стратегия, която представлява интелигибилна системна вторично-документална носеща конструкция на този свят** (Разд. I).

И на други места в „*Пътя към книгите*“ (извън Разд. I) Т. Боров акцентира върху **организационната структура на информационно-библиографската дейност**, очертавайки многообразните ѝ системни аспекти като диалектическо цяло. „*Универсалната десетична класификация*“ (1895–1905) на Международния библиографски институт (П. Отле, А. Лафонтен), „*Десетичната класификация*“ (1876) (М. Дюи), класификационната схема на Всесъюзната книжна палата в Русия (1917), класификационните схеми на Университетската библиотека в Гьотинген (XVIII в.), на Университетската библиотека и Народната библиотека в София (1905) (Ст. Аргиров) стават база за разглеждане на **библиотечно-библиографската класификация като вторично-документална организация (систематика) на първичните документи**. [12, с. 13–14; 34–36; 140; 144].

Самото състояние на **реалните (систематични и предметни) каталози** и на **формалните (азбучните) каталози** на библиотеките, според Т. Боров, е **вторично-документален информационен модел** (на техния фонд) [12, с. 31], генериран в **система от инструкции** (англо-американска – за англо-американските книги, пруска – за европейските книги, и предимно за германските, руска – за руските и др.) [12, с. 26–27]. Конкретни германски (Фр. Милкау /Milkau, F./, Р. Кайзер /Kaiser, R./), англо-американски (М. Бъртън /Burton, M./, М. Е. Восбург /Vosburg, M. E./), руски (А. Д. Ейхенхолц /Эйхенгольц, А. Д./, Е. Шамурин) и др. инструкции по проблемите са в центъра на внимание на Т. Боров. [12, с. 141–143].

Т. Боров поставя въпроса за създаване на **национален своден библиотечен каталог в България** (аналогично на Auskunftstelle der deutschen Bibliotheken или Frankfurter Sammelkatalog в Германия) не само за „Народната, Университетската, Пловдивската Народна, библиотеките на: Българската академия на науките, на Народната и на Земеделската и кооперативната банка, на министерства, дирекции, научни институти, но и за някои по-големи провинциални библиотеки: Варненска, Русенска, Бургаска градска, на читалище „Съгласие“, Плевен, на „Искра“, Казанлък и т.н.“. [12, с. 50; 145]. Това е проект, който и днес стои пред българската библиотечно-библиографска общественост. В реализирането на проекта, според Т. Боров, е ключът към състоянието на **книгообмена** в страната и „седа тогава България ще може да участва и в международния книгообмен“. [12, с. 50].

Справочният фонд на библиотеките и нивото на **енциклопедиката** в тях са изведени като **общ организационен планетарен универсален информационен знаниев ресурс**.

Т. Боров отбелязва популярните в цял свят и днес основни енциклопедии (на всяка от които изтъква и създателя ѝ), обезпечили през 80-те години на XX в. появата на първите електронни енциклопедии на компактдиск, разпространяващи се през 90-те години на XX в. като мултимедийни електронни енциклопедии, с което осигуряват от края на 90-те години на XX в. възникването на онлайн енциклопедиите и след 2001 г. – възникването и развитието на онлайн енциклопедиите с отворен достъп от типа на Wikipedia.

Представената от Т. Боров картина на енциклопедиите е актуална и в началото на XXI в.:

- **германски енциклопедии**: „*Майер*“ (Дж. Майер /Meyer, J., 1796–1856/ – *Meyers Lexikon /Meyers Grosses Universallexikon/*), „*Брокхаус*“ (Фр. Арн. Брокхаус /Brockhaus, F. A., 1772–1823/ – *Der grosse Brockhaus*), „*Хердер*“ (Б. Хердер /Herder, B., 1774–1839/ – *Herders Konversationslexikon*);

- **френски енциклопедии** – *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* на т.нар. „енциклопедисти“ Д. Дидро (Diderot, D., 1713–1784), Ж. Л. Даламбер (D'Alembert, J. L., 1717–1783) и Ж. Ж. Русо (Rousseau, J. J., 1712–1778), *La Grande Encyclopédie /Grand Larousse encyclopédique/* (П. Ларус /Larousse, P., 1817–1875/);

- **английско-американски енциклопедии** – *The Encyclopaedia Britannica (The New Encyclopaedia Britannica /Comp.: Encyclopaedia Britannica ; The Encyclopedia Americana (/ The New Encyclopaedia Britannica : Vol. 4. – 15. ed. – Chicago etc., 1993, p. 487–488; 488) и т.н.* [12, с. 52–58].

Характерът на самостоятелност на научноизследователската работа (за учения) мотивира Т. Боров той да подчертае **самостоятелното библиотечно-библиографско търсене на информация** като оптимално за **диалоговата организация на самата научна дейност** [12, с. 37]. Самостоятелната научна библиотечно-библиографска работа на студентите е изтъкната като изграждаща ги не само като **изследователи**, но и като **личности** [12, с. 21].

Пълното и точно **библиографско цитиране** е поднесено като условие за пълноценното **вътрешно-текстово организиране на документите** (лекции, записки, книги), резониращо в точното им библиографско изражение [12, с. 30–31].

Библиотечните каталози – азбучен, систематичен, предметен... – са представени в многомерност и детайлност. Примерите са от история на науката, класификационните парадигми на знанието и историографията на библиографията (Разд. II).

Централно място в корпуса на „*Пътя към книгите*“ заема разделът „Справочни и библиографски трудове“, чиято структура е в съответствие с установилата се в трудовете на Г. Шнайдер, моделирана и обогатена от Т. Боров за целите на библиографския пътеводител: 1. Печатни библиотечни каталози. 2. Общи международни библиографски указатели. 3. Енциклопедии. 4. Общи национални библиографии. 5. Текущи национални библиографии. 6. Библиография на периодичния печат. 7. Библиографски справочници. 8. Други видове общи библиографии: Университетски издания; Официални (държавни) издания; Маскирана литература – псевдоними и аноними (Разд. III).

Вътрешното деление на подразделите навсякъде е еднотипно, хронологично; на следващо йерархично равнище – по националност (език): немски, френски, английски, италиански, испански, руски, други славянски, български (например, в подраздел 3. Енциклопедии); хронологично – по държави: Германия, Франция, Великобритания, Русия, България (например, в подраздел 4. Общи национални библиографии и 5. Текущи национални библиографии: за старите и за новите книги /вж *по-горе*)....

IV.5. Книга–читател: библиографска феноменология (интердисциплинарност на универсалната международна библиография)

Методологичното взаимоотношение, пораждащо библиографската феноменология (**книга–читател**), в концепцията на Т. Боров, познаващ перфектно, всеобхватно и в дълбочина не само първия („книга“: П. Отле, М. Дембовска), но и втория компонент („читател“: Н. А. Рубакин, М. Н. Куфяев), в „*Пътя към книгите*“ е пределно човекоцентрично и в библиотековедски аспект („**книга–библиотека**” [Подч. – мое. – Бел.: А. К./–**читател**“): „Библиотекарите постоянно се оплакват от недостиг на средства за набавяне на книги. Наистина, често липсват на читателя търсените книги, но още по-често липсва на книгата – читателя. Колко хиляди книги си лежат мъртви в библиотеките, никой никога не ги е потърсил, да ги види, да се справи с тях, да се оплоди от тях?“. [12, с. 21–22].

Интердисциплинарността на познанието като доминанта на информационното моделиране е индикация за Т. Боров за непрекъснатия трансформатизъм на установяваните връзки в информационно-комуникативната (библиотечно-библиографската) сфера, представяна от него във фокуса на класификационните метаморфози. Така той се приближава към *универсалното* – вечно като културата – ноосферично битие на библио–инфо–ноосферата: „Можете си представи, когато с течение на времето се изменят значително обществените условия или просто се направят някои по-големи открития или завоевания от науката, какво разбъркване и несъразмерно разрастване на подотдели за сметка на целия отдел ([Раздел на класификацията]. – Бел.: А. К.) става, и пр.“. [12, с. 37].

Интересното тук е, че Т. Боров дава методологично-симптоматичен пример с възникналата нова за ХХ в. Теория на относителността на А. Айнщайн, породила не само огромен поток от литература, обхващан от подотдел „Теоретична физика“, от който релативистичната теория представлява незначителна част, но и променила мисленето за света. [12, с. 37]. Друг пример е многообразната литература по фройдизъм, породила многообразните психо-физиологични и социопсихологични учения на ХХ в. и идентифицираща информационния поток на ХХI в. от разпространяваните учения като неофройдистки. [12, с. 37–38].

Интердисциплинарното–класификационното–философско-науковедското поле на универсалната библиография с международен обхват (библиографския пътеводител) като многомерна форма на вторично-документалното информационно моделиране обръща Т. Боров към същността и терминосистемата на **хуманитарните науки**, обозначени от него като **духовни науки** [12, с. 21] (които след 1917 г. в Русия и през втората половина на ХХ в. отсъстват от класификационните представи в страните от Централна и Югоизточна Европа).

Терминът „**науки за духа**“ е буквален превод на *български език* от *немски* (*Geistwissenschaften*), срещан на по-ранни етапи на философско-научната мисъл на *латински език* (*moral science* – *moralis* – духовен, нравствен, съответстващ на вътрешната природа на човека + *science* – знание, наука). Немският аналог на класическия израз (*Geistwissenschaften*) е въведен от английския философ-позитивист, икономист и обществен деец Дж. С. Мил (Mill, J., 1806–1873) в неговото основно, обобщаващо съчинение „*Система*

на логиката“ (Т. 1–2. – 1843), в което е използван за обозначение на цикъла от практически дисциплини (морал, политика, право и т.н.), оказващ се концептуално натоварен.

В действителност **сферата на „духа“** не е единствената, в която рефлектират посочените дисциплини (*естественонаучното знание* е в пряка зависимост от тях аналогично и по същия начин – както *хуманитарното* – и в него именно хуманитарното моделира произтичащите следствия като резултат от целеполагане).

Тъкмо поради описаното, по-адекватен термин днес за обезпечаване обхвата на обозначеното, събиращо в себе си вътрешното (*лат.*: *moral*), на духа (*нем.*: *Geistwissenschaften* – *moral science*), направление, е понятието **„науки за човека“** (*англ.*: *sciences of Homo sapiens*) или **„хуманитарни науки“** (*англ.*: *humanities* или *англ.*: *arts and humanities* [nonscience – в смисъл неестествени науки: философия, изкуство, религия]) и **„хуманитарно знание“** (*англ.*: *humanitarian knowledge*).

С посочените нетъждествени понятия („науки за човека“, „хуманитарни науки“, „хуманитарно знание“) се обхващат по различен начин и в различен състав филологията, литературознанието, историята, философията и т.н. (за разлика от естествените науки /*англ.*: *science*/ – положение, във връзка с което самото хуманитарно знание получава и идентификация като противоположно на естествените науки – *англ.*: *nonscience*), но също и социологията, икономиката, демографията и другите социални (обществени) науки (*англ.*: *social sciences*).

Системологичната вторично-документална картина на международната универсална библиографска информация на планетата от втора степен като диалектическо цяло (на *цитираните тук* библиографски указатели, разроствания и днес [14]), именно като **многообразен свод на информационното моделиране** (на **и-международни по обхват универсални библиографски указатели**) детерминира **хуманитарното знание** през XX–XXI в. като **епистемологично, универсално знание** – характеристики, разпространяващи се методологично и върху самата вторично-документална сфера (**хуманитарна библиография по подход**).

Подобно широкомащабно третиране на библиографското информационно моделиране като равнище на многомерната, изградена от много равнища, системна цялост на библио–инфо–ноосферата, е футуристичен акт за мисленето през 40-те години на XX в. Това мислене е свързано с процесите на хуманитаризация, универсализация и трансформатизъм на ретикларното релятивистко познание на XX–XXI в. Същественото тук е, че мисленето на Т. Боров е дълбоко съзвучно на появяващите се в неговото съвремие първи публикации на Л. А. Уайт – трудовете по системна класификация на различните нива на реалността и съзнанието: физическа – биологична – културна [16], явяващи се и днес ключови за изграждането на цялостна философско-информационна картина на света като единство от много равнища.

IV.6. Интеракции на съвременниците на появата на **„Пътя към книгите“**: теоретико-практическото и организационно-методологичното системно значение

Именно поради тази – иновационна в същността си – причина **„Пътя към книгите“** на Т. Боров предизвиква отклик сред представителите на интердисциплинарно настроената научно-културна интелигенция – литературни критици, библиографи, библиотекари... – у нас и в чужбина.

Така Стефан Станчев – издател на списание (сп. „*Провинция*“), редактор (във в. „*Морска заря*“), който през 1942–1945 г. е главен библиотекар в Градската библиотека в София, а по-късно е уредник на депозитния отдел и редактор на бюлетина „*Български книгопис*“ в Народната библиотека „[Св. св.] Кирил и Методий“ (1945–1948) – публикува статия, посветена на „*Пътя към книгите*“ в рубриката „Библиография и култура“ на в. „*Мир*“ (20 юли 1942 г.) [17]. В нея е направено обобщението: „У нас библиографията има сериозни научни и достойни представители, които създадоха Българския библиографски институт“. [17]. Познавайки и изтъквайки творчеството на генерацията библиографи (проф. Ал. Теодоров-Балан–д-р Н. В. Михов), авторът категорично оценява „*Пътя към книгите*“ на Т. Боров като „първа по рода си у нас“. [17].

Следва дешифрирането на това обобщение: „С тази книга авторът въвежда читателя в теорията и практиката на библиографията, като пътеводител в света на книгите. И като ни запознава с всички форми и степени на библиографията и с нейните институти и издания в чужбина, той справедливо заключава: „време е да се погледне с любов на библиографския въпрос и да се приеме с чувството на отзивчивост възхновеният повик за разрастване на българската библиография в името на националната ни култура“. С „*Пътя към книгите*“ г[н] Тодор Боров утвърждава името си на учен библиограф и същевременно поставя и сериозно начало на българската теоретична библиография. В този смисъл книгата му е изключително явление. Тя показва не само знанията и широката осведоменост на автора си, но и най-важното: какво е

направено в чужбина и какво следва да се направи у нас в областта на библиографията“. [17]. Литературният критик Иван Сестримски – завършил икономически науки в София (1943), библиотекар в читалище („Виделина“ в Пазарджик /1936–1942/), редактор във в. „Освобождение“ (Пазарджик) (1944–1948), сп. „Сердика“ (1948–1949 г.) и др., а през 1973–1975 г. е зам.-директор на Българския културен център в Берлин, излиза с рецензия за „Пътя към книгите“ в рубриката „Литературен преглед“ на сп. „Лъча“ (25 юли 1942). [18].

И Ив. Сестримски – подобно на изтъкнатото от Ст. Станчев за приноса в теоретичната международна универсална библиография на библиографията, подчертава, че в книгата „са поставени на разглеждане редица въпроси от библиографски характер. Прави впечатление, че това са въпроси из областта на теоретическата библиография, което обстоятелство я представя като значителен принос в световната литература в тази област, защото изобщо до сега има извънредно малко писано върху тази материя. У нас това е първият [т] (Доп. – мое. – А. К.) труд, в който се изясняват някои основни понятия и принципи от тази научна дисциплина“. [18].

Сам познавач на високите образци на литературната ни култура (В. Друмев, К. Величков, М. Георгиев, Т. Г. Влайков, Ц. Церковски, П. П. Славейков, Т. Траянов, Ив. Вазов...), Ив. Сестримски намира за необходимо да оцени и езика на „Пътя към книгите“, като изтъква: „написана на един великолепен и ясен език“ [18], след което обобщава: „сериозна и ценна монография върху теоретична библиография“; „Тя непременно ще донесе своето благотворно влияние, особено върху библиотечните работници у нас, които чувстват голяма нужда от учебници и указатели във всекидневната си практика“. [18].

Езиковедът и литературният историк Стефан [п.] Василев (Стефан Тенев Попвасилев) – той е бил читалищен деец (читалище „Искра“ в родния си град Казанлък), създател, редактор и издател на сп. „Родна реч“, отличен познавач на литературата (Хр. Ботев, Л. Каравелов, К. Величков...) – във водената лично от него библиографска рубрика „Книгопис“ на сп. „Родна реч“ открива изложението на кн. 5 за 1942 г. (15-годишнина на изданието) с подрубика „Издания на Българския библиографски институт“. [19].

Тук библиографското описание на „Пътя към книгите“ [12] е предшествано от две издания:

- **Боров, Т.** Защо ни е нужен Български библиографски институт. – София : Бълг. библиогр. инст., 1941. – 30 с.;

- **Михов, Н.** София до Освобождението : Библиогр. статист. скица. – София : Бълг. библиогр. инст. (печ.: Книпеграф), 1942. – XLVIII, 61. [19].

Ст. Василев представя *цитираните* издания чрез групов анотация: „Тепърва ще има да се оцени и да се почувства значението на не много отдавна основания Български библиографски институт, чиито цели и задачи показват колко много необходим е той. А и първата книга на Т. Боров „Защо ни е нужен Български библиографски институт“ убедително отговаря на самия зададен въпрос“. [19].

След тази постановъчна част следва детайлна оценка, направена в съответствие с историческата традиция: „Мина вече времето, когато на библиографията се гледаше като на механична работа. Днес вече всеобщо се признава нейното значение, нейната полза. Другата [Т.] (Доп. – мое. – А. К.) Борова книга „Пътя към книгите“ иде да ни улесни, да ни покаже, какво е всъщност библиографията. Книгата на д-р Никола Михов пък, основател на научната библиография у нас, добре изтъква от какво значение е научната библиография при проучване на известен въпрос. Всякак Български библиографски институт е едно истинско национално дело, движено главно от пламенните и добре подготвени негови крепители д-р Никола Михов и Тодор Боров, ние с радост отбелязваме неговите първи издания“. [19].

Обединени около **теоретико-практическото и организационно-методологичното системно значение** на „Пътя към книгите“ и Българския библиографски институт „Елин Пелин“ за развитието на библиографията у нас в съответствие с информационно-комуникативните изисквания на XX в., и тримата рецензенти (Ст. Станчев, Ив. Сестримски, Ст. Василев) са единодушни в мнението си за абсолютната футуристична научно-културна ценност на делото на Т. Боров. (Срв.: и с приведените характеристики върху четвъртата стр. на корицата на книгата [12] – на Г. Караславов, Б. Нонев, Ив. Сестримски, П. Иванов).

Т. Боров – като вещ изследовател и организатор на българската библиография – с „Пътя към книгите“, става от 40-те години на XX в. и категоричното лице на отечествената библиографска култура и за архитектите на библио-инфо-ноосферата в световен мащаб, чрез когото постоянно се подхранва универсалната библиография на библиографията на планетата, публикувайки в чужбина върху проблематика, свързана с България.

Л.-Н. Малкес го кани да напише раздела за българската национална библиография (съвместно с д-р Хр. Тренков) и раздела за българската библиография по хуманитаристика – езикознание, литературознание и история за труда й „Източници по библиография“ (*Les sources du travail bibliographique*),

публикувани през 1950–1958 г. (Т. 1: Bulgarie. – 1950, p. 279–283; Т. 2: Bulgarie. Langue, littérature et histoire. – 1952, p. 749–757). [20].

Изследването на Т. Боров „Българска библиография“ (Сборник в чест на академик Никола В. Михов. – София, 1959, с. 99–110) е използвано в „История на чуждестранната библиография“ на К. Р. Симон.

В Бюлетина на ЮНЕСКО *Bibliographie. Documentation. Terminologie* (Paris) Т. Боров публикува сведенията за българската библиография (Bulgarie. // ... – 1964. – Vol. 4, № 2, p. 33; 1965. – Vol. 5, № 6, p. 179–183).

Работи на Т. Боров за състоянието на библиографията и висшето образование по библиотекознание и библиография в България се публикуват и в Чехия (тогава: Чехословакия) (Knihovna. Vedecko-teoreticky sb. – Praha, 1959, p. 67–80), Франция (Bulletin de l'UNESCO à l'intention des bibliographies (Paris), 13, 1959, № 7, p. 151–152, 165), Германия (тогава: ГДР) (Die Bibliographie in den europäischen Ländern der Volksdemokratie : Entwicklung und gegenwärtiger Stand. – Leipzig, 1960, p. 21–44), Холандия (International librarianship. Liber amicorum in honour of G. A. Riemsdijk : Pt. 3. – Amsterdam, 1969, p. 445–449), Полша (Z problemów bibliografii. – Warszawa, 1970, p. 141–160)... [21].

Ретиккулярното релятивистко разбиране за многостепенния и многомерен по всички линии (философски, научни, културни, библиографски) феномен на информационното моделиране [11], възприето, както се вижда от широкия отзвук на „Пътя към книгите“ сред високообразованата интелигенция в България [17–19], така и чрез участието на автора й в теоретико-практическото изграждане на планетарната инфосфера в синхрон с водещите научно-практически школи в света [20–21], превръща извлеченото от Т. Боров теоретично (методологично) знание от универсалната библиография от втора степен с международен обхват чрез многостепенния пътеводител („Пътя към книгите“) в действена и непрекъсната изграждаща се хуманитарна библиография по подход (сито: свод–одбор).

IV.7. Бъдещето на „Пътя към книгите“: прогностика за Библиотеката

Движеща сила за този футуристично-авангарден синтез–посока на информационно моделиране, развит и многостранно защитен и отстояван от Т. Боров през целия му живот и като библиограф-учен („Пътя към книгите“), и като стратег и методолог на науката (Български библиографски институт „Елин Пелин“) [22], и като педагог-лидер (школа в българската библиография), е теоретико-методологичното (на библиографията на библиографията) *intentio* – моделиращо и прогностично, хуманитарно – изведено от него като „благодат за човечеството“, на пресечната точка между научната информация и вниманието към адресата–ползвателя й [12] – човекоцентричната библио–инфо–ноосфера, рефлектираща чрез духа на безсмъртната мисия на този апостол – архитект на библиографската текстура на планетата.

Концептуално-текстологичният библиографоведски анализ на „Пътя към книгите“, подет тук, повдига актуалния информационно-културен въпрос за:

- съставяне на детайлни показалци към труда;
- преиздаване на книгата, превърнала се отдавна в библиографска рядкост;

- снабдяване на новото й издание с подходящ научен коментар на база на развитие на универсалната библиография от втора степен с международен обхват – текуща и ретроспективна – към ХХІ в. и нейната теория.

Подобна мащабна историко-културна задача е в лоното на хуманитарната (универсална) библиография по подход – плод на съвременното ретиккулярно релятивистко мислене, феномен на информационното моделиране, боравещ с информационната *реалност* (и със *съзнанието*) като *многомерна многостепенна планетарна системна цялост*, в която се наблюдават естествено изграждащите я и отразяващи се една в друга нейни многообразни линии–равнища (философска, научна, културна, библиографска).

Именно в това – ретиккулярно, релятивистко – многостепенно информационно моделиране на ХХІ в. „Сито за книгите“ и „Пътя към книгите“ на Т. Боров продължават да са едновременно *увод в библиографията, нейна теория и терминология* – *кадастрална вторично-документална карта на библио–инфо–ноосферата* – *неин архитектурен библиографски каркас* [23] – прогностична посока на информационното моделиране: хуманитарна информационно-търсеща хиперструктура на *Номо sapiens'а* – *Номо liber'a*, *Номо creator'a*, защото *пътят към информацията* преминава през *универсалното й библиографско сито*.

Главната свръхидея на ретиккулярното релятивистко многостепенно информационно моделиране, прозираща в авангардните творби на Т. Боров – участници в информационния взрив на ХХ в. (!), които сами представляват футуристичен феномен на това моделиране, е в:

- преодоляването на възможността единичните информационно-комуникативни актове (на създаване, търсене, разпространение на информация) да битуват отделно: те пребивават в *естествен културен интеракционизъм*;

- системологичното извеждане и наблюдаване на многообразните им многостепенни културолого-феноменологични, *хуманитарни измерения* на свързаност и трансформатизъм, които описват *естествената историко-културна класификация на информационните реалии*: те са диалектическа част от менталната библио-инфо-ноосфера, оглеждаща се в *библиографията на библиографията – ситото за информацията чрез нейния свод-подбор*.

С прецизността на времето [24] *ситото на хуманитарна библиография по подход-международна универсална библиография* става безусловен *прибор за особено фино търсене на информация* в кондичия с цялата библио-инфо-ноосфера, защото чрез феноменологията си на *свод-подбор* тя подрежда, *управлява, моделира, прогнозира порядъците на пр. библиографски разновидности*.

И постолирането, терминирането и създаването през 30–40-те години на XX в. от Т. Боров на *сито за информацията* е авангардна тема на библиографската наука на XXI в.

Ситото за информацията „свод-подбор“ е феномен на служещия на човека вторично-документален, спомагателен и знаниев – *ментален прибор*.

Това е инструмент за ефективно пребиваване на Тезей на XXI в. в лабиринта на информацията, превръщан от международната универсална библиография в *храм*...

Осъзнаването на подобна свързаност между порядъците на информационната реалност и човешкото съзнание е плод на ретикуларното релятивистко мислене (**ВТОРИЧНО-ДОКУМЕНТАЛНО СИТО**).

Отсяващото като *хуманитарна библиография по подход* международната универсална библиография и позицираните спрямо нея останали библиографски разновидности информационно сито е в основата на структурирането на трасета в библио-инфо-ноосферата (: **ВТОРИЧНО-ДОКУМЕНТАЛЕН ПЪТ**).

В лоното на ретикуларната свързаност на идеите на информационното моделиране *СИТО-ПЪТ* са съвременните модерни концепции за системното цяло на планетарната библио-инфо-ноосфера (А. В. Соколов, Р. С. Гиляревски, В. И. Вернадски), историко-културно израстващи от генезиса на *международна универсална библиография*, на която служи цялото гигантско във времето – космическо! – *самозараждане* (GENERATIO SPONTANEA) [5] на формиране на библиографските разновидности, вкоренен в разбирането за библиотечната универсална библиография на Калимах Александрийски...

V. Духът на Библиотеката: вечността

My Library Was Dukedom Large Enough. [25]

Уилям Шекспир, „Бурята“
(Действие I, сцена II, Просперио)

В ликовете на всеки един от посочените в *това* изложение, както и в плеядата библиотекари от по-старшото и съвременното ми поколение, с които животът ме срещна, както и с тези, на които преподавам в Университета по библиотекознание и информационни технологии, виждам **Духа на Библиотеката**.

Не спирам да им благодаря за това...

Чрез тях осъзнавам структурата и смисъла на мирозданието: ЛЮБОВ–ДЕЙСТВИЕ.

...Но една личност продължава да е **единствена** – тази на **проф. Тодор Боров**.

Приоткрехнах възприятието ми за нея и *принадлежащия ѝ свят (акад. Никола Михов) с неговите измерения*... [26].

...В съзнанието ми звучи *Адажио в сол минор (Adagio In G Minor)* на Томазо Албиниони (Tomaso Giovanni Albinoni)... Извисява се до небесните сводове „*Мизерепе*“ (*Miserere mei, Deus*) [27] на Грегорио Алегри (Gregorio Allegri)...

...Занимавал се единствен в България с *историография на науката* – отчитайки публикации в *световен мащаб* (!), проф. Тодор Боров (ученик на немската библиотечно-библиографска мисъл в библио-инфо-ноосферата), напуска този свят без трудовете му в посочената област да са публикувани...

...Ползваме записките на лекциите му, които М. Куманов – бидейки негов студент, е направил...

...Проф. Т. Боров е чел пред двама студенти лекциите си (защото е преподавал *факултативно дисциплината*, явявайки се на занятия във **фрак** и с **папионка**)... Казвал е: *Terza homines sunt collegium* – „И трима са колектив“...

...Малко преди да напусне този свят, той е дошъл пред **сградата на Библиотеката – плод на неговото съзидание**, каквито са и възстановеният след Втората световна война „Български книгопис“, и създаденият Български библиографски институт, и изградената специализирана катедра по библиотекознание и библиография в Софийския университет, и разкритата следа на България в международната универсална библиография („Пътя на книгите“)...

...М. Куманов е бил случаен, печален, ням свидетел на трагичната сцена...

...Почти напълно спял, проф. Тодор Боров през създи е дошъл – **КАТО ПУСТИННИК В ТОЗИ СВЯТ**, подпирайки се на бастуна си – както се изобразяват **БИБЛЕЙСКИТЕ ПРОРОЦИ – ПРАВЕДНИЦИ**, за да се **поклони на Библиотеката и да се сбoguва с нея – творението на живота си...**

...Вероятно в този миг край него е била сянката на **ВЕЧНИЯ МУ БЕЗСМЪРТЕН УЧИТЕЛ** – акад. Никола Михов...

...Незнайно защо **ВЕЧНО** млади – каквото е изображението на „*Странстващият пастир*“ на Борис Георгиев, – тези **ВЕЧНИ СТАРЕЙШИНИ НА ПОКОЛЕНИЯТА АПОСТОЛИ НА** библио–инфо–ноосферата продължават да **СТРАНСТВАТ ВЪВ ВРЕМЕНАТА** и да ни кимат *от тази незабравяща се сцена* със силата на **ХРОНОТОП–КОМПАС...**

...Когато през пролетта на 1997 г. пред мен се отвори в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ архивът на акад. Никола Михов и когато през есента на 2007 г. в знаменития дом на проф. Тодор Боров на ул. „Хан Крум“ (където бях идвала преди 26 години и бях свидетел на чуждестранната кореспонденция, която продължаваше да пристига по линия на Българския библиографски институт, а в новото време прекрчвах прага с мисия на проф. Стоян Денчев), по време на беседа със старшия му син акад. Иван Тодоров получих от незабравимия домакин ценни книги, закупени от баща му като студент в Германия, и от едно от изданията изникна сгънат пожълтял от времето лист, написан със **зелено мастило** от ръката на безсмъртния библиограф, оживявайки изписаното от него със **същото мастило** пред погледа ми на 22 юли 1981 г. в дома му в Бояна, усещах, че

миналото, настоящето и бъдещето са едно и също време...

Книгите на проф. Т. Боров, идващи през времето в ръцете ми, са изпъстрени от неговите отбелязвания – следи от впечатленията му при четенето им.

Не е учудващо, че едната от тези книги е том със стиховете на Александър Александрович Блок, обезсмъртяващи с особена сила безсмъртната **Вечна Женственост...** [1].

...В този *пространствено-времеви* поток двамата библиографи постоянно се намират в диалог с нас като ни напомнят с усиливащ се от технотронната мембрана–памет на библио–инфо–ноосферата глас:

***По това ще познаят всички,
че сте Мои ученици,
ако любов имате помежду си.***

Иоан. 13:35

...Те продължават „със *страшна сила*“ (израз: Хр. Ботев за В. Левски) да **СТОЯТ** (Stabat Mater) (!) [28], извисени в обкръжението на **СЪПЪТСТВАЩИЯ ГИ ОТ ВСИЧКИ ВРЕМЕНА СВЯТ** ОТ ХОРА, **КНИГИ, ИДЕИ...**

...Те и днес продължават **ДА НИ ПРЕДВОЖДАТ** из порядъците на планетарната сфера, защото **ЗНАЯТ ПЪТЯ**.

Този **ПЪТ** е в **ДУХА, ФИЛОСОФИЯТА, ПРАВСТВЕНИЯ ЗАКОН НА ТАЗИ СФЕРА:**

***Ако искаш да построиш кораб,
не викай хората да събират дърва
и не им възлагай задачи,
а ги научи да копнеят
за безкрайното и огромно море.***

Антоан дьо Сент-Екзюпери [29]

...В този реквиемен миг на предсмъртната среща на твореца с творението във вселената **ТОГАВА И СЕГА И ВО ВЕКИ ВЕКОВ** звучи заупокойна молитва за несправедливо прекъснатите дела, които може би бъдещето ще възкреси, но, докато паметта е жива за тях, те са **ВЕЧНО ЖИВИ В СВОЕТО НЕИЗМЕННО**

И ОСМИСЛЯЩО БИТИЕТО НИ ВЪЗКРЕСЕНИЕ:

*Eadem mutata resurgo –
„Макар и променен, възкръсвам отново...“ ...*

...ШАГРЕНОВАТА КОЖА [30] на библио–инфо–ноосферата – като ИДЕАЛЕН СВЯТ (!) – след *всеки* изразяван в нея АКТ НА ВОЛЯТА има магическото свойството **постоянно да се разширява, да вбира без-крайното онтологично многообразие от връзки между нещата и да увеличава размерите на съзнанието.**

Това се осъществява в съответствие с парадоксалната форма на битието на тази сфера, за която е характерно изначалното ОТДАВАНЕ, СПОДЕЛЯНЕ, ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ, които – поради ДУХОВНАТА СИ ПРИРОДА (!) – нямат ограничения на лимита на материалните аспекти на света (за последните е характерно некумулираното до ново равнище на знанието натрупване...)...

...Затова днес отбелязваните – чествани и възпоменавани – годишнини са щрихи *от един и същ нравствен порядък* към постоянното рационално изграждане – осъзнаване на националния пантеон на Духа на България.

Източници и бележки

1. Гьоте, Й. В. [фон]. *Фауст* : Трагедия : В 2 ч. / Прев. от нем. В. Петров ; Ил. Фр. Щафен. – София, 2001. – 559 с. – В текста: **божествен**.

Финални думи на произведението, произнесени от Мистическия хор (Chorus mysticus), чрез които онтологичното ниво на познанието неописуемо (*букв.*: Unbeschreibliche) се съотнася с **Вечната Женственост (Ewig-Weibliche)**.

Тази, космогенична в основата си, представа за връзките между порядъците и нещата (**Вечната Женственост**) се корени в т.нар. идея „**космическа симпатия**“ (термин на древногръцката философия, означаващ съчувствие, общност на чувствата, съответствие на предметите или явленията, тяхното взаимодействие, съучастие... – *лат.*: consensus, conjunctio – *срв.*: „Тимей“ на Платон (Platon, 428 или 427 г. пр. н.е.–348 или 347 г. пр. н.е.) и др. (*comp.*: Reinhardt, K. Kosmos und Sympathie. – München, 1926).

Развитието на идеята „**космическа симпатия**“ се проследява в:

1) **натурфилософията на Ф. В. Й. Шелинг** (Schelling, F. W. J., 1775–1854) като органична част на **трансценденталния идеализъм**, което показва как развитието на природата се увенчава с появата на съзнателното „Аз“ (*comp.*: Jahnig, D. Schelling. – Bd 1–2. – Pfullingen, 1966–1969) и

2) **етико-философската система на В. С. Соловьев** (1853–1900) (*comp.*: Gleixner, H. V. Solovjev's Konzeption vom Verhältnis zwischen Politik und Sittlichkeit. – Frankfurt-am-Main, 1978).

Срв. с ориг. на Й. В. фон Гьоте (1749–1832): „Alles Vergangliche / Ist nur ein Gleichnis; / Das Unzulängliche, / Hier wird's Ereignis; / Das Unbeschreibliche, / Hier ist's getan; Das Ewig-Weibliche / Zieht uns hinan.“ (Goethe, J. W. [von]. *Faust* : Tragodie [: T. 1–2] / Mit Ill. von J. Hegenbarth. – Leipzig ; Dresden, 1961–1963. – Т. 2. – 1963, 305) – квинтесенция на неговите **пантеистични** (*гр.* – всичко + Бог: учение, отъждествяващо Бога и света) **възгледи** (*comp.*: Dilthey, W. Gesammelte Schriften. – Bd 2. – Leipzig ; Berlin, 1921), – идеи, отразени блестящо чрез рисунките с перо на Фр. Щафен: публ. на рис.: Goethe, J. W. [von]. *Faust* : Tragodie : T. 1–2 / Mit 163 Federzeichnungen von F. Staffen. – Berlin : Verl.-Anst. für Vaterländische Geschichte und Kunst, 1920. – Т. 1. – 207 S. – Т. 2. – S. 322 S.).

2. **Пришляк**, Владимир Дмитриевич (13.02.1888, Киев–13.05.1985, София). // *Русский мир* Болгарии : [Энциклопедия]. / Болг. акад. наук. Центр. 6-ка. – София, 2012, с. 164.

Публ. и в.: <<http://collectioncl.babg/RussiansInBG/Personal/P86.html>>. – 6.01.2015. – 1 с.; <<http://rusmir.cl.babg/ruskie%20v%20bg/PE/PEDetails/000000000000065.html>>. – 12.01.2017. – 1 с.

Вж.: Куманова, А. Владимир Дмитриевич Пришляк. // Куманова, А. Введение в гуманитарную библиографию : [В 2 ч.]. Ч. 2, Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии : Библиографоведческое исслед. : Курс лекций по общ. библиографоведению / Науч. ред. А. В. Мамонтов ; Лит. ред. А. В. Кейв ; Библиогр. ред. И. Л. Клим. – София, 2005, с. LXXVIII.

Също и в Ново изд.: София, 2007, II.

Публ. и в.: <<http://www.svubit.org>>.

Срв.: Академик професор Александра Куманова (Апология на учителите) : Когнитологичен портрет в стила на интервюто / Беседата води Н. Василев. // GLORIA BIBLIOSPHERAE (Нишката на Ариадна) : Изследвания в чест на акад. проф. А. Куманова : Юбилеен сб. по случай 65 год. от основаването на УниБИТ = GLORIA BIBLIOSPHERAE (Ariadne's Thread) : Studia in honorem Acad. Prof. A. Kumanova : A Festschrift for 65th Golden Jubilee of the University of Library Studies and Information Technologies in Sofia / Науч. ред. С. Денчев ; Състав., предг. и интервю Николай Василев. – София, 2016, с. 41–119.

Съдържа и: Списък на илюстрациите (с. 114–118) ; Списък на схемите (с. 119).

Кн. е публ. в разд. Интервю с юбиляра.

На с. 58 (*Ил. 114*) – фотогр. на В. П. и А. К. от януари 1961 г.

3. **Гьоте**, Й. В. [фон]. *Фауст* ..., с. 157. – В текста: *дух*.

4. **Куманова**, А. Апостоли на инфосферата : Наблюдение на ценностите : Увод в онтологията на триединството „Информ.–наука–школа“ : Учебник за студенти по когнитолог. биобиблиогр. портретиране на персоналии в дисциплините от информ.-комуникативния цикъл на знанието : [Т. *Топалова*, Л. *Георгиев*, С. *Ленкова*, Е. *Златева*, Б. *Десев*, Т. *Бончева*, М. *Василев*, В. *Младенова*, С. *Кралев*, Т. *Арабаджиева*, Б. *Паунов*, Е. *Георгиева*]. / Науч. ред. С. Денчев ; Обща ред. Н. Василев ; Експертна ред. В. Велев ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Граф. ред. Б. Апостолова ; Худож. ред. С. Янев ; Техн. ред. В. Стефанова ; Рец. М. Младенова ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2010. – 314 с. : с портр. – (Факлоносци ; I)

Други рец.: И. Попов, Д. Паргов, И. Петева, И. Павлова.

Юбилейно изд., посв. на 60-год. на Държ. библиотек. инст., днес: Унив. по библиотекознание и информ. технолог.

Публ. и в: <<http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da>> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <<http://www.sno.unibit.bg>>.

Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ“ (2011): <<http://www.sno.unibit.bg>>.

5. **Kumanova**, A. GENERATIO SPONTANEA : Synoptic table of the World universal bibliography from 3rd c. BC to 21st c. : An atlas – electronic library „Universalia“ (Model of the secondary-documental framework of the biblio–info–noosphere) : Textbook-compendium of General Bibliography = Синоптическая таблица мировой универсальной библиографии III в. до н.э.–XXI в. : Атлас – электронная библиотека „Universalia“ (Модель вторично-документального контура библио-инфо-ноосферы планеты) : Учебник-справочник по общ. библиографоведению = Синоптическая таблица на световната универсална библиография III в. пр. н.е. – XXI в. : Атлас – електронна библиотека „Universalia“ (Модел на вторично-документалния контур на библио-инфо-ноосферата на планетата) : Учебник-справочник по общо библиографознание / [comp., bibliogr., preface A. Kumanova]. ; [sci. ed. Denchev]. ; [gen. ed. N. Vasilev]. ; [expert and terminolog. ed. N. Kazanski]. ; [reference-inform. ed. A. Cannon, M. Sokolova]. ; [bibliogr. ed. K. Alexandrova, Filipova, M. Maximova]. ; [rev. A. Subetto ... et al.]. – Sofia : About letters – O pismeneh, 2018. – 232 p. : with ill. – (Torchbearers ; XXV)

Other rev.: L. Djakhaia, A. Sokolov, N. Yaramov, V. Klyuev, R. Gilyarevsky, V. Leonov, I. Peteva, I. Lynden, M. Kumanov. – Index of titles, index of name – Content – Curriculum vitae.

Suppl. I: Information rose of the World (international) universal bibliography (3rd c. BC – 21st c.).

Suppl. II: Author information – publ. in Engl., Ru and Bulg.

Jubil. ed. dedicated to: the 65th anniversary of Denchev ; the bright memory of G. Schneider, L.-N. Malclès, K. R. Simon, A. Taylor, I. V. Gudovschikova, A. V. Mamontov ; to the bright memory of Bulgarian Bibliographic Institute, which incarnated under the guidance of T. Borov the genuine spirit of the bibliographic culture.

Публ. <<http://www.sno.unibit.bg>>.

6. Вж: **Любичев**, А. А. Проблемы формы, систематики и эволюции организмов : Сб. ст. / АН СССР. Науч. сов. по пробл. генет. и селекц. Ин-т биол. разв. им. Н. К. Кольцова; Вступ. ст. и комм.: С. В. Мейен, Ю. В. Чайковский. – Москва : Наука, 1982. – 278 с. : ил.

7. See: **Deleuze**, G. et al. Rhizome : Introd. / G. Deleuze, F. Guattari. – Paris : Minuit, 1976. – 74 p.

8. *Comp.*: *англ.*: **frame** – *вертикална решетка*.

See: **Minsky**, M. A Framework for Representing Knowledge. // MIT–AI Laboratory Memo 306, June, 1974.

Repr. in: The Psychology of Computer Vision. – McGraw-Hill, 1975. Mind Design. – MIT Press, 1981. Cognitive Science. – Morgan–Kaufmann, 1992. // <<http://web.media.mit.edu/~minsky/papers/Frames/frames.html>>. – 24.07.2018. – 80 p.

Срв.: **Минский**, М. Фреймы для представления знаний / Пер. с англ. – Москва : Энергия, 1979. – 152 с. : ил.

9. See: ISBD (G) : General International Standard Bibliographic Description. Annotated text. Prepared by the Working Group on the General International Standard Bibliographic Description set up by the IFLA Committee on Cataloguing. – München : Saur, 1977. – x, 24 pages.

ISBD : International standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. – Preliminary consolidated ed. – München : Saur, 2007. – x, 36 pages. – (IFLA series on bibliographic control ; vol. 31)

ISBD : International standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. – Consolidated ed. – Berlin ; München : De Gruyter Saur, 2011. – xvii, 284 p. (IFLA series on bibliographic control ; vol. 44).

Срв.: International Standard Bibliographic Description : международен стандарт за библиографско описание / одобрено от Постоянната комисия на Секцията по каталогизация на ИФЛА ; [прев. от англ. А. Дипчикова]. – Консолидирано изд. – София : Бълг. библио-информ. асоц., 2012 ([София] : Унискорп). – 268 с.

Цит. стандарт се допълва от правилата за библиографско описание на книги (Ръководство за абуцини каталози на книги) и статии (Ръководство за библиографско описание на съставни части): Ръководство за

азбучни каталози на книги / А. Г. Лютова и др. ; Под ред. на А. Г. Лютова, М. Н. Кочмарова. – София : Нар. библ. [Св. св.] Кирил и Методий, 1989. – 406 с.

Ръководство за прилагане на ISBD при описание на съставни части [Електронен ресурс] / ИФЛА. Секция по каталогизация ; прев. на бълг. от А. Дипчикова. – София, 2003. – 45 с.

10. Годишник на Българския библиографски институт „Елин Пелин“ : Т. I–IX : Т. I (за 1945–1946) – Т. IX (за 1962). – София, 1948–1963.

11. **Боров**, Т. Сито за книгите. // *Развигор*, 8, Бр. 1, 30 ян. 1937 г., с. 12.

Съв.: **Куманова**, А. В. Суть информационной сети : **Проф. Т. Боров**. // *Куманова*, А. В. Введение в гуманитарную библиографию : [В 2-х ч. : Ч. I–II. – Ч. II :] Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии : Библиографовед. исслед. : Курс лекций по общ. библиографовед. / Гос. высш. инст. по библиотековед. и информ. технол. ; Санкт-Петерб. гос. унив. культуры и искусств. – София, 2005, с. XVIII–XX; 165; 2007 (CD ROM). – Кн. е осн. на доп. и редуц. през 1996–2005 г.

Гл. I: „Соотнош. пробл. систематизации и классификации знания и его отражение в библиогр. информ. как интеллектуальной модели мира“ на дис. изследв. от 1996 г.

12. **Боров**, Т. Пътя към книгите : Увод в библиогр. – София : Бълг. библиогр. инст. [Елин Пелин] (печ.: Книпегрф), 1942. – VIII, 156 с. – Посв.: ... Н. В. Михов ...

13. **Куманова**, А. В. Универсалната библиография от втора степен с международен обхват – ретроспективният многостепенен пътеводител по информационната среда на планетата : Т. Боров – „Пътя към книгите“ (Историография. Хронотоп. Феноменология. Теория) : Изслед. / Библиогр. ред. Н. Казански ; Посв. ... Т. Боров. – София : Гутенберг, 2007. – 73 с.

14. See: Social sciences & Humanities index (SSHI) (1907–1974); British humanities index (BHI) (1915–); Dissertation abstracts international (1938–); Japanese periodicals index (JPI) : Humanity&Social science (1948–); International bibliography of the social sciences (1951–); Index Asia : Ser. in Humanities (1965–); Bibliographie internationale de l'Humanisme et de la Renaissance (1966–); Humanities index (HI) (1974–); Social sciences (SS) (1974–); Social sciences citation index (SSCI) (1974–); Social sciences index (SSI) (1974–); American humanities index (AHI) (1975–); Arts & Humanities citation index (AHCI) (1976–); Index to social science&Humanities proceedings (ISSHP) (1976–); Indice Español de Humanidades (1976–); Humanities international index (HII) (2006–); „Новая иностранная литература по общественным наукам“ (1934–1992); „Новая отечественная литература по общественным наукам“ (1934–1992); „Новая литература по социальным и гуманитарным наукам“ (1993–).

Совм.: **Kumanova**, A. GENERATIO SPONTANEA... *Цит. съч.* [5].

15. **Schneider**, G. Einführung in die Bibliographie. – Leipzig : Hiersemann, 1936. – V, [2], 203 S.

Тр. е осн. на изключ. от 4. изд. от кн. на авт. „Handbuch der Bibliogr.“ нейна теорет. част.

Schneider, G. Handbuch der Bibliographie. – Leipzig : Hiersemann, 1923. – XVI, 544 S.

Schneider, G. Handbuch der Bibliographie. – 3. Aufl. – Ebenda : Hiersemann, 1926. – XVI, 544 s.

Препеч. от 2. изд., с.: 183–199: Die Entwickl. d. Bibliogr. – Тази V – теорет.-ист. част на кн. е прев. на рус. ез. и е публ. през 1929 г. ; Последв. изд.: 4–5.

Schneider, G. Handbuch der Bibliographie. – 4. gänzlich veränderte u. stark vermehrte Aufl. – Leipzig : Hiersemann, 1930. – IX, 676 s.

S. 36–45: Bibliogr. d. Bibliogr.

Предх. изд.: 1–3; послед. изд.: 5 (препеч. от 4-ото).

Schneider, G. Handbuch der Bibliographie. – 5. Aufl. – Stuttgart : Hiersemann, 1969. – IX, 676 s.

Schneider, G. Theory and history of bibliography / Transl. by R. R. Shaw. – New York : Columbia univ. pr., 1934. – 306 p., p. 271–293: The development of bibliogr. – Този откъс от кн. е препеч. през 1975 г.

Совм.: **Schneider**, G. The development of bibliography / Transl. by R. R. Shaw. // *Essays on bibliography* / Comp. a. ed. by **V. J. Brenni**. – Metuchen, N. Y., 1975, p. 26–41.

16. **White**, L. A. The evolution of culture. The development of civilization to the fall Rome. – N.Y. etc. : McGraw-Hill, 1959. – XI, 378 p.

17. **Станчев**, Ст. [Рец. за кн.: *Цит. съч.* [12].]. // *Мир*, 48, бр. 12577, 20 юли 1942, с. 3.

18. **Вестримски**, Ив. [Рец. за кн.: *Цит. съч.* [12].]. // *Лъча*, 15, бр. 824, 25 юли 1942, с. 1.

19. **Василев**, Ст. [п.]. [Рец. за кн.: *Цит. съч.* [12].]. // *Родна реч*, 15, 1942, кн. 5, с. 242.

20. **Malclès**, L.-N. Les sources du travail bibliographique : [T. 1–3]. – 1950–1958.

T. 1: Bibliographies générales. – Genève-Lille : Droz-Giard, 1950. – 365 p.

p. 15–31: Ch. 2. Bibliogr. de bibliogr.

T. 2: Bibliographies spécialisées. Sciences humaines. – Genève-Lille : Droz-Giard, 1952. – 954 p.

T. 3: Bibliographies spécialisées. Sciences exactes et techniques / Avec la collab. de **G. Garnier**, P. M. Guelpa, G. Kost, M. G. Madier, J. Miet. – Genève; Paris : Droz-Mlaard, 1958. – 577 p.

Repr. – 1965.

Совм.: **Malclès**, L.-N. La bibliographie. – Paris : Pr. univ. de Fr., 1956. – 136 p. – (Que sais-je? Le point des connaissances actuelles)

2. éd. – 1960 ; 3. éd. – 1967. – През 1961 г. кн. е публ. и в САЩ в прев. на англ. ез.

- Malclès, L.-N.** La bibliographie. – 2. éd. rev. – Paris : Pr. univ. de Fr., 1962. – 136 p. – (Que sais-je?; 708). p. 99–107; Ch. 8: Bibliogr. de bibliogr.
1. éd. – 1956 ; 3. éd. – 1967.
- Malclès, L.-N.** La bibliographie. – 3. éd. corr. – Paris : Pr. univ. de Fr., 1967. – 136 p. – (Que sais-je? Le point des connaissances actuelles; № 708)
1. éd. – 1956 ; 2. éd. – 1960.
- Malclès, L.-N.** Bibliography / Transl. by **T. C. Hines**. – New York : Scarecrow pr., 1961. – 152 p.
Ориг. на кн. – публ. през 1956 г. на фр. ез. – Repr. 1973.
Откъс от изд. през 1961 г. – на англ. ез. е публ. през 1975 г. – Спр.: **Malclès, L.-N.** Purpose and definition of bibliography / Transl. by **T. C. Hines**. // *Essays on bibliography* / Comp. a. ed. by **V. J. Brenni**. – Metuchen, N. Y., 1975, p. 26–41.
- Malclès, L.-N.** Cours de bibliographie: A l'intention des étudiants de l'Université et des candidats aux examens de bibliothécaire. – Genève–Lille : Droz–Giard, 1954. – XII, 350 p.
p. 17–29; Ch. 2: Bibliogr. de bibliogr.
- Malclès, L.-N.** Manuel de bibliographie. – Paris : PUF, 1963. – VIII, 328 p.
2. éd. entièrement refondue et mise à jour. – 1969 [1970] ; 3. éd. – [1976].
- Malclès, L.-N.** Manuel de bibliographie. – 2. éd. entièrement refondue et mise à jour. – Paris : PUF, 1969 [1970]. – 366 p.
p. 320–326; Ch. 32: Bibliogr. de bibliogr. Bibliolog.
1. éd. – 1963 ; 3. éd. – [1976].
- Malclès, L.-N.** Manuel de bibliographie. 3. éd. / Revue et mise à jour par **A. Lhévitier**. – Paris : PUF, [1976]. – 400 p. 1. éd. – 1963.
2. éd. entièrement refondue et mise à jour. – 1969 [1970].
- Malclès, L.-N.** Notions fondamentales de bibliographie. – Paris : Bibliothèque Nationale, 1955. – 63 p.
p. 56–62; Ch. 8: Bibliogr. de bibliogr.
2. éd. – 1960 ; 3. éd. – 1964 ; 4. éd. – 1967 ; 5. éd. – 1969.
21. Спр.: **Тодор Боров** : [Био]библиогр. [указ. на лит.] 1920–1981 / Състав. **Т. Янакиева**. // В чест на 80-год. на ... **Т. Боров** : Сб. / Соф. унив. „[Св.]. Климент Охридски“. Ист. фак. – София, 1984, с. 10–41.
Спр. и: **Трайков, В.** България в чуждата литература. 1954–1963 : Библиогр. указ. / Под ред. на **К. Георгиев, Г. Младжов** ; Нар. библ. „[Св. св.]. Кирил и Методий“. – 1965, с. 171.
22. **Боров, Т.** Библиографията може да бъде благодат за човечеството. // *Българска библиография* '84 : Сб. / Нар. библ. „[Св. св.]. Кирил и Методий“. – София, 1985, с. 11–12.
23. Англ.: cadastral map; фр.: cadastre – от ср.-гр.: katastichon – лист /от хартия и т.н./ = обобщени сведения, съставени въз основа на наблюдения.
Комп.: Cadastral map. // [**Harrod, L. M.**]. Harrod's librarians glossary : 9000 terms used in information management, library science, publishing, the book trades and archive management / [Libr. of Congr. Cataloging-in-Publ. Data]. ; Compil. by **R. Prytherch**. – 8th ed. – Aldershot, 1996, p. 101; **Taylor, A.** Map; Maps and the library user. // *International Encyclopedia of Information and Library Science* / Ed. by **J. Feather** and **P. Sturges**. – London; New York, 2003, p. 406–407; 407.
24. Спр.: „**Няма нищо по-прецизно от времето, защото то е цената на вечността.**“ – **Л. Бурдалу** (1632–1704) (Цит. по: *Блясъци на остроумието* / Състав. **М. Григоров, К. Кацаров**. – София, 1969, с. 689).
25. „**БИБЛИОТЕКАТА МИ БЕШЕ ПОВЕЧЕ ОТ ХЕРЦОГСТВО**“ – прев. от англ. **Н. КАЗАНСКИ** (ръкоп. дневник, кн. 3, с. 259).
Спр. с някои др. прев., които не предават в достатъчна степен ДУХОВНИЯ аспект на феномена на библиотеката:
– „...на Просперо му стига / да княжества над своята библиотека“ – прев. В. Петров;
– „...Мне, бедняку, / **Всё царство – книги.**“ – пер. М. Кузьминой.
26. Академик професор Александра **Куманова** (Апология на учителите) : Когнитологичен портрет в стила на интервюто / Беседата води Н. Василев. // *GLORIA BIBLIOSPHERAE* (Нишката на Ариадна)..., с. 46–47, 56–61. Цит. съч. [2].
27. „**Помилвай ме, Господи.**“
28. Лат.: стоеше – мин. несв. вр. 3 л. ед. ч.; в смисъл: причастност, отдаденост.
Букв.: **МАЙКА СТОЕШЕ – ПРИСЪСТВИЕТО** на Пресвета Богородица Дева Мария на екзекуцията на Своя Безсмъртен Снн.
29. Фр.: *Quand tu veux construire un bateau, ne commence pas par rassembler du bois, couper des planches et distribuer du travail, mais reveille au sein des hommes le desir de la mer grande et large* – **Antoine de Saint-Exupéry**.
30. За аспектите на експонирането на ВОЛЯТА в МАТЕРИАЛНИЯ СВЯТ – вж: философския етюд на Оноре дьо Балзак „*Шагренова кожа*“.

Кога и как е положено началото на българска национална библиотека Приносът на първия ѝ директор Георги Я. Киров

Ани Гергова

**When and where was the foundation laid for a Bulgarian national library
The contribution of its first director Georgy Y. Kirov**

Ani Gergova

Summary

The first civil governor of Sofia Pyotr Vladimirovich Alabin (1824–1896) and vice-governor Marin Drinov (1838–1906) made an invaluable contribution to the founding of the Bulgarian National Library 140 years ago. The author, also, points out the contribution of the Library's first director – Georgy Yakovlev Kirkov.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Marin Drinov, Georgy Y. Kirkov.

Старателно подготвеният неин 140-годишен юбилей подсказва на интересующите се съвременници, че това събитие се е осъществило в „зората“ на възкресената българска държавност – през 1878 г.

Нека си припомним основни исторически факти за Освобождението, което е важна предпоставка за промяна в битността на българския народ, за преустрояване на обществения му живот.

Отхвърлянето на Османското владичество е резултат от Руско-турската война (1877–1878), завършила със Санстефанския мирен договор, сключен като прелиминарен (предварителен) на 3 март 1878 г., но държавността възниква като конструкция на европейските Велики сили, наложили своите интереси на Берлинския конгрес (13 юни–13 юли 1878 г.) и осуетили създаването на голяма българска държава в етнически граници. Берлинският конгрес разделя териториите с българско население:

1. Васална на Турция българска държава между река Дунав и Стара планина, включваща Софийския санджак, начело с княз и събрание от представители на народа, което да изработи конституция. Наложено Временно руско управление (1877–1879) се оглавява първоначално от княз Владимир Александрович Черкасски (1824–1878), руски държавен и обществен деец, юрист, а по-късно – от княз Александър Михайлович Дондуков-Корсаков (1820–1893), генерал, командир на корпус в Руско-турската война. Като върховен императорски комисар, той въз-

главява гражданската и военна власт в България до избирането на Александър Батенберг за български княз (април 1879).

2. Териториите между Стара планина и Родопите образуват автономната област Източна Румелия, подчинена на султана.

3. Останалите територии от Санстефанска България се разпределят, като Македония и част от Одринско се връщат на Турция, Пирот и Враня се дават на Сърбия, а Северна Добруджа – на Румъния.

Мечтата за свободна България на ред доосвободенски дейци е тя да има добре уредена библиотека. Тя е реализирана успешно в София през 1878 г. по идея на учителя Михаил Буботинов (1839–1912). Роден е в заможното софийско семейство, учил при Захарий Круша и Сава Филаретов и в Русия. До Освобождението сътрудничи на периодичните издания: „Български книжници“, „Съветник“, „Българска пчела“. Учителства в София, Кюстендил, Велес, Скопие, Русе, Солун. Името на Михаил Буботинов е отбелязано още във връзка с буната в София и в Софийско, осъществена от софийските книжари – с негова заръка е надраскан с игла гребен, носещ надпис: „Преструвай се, че ще приемеш исляма. Русите идат!“¹. Допусната до чакащите тежки присъди, невръстната дъщеря на Никола Вардев му донася това послание. Гребенът, по-късно останал семейна реликва, е спасително писмо, единствено по характера си в революционната ни кореспонденция. Общото решение на осъдените на смърт било – Никола Вардев да се спаси, за да има поне един, който да гледа децата на обесените.

Та за създаването на библиотека повярват именно на този човек, образован и познаващ хала на въодушевените от Санстефанския мирен договор свои съграждани, управниците на столицата София – първият граждански губернатор на града Пьотр Владимирович Алабин (1824–1896) и вице-губернаторът Марин Дринов (1838–1906). Дринов е един от основателите и първи председател на Българското книжовно дружество в Браила (1869), професор по славяноведение в Харковския университет (от 1876 г.), човек със завидна библиографска осведоменост, познаващ фондовете на големи чуждестранни библиотеки – в Москва, Харков и Прага, във Виена, Женева и Париж, в Рим и Неапол. И Алабин, и Дринов не само радушно посрещат речта на М. Буботинов, произнесена на 4 април 1878 г., а дейно започват да работят по уредбата на библиотека, която „с всички възможни начини да действа за умственото и нравствено развитие на младото поколение в българския край, в духа на истинското просвещение“¹.

На първо време те съвсем не са малко:

- определена за библиотеката е къща, разположена на едно от най-хубавите места в града;

- осъществено е нейното приспособяване и са доставени мебели за обзавеждане, поръчани от Алабин „за сметка на намиращите се в него суми от славянските благотворителни общества“;

- осигурен е библиотекар и надзирател в читалнята, чиято заплата е 25 рубли месечно, с квартира в библиотеката;

¹ Цитат на М. Дринов от доклада му по реализираните вече задачи.

- като основа на библиотечния фонд се поставят 12 периодични руски и чуждестранни издания, платени със средства от канцеларията на софийския губернатор;
- дарява на 19 август 1878 г. личната си библиотека Александър Паул, началник на полицията в София, съдържаща 228 тома, а М. Дринов изпраща „15 разни книги в 2 екземпляра“;
- започва да се изплаща „жалование“ за библиотекаря;
- през септември месец библиотеката вече има устав, чийто проект подготвя Алабин, утвърден от „Негово Сиятелство Княз Дондуков-Корсаков“;
- в спомените си библиотекарят Шумков свидетелства, че „Алабин се запрегна и непрекъснато 10–20 дни сам си работи с мене заедно: научи ме как се нарежда редовна и богата библиотека с тайните по нея знаци, а на 8 ноември 1878 г. тържествено откри „Софийска българска публична библиотека“, за която е избрано и настоятелство.

В началния период библиотеката има характер на частна институция, но за М. Дринов като председател на временната библиотечна комисия е пределно ясно, че за да може да се развива библиотечна дейност, трябва да се осигури държавна издръжка. Така се стига до решението, взето на 20 май 1879 г. – „да се помоли правителството да поеме занапред библиотеката върху себе си и да се грижи за поддържането и подобрението ѝ“. Този текст, приет от комисията единодушно, се възлага да бъде представен на общото събрание и да се пристъпи към изпълнение. Така, с предписание № 613 от 11 юни 1879 г., Отделът на просвещението съобщава на Георги Яковлев Кирков (1848–1929), че Негово сиятелство императорският руски комисар е благоволил да го назначи за главен библиотекар, равнозначно на директор, в Софийската публична библиотека с годишна заплата 6000 лв.

Това означава, че от 5 юни 1879 г. Българската народна библиотека² има свой персонал и е на държавна издръжка. Встъпването на Г. Кирков на посочената длъжност съвпада с официалния указ за създаването на Библиотеката като институция, развиваща се под грижите на държавата.

Изборът на посочената личност не е случаен. Това се потвърждава от неговата биография. Георги Я. Киров е роден в Плевен и учи при Емануил Васкидович и руския учител Георги Владикин. Продължава в американския колеж в Пловдив, в богословско училище в Сърбия и завършва със сребърен медал гимназията в Николаев (1868–1872). Пансионер при Тодор Минков, той постъпва в Технологическия институт по механика в Петербург, но две години по-късно се прехвърля в Новорусийския университет в Одеса, където през 1876 г. завършва Физико-математическия факултет, издържан от Одеското българско настоятелство. Става преподавател по физика и математика в Симферополската гимназия в Крим (1876–1878). След Освобождението на България е назначен за финансов съветник по казионните дела при В. П. Алабин в София. Председател е на Софийския окръжен съд и става съветник в Губернаторството. Именно работата му там, образованието и качествата му привличат вниманието на М. Дринов и П. В. Алабин, които му поверяват поста на директор в Българската народна библиотека.

² Ново име.

Деятелен и енергичен по природа, Г. Кирков решително пристъпва към отговорни начинания. След многократни в началото премествания на Библиотеката, той самият замисля тя да бъде настанена в най-представителната сграда в София – Буюк (голямата) джамия. В рамките на няколко месеца хвърля усилия, за да почисти, подготви и оформи от мрачната вътрешност на бившата джамия библиотечни помещения, които в навечерието на коледните празници трябва да посрещнат своите читатели. За да облагороди и превърне интериора на зданието в приятно място, достойно за столица, поръчва мебелировка директно от Виена. Този план не се реализира своевременно.

Народната библиотека е отворена и тържествено осветена едва на 2 март 1880 г. Благословията за преуспяване на една от най-младите институции, свързана с културата и духовното израстване на българите, е извършена лично от митрополит Климент³, поканен в ролята си на министър на Народното просвещение.

Директорът Георги Кирков има амбицията да обогати библиотечния фонд, да изгради неговата структура, определяща за организацията на библиотечната дейност. Първостепенна негова грижа е събирането на възрожденската печатна книжнина. Така дарението на Н. С. Ковачев от Сопот, учител и търговец във Виена, осигурява пълни течения на първите български вестници. Г. Кирков изпраща молба през 1879 г. да се предоставят в София книгите от Венелиновата одеска библиотека, налична в Руското императорско агентство в Пловдив. Министерството на народното просвещение в София обаче изпраща писмо до Дирекцията на народното просвещение в Пловдив да получи Венелиновите книги за свои нужди. Йоаким Груев приема „тоя драг подарък“ с благодарност, а след създаването на Областната библиотека 1879 г., книгите са предадени на нея⁴. С такива начинания се полагат основите на Старопечатния отдел в Българската народна библиотека.

От Главната квартира на княз Вл. Черкасски Г. Кирков успява да придобие за Библиотеката оформената по време на военните действия сбирка от конфискувани турски служебни и граждански документи, положили началото на турския й отдел. Най-вероятно липсата на конкретни знания и умения, свързани с пряката работа на Г. Кирков в Народната библиотека в София, стават повод за тежък професионален конфликт с главния секретар на Министерството на народното просвещение, по това време д-р Константин Иречек. Г. Кирков се оттегля от поста си на директор на 15 юни 1880 г.

По-сетнешният му житейски път е не по-малко творчески деятелен. От 1881 г. е назначен за директор на Държавната печатница. Скоро след това заминава за Австрия и Германия, за да учи и да специализира печатарско и графично изкуство. Придобитата квалификация му позволява да бъде полезен в изграждането на монументалната сграда на Държавната печатница, която и днес е една от културните забележителности на София⁵. Г. Кирков е автор на проекта за най-сполучливите

³ Със светско име Васил Друев, автор на повестта „Нешастна фамилия“.

⁴ Колева, Р., Стоилов, Е. Странстванията на една библиотека. – В: *Народна библиотека в Пловдив. архивни хроники 1879–1945*. Пловдив, 2008, с. 46–51.

⁵ Сградата е построена по проект на австрийския архитект Фр. Швамбергер. В нея се помещава Националната галерия за чуждестранното изкуство.

банкноти от първата емисия на БНБ през 1885 г. Основател и началник става на Картографския институт към Министерството на войната. На първия директор на Народната библиотека принадлежи авторството на първата биографична книга за Васил Левски, сътворена по случай парастаса на деветата годишнина от кончината му.

Първостроителите на Българската национална библиотека дават пример и опора на своите приемници – това е обобщението на изреченото тук. Тяхната творческа устременост в създанието ни дава основание днес да изпитваме уважение и гордост. Само за трите следосвобожденски години те съзиждат темелите на Българската народна библиотека. И в края на този текст ще отправя едно юбилейно пожелание: както моята генерация български библиотекари трайно тачи видните си колеги и учители, така и съвременните библиотечно-информационни професионалисти в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ да бъдат хвалени в бъдеще от своите следовници и приемници на делата им!

Похвално слово за Българската книга

Валери Станков

In Praise of Bulgarian Books

Valery Stankov

Summary

The poet Valery Stankov praises reading and Bulgarian books which help him find salvation in the present dynamic modern times.

Key-words: reading, Bulgarian books, childhood.

„Книгата, сине! Хващай дебелата книга, сядай и чети!“ Този глас чувам от дъжд на вятър, колчем си смислям тати и мама, или в гнусното време, което свише ни натресоха да живеем, блажено си викам на помощ своите чисти детски дни. Те останаха там, разпилени с хедонистично и невинно момчешко разточителство, изтървани, заровени, изпотъпкани от безметежните пети на други момчета по дългите и рижи като гърбове на лисици плажове под Варна.

Сякаш от дълбините на същото това детство, преминало на бос крак по кривите и загадъчни в своята тайнственост детински пътеки между нос Галата и Франга баир, извират, изправят се като сенки на отдавна напуснали белия свят мъдреци и тръгват към мен безплътните и безсмъртни бащини послания: „Книгата, сине, чети книгата!“. Извъртат се тези почти старозаветни думи в насечените ми от ялови безсънни нощи, а денем, къде прочетени, къде не, хилядите прашасали томове в домашната ми библиотека пълнят тишината на стаята с мълчаливи, недокоснати дори и от мен, което ще рече непостигнати, светове и значения.

Едва днес, пораснал четиридесет и пет диви лета и овършал още толкова плешиви есени над своето детство, най-сетне смирено прекрачил в по-смислената и по-горчивата половина на живота, разбирам бавната тежест на бащините думи. И ето ме. Насмел остатъците нежност и вродена деликатност от къшетата на душата си, същите благи думи, изречени тихо, незлобливо, неназидателно, се опитвам да кажа и казвам сегиз-тогиз на разигралите се върху клавиатурата на компютъра мои синове. И ги повтарям, после ги потретвам, защото двоен и троен дикиш яко държи. Друг е въпросът, че такъв дикиш държи кратко и стине твърде бързо – хвърлена в снега опалена февруарска лопатка, пренесла шепаживи въглени до дворния оджак. Защото, оказва се, че и триста жежки мехури на езика ми да цвъркнат от повтаряне, оказва се, че дори с фуния през лявото ухо мощно да го наляя това скъпо на душата ми „Книгата, сине, чети книгата!“, да го натъпча с теслата през дясното в главите им, не само нямало никаква файда, не само било отречено като непедagogически похват, ами било заклеено от умни

глави именно в дебелите книги. Аз, разбира се, не съм знаел, пак съм бил за фафли и лимоната на лавката в часа по педагогика, и сега, тате, класната ще ти дърпа ушите на родителската среща в четвъртък. Не можело то – като един истински фюрер, да съм пущал танковете през милата, девствена аура на собствените си, изтървани в бездънните и толкова кървави лабиринти на монитора, дечица. Щото, като съм им натяквал, че не си падат по четенето, като зверски съм ги инквизирал да седнат най-сетне с дебелия книга на коленете, като изнервено съм изтръгвал от контакта шнура на компютъра, щял съм окончателно да им скапя образователната програма, щял съм със собствените си ръчички да срина техния крехък диоцез, щял съм точно с ей тия *хей, ръчички, хей ги две* да иззидам километри китайски стени от отвращение в крехките им душици срещу подрязаната, подлепена и подшита с толкова много обич, подвързана сред кориците и хилядолетно прелиствана мъдрост.

Българската книга! Когато в продължение на пет анадолски столетия България бе заличена на световния атлас, когато през същите тези пет века османлиите си завиваха походните яйца в пожълтелите страници на стародавните български книги и пълзяха на Запад с гръмовния възглас: „Един е Аллах!“, именно *Българската книга* пренесе озлочестената снага на Родината ни през вековете и я спаси. И ако днес същата тази Българска книга бавно умира, затисната с пазарно безхаберие и хъс по сергиите от тоновете порнографски нашарен книжен боклук, ако днес с умиление я отварят малцина от нас, а зениците на нашите чеда изтичат под екрана на мониторите и в дебилните програми на телевизиите ни, виновен е единствено нашият непукизъм от това какво става с България. А с България става нещо страшно.

Ако ти, сине мой, искаш овреме да разбереш какво, хващай *дебелата книга* и чети! Докато още те има и докато още не е дошъл денят, в който ще се срамуваш да се наричаш *Българин*.

Ресурси за изследване на историята на българската печатна книга в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ Една колегиална читателска гледна точка

Васил Загоров

**Resources for studying the history of the Bulgarian printed book
in the National Library “St. St. Cyril and Methodius”
One collegial reader's point of view**

Vasil Zagorov

Summary

The paper presents the main information resources held by the Bulgarian National Library “St. st. Cyril and Methodius” which may be used for research in the field of Bulgarian printed book history. The paper is, also, an expression of the author's gratitude for the support that the library specialists from the NBCM have given him during the last 22 years of his own research work.

Key-words: National Library “St. st. Cyril and Methodius”, history of the book, printed book, Bulgaria, resources.

Да напишеш юбилеен текст по повод 140-годишнината на Националната библиотека „Св. св. Крил и Методий“ (НБКМ) е задача отговорна и нелека. За трудненията произтичат от факта, че институцията Национална библиотека съществува благодарение на усилията на множество индивидуалности, работили при различни политически, икономически и културни условия по време на кратката ни, но динамична следосвобожденска история. Техните усилия не рядко се преплитат, противопоставят или тръгват в различни посоки, очертавайки линиите на истински лабиринт, в чиито коридори, могат да се ориентират без спасителна нишка само дългогодишни служители на Библиотеката. Но националната библиотечна институция може да бъде погледната и с други очи – с очите на хората, които разчитат на информационните ѝ ресурси за своето професионално развитие в определено тематично направление. Такава е идеята и за моята юбилейна бележка – да опиша съвременната ролята на НБКМ за развитие на научното поле, изследващо история на печатната книга в България.¹ Без да търся

¹ Ограничаването до печатната книга се дължи на личните ми изследователски интереси. Въпреки насочеността на текста, трябва да се отбележи, че НБКМ е най-голямо-

фактологична изчерпателност по отношение на тази роля в миналото, бих искал да изтъкна как Националната библиотека може да подплати със своите извори и източници изследователските търсения на бъдещите историци на книгата.

Историята на книгата се заражда като самостоятелно изследователско поле в чужбина, а и у нас още на границата между XIX и XX в.² Изминалите десетилетия обогатяват гледищата за обекта, предмета и методологичните похвати при историческите проучвания на книгата. Понастоящем изследователските търсения върху миналото на книгата използват разнообразен инструментариум за проучването на исторически макропроцеси или отделни фактологични фрагменти, отнасящи се до всички лица, ангажирани при създаването, разпространението и потреблението на книгата.³ Или, както обобщава един от най-цитираните изследователи на книгата – Робърт Дарнтън, за историка на книгата е важно да отговори на три въпроса:

„Как книгите се появяват?

Как книгите достигат читателя?

Какво читателят прави с книгите?“⁴

При изпълнение на тези свои задачи ученият се доверява най-вече на акумулираното и съхранено в библиотеки, музеи и архиви книжно-документално наследство.⁵ „Зад стените“ на институциите на паметта той може да приложи четирите основни метода, които му дават възможност да натрупа достатъчно информация за реконструиране на историческите реалии, отнасящи се до книгата: библиографски, *de visu*, архивен, медия мониторинг.

Библиографският метод помага за очертаване на параметрите на набелязания изследователски обект, независимо дали става въпрос за материалните аспекти

то хранилище на български ръкописни книги и водеща институция при изследването им.

² По въпроса за развитието на историята на книгата вж: **Гепрова**, Ани. Книгознанието в България. София: Наука и изкуство, 1987, с. 112–139.; **Zagorov**, V. The Bulgarian book – historical routes and scientific directions. – В: *Lingua Franca* [online]. Iss. 4, 2018. [прегледан 23.10.2018]. <http://www.sharpweb.org/linguafranca/issue-4-2018>

³ През последните две десетилетия има отчетлива тенденция по интерпретирането на различни исторически процеси, свързани с книгата, които имат доста спекулативен характер и отразяват настоящи модни тенденции, отнасящи се до реалитите: пол, раса, сексуална ориентация. Авторът на настоящата статията се придържа по въпроса към резултатите от експеримента на: **Lindsay**, James A., Pluckrose, Helen, Boghossian, Peter. With Canine Sex and Hooters, Pranks Jab at Academic Papers. – В: *New York Times*, 4 October 2018, с. 1.

⁴ **Darnton**, Robert. "What is the history of books?" revisited. – В: *Modern Intellectual History*, Vol. 4, Iss. 3, November 2007, с. 495.

⁵ Работата на терен при изследване на книгата не е много популярна, макар че теренните проучвания осигуряват добър емпиричен материал и понякога довеждат до коренно различни изводи, особено при търсенето на отговори на третия въпрос. Подобно разминаване се дължи на факта, че институционализираните книги се съхраняват в стерилна среда, докато тези, циркулиращи в обществото, се включват в различни житейски сценарии, отразяващи им се най-вече материално, но понякога и съдържателно. Теренните проучвания на УниБИТ в региона на Малко Търново доказаха, че историята на книгата трябва да се проучва и извън библиотеките: **Загоров**, Васил, Златкова, Пламена. Библиографска експедиция „Малко Търново 2015“. – В: *Библиосфера*. [онлайн]. Бр. 19, 2015. [прегледан 14.11.2018]. <http://bibliosfera.eu/?p=3092>

на книжовната продукция на конкретен автор, преводач, издател или печатар. Добре подготвената библиография и изведената от нея библиометрия е задължителна предпоставка за едно сериозно книговедско историческо изследване. В тази посока НБКМ работи неуморно от 1897 г. насетне, когато е приет Закон за задължителния депозит, подготвяйки и публикувайки значими текущи и ретроспективни библиографски справочници.⁶ Ретроспективната библиография, която първоначално е иницирана от учени, гравитиращи около Българското книжовно дружество, или от отделни изследователи, от 20-те години на XX в. е сред приоритетите на Националната библиотека⁷. Значими за историка на книгата са библиографските трудове на Валерий Погорелов (хронологичен) и на Маньо Стоянов (азбучен), които изготвят, според възможностите на времето, в което живеят, и разбиранията си, солидни репертоари на българската възрожденска печатна книжнина⁸. За изследователите на българската книга след Освобождението от изключителна важност при прилагането на библиографския метод е многотомният репертоар „Български книги“, издаден в периода 1978–2012 г.⁹ При изследването на пресечните точки между книгата и периодичния печат голяма изследователска стойност има снабденият с показалци тритомник на Димитър Иванчев, представящ първото столетие на българските вестници и списания: „Български периодичен печат 1844–1944“ (1962–1969).¹⁰

Този списък може да бъде удължен с редица специализирани библиографски пособия, които имат историческа стойност и се отнасят до книгознанието, библиотекознанието и библиографията или конкретни юбилеи.¹¹

⁶ Тематичен брой на сп. „Библиотека“ по случай 120 г. от Закон за задължителния депозит, 2017, бр. 6, 183 с. http://www.nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2018/07/Biblioteka_br6_2017.pdf

⁷ **Иречек**, Константин. Книгопис на новобългарската книжнина 1806–1870. Виена: БКД (у книгопечатн. Л. Сомерова), 1872. 48 с.; **Теодоров-Балан**, Александър. Български книгопис. Д. 1, От времето на първата новобългарска печатна книга до последната Руско-турско война 1641–1877. [София]: БАН, 1893. 177 с.; **Теодоров-Балан**, Александър. Български книгопис за сто години 1806–1905. София: Бълг. книж. д-во от фонд Напредък, 1909. 1667 с.; **Иванов**, Юрдан. Българский периодический печат от възраждането му до днес. Кн. 1. София, 1891. 80 с.; Кн. 2. София: изд. авт., 1891. с. 78–155; Кн. 3. София: книж. Т. Ф. Чипев, 1892. с. 156–235.

⁸ **Погорелов**, Валерий. Опис на старите печатни български книги: 1802–1877. София: Нар. библ., 1923. VI, 796 с.; **Стоянов**, Маньо. Българска възрожденска книжнина. аналитичен репертоар на български книги и периодични издания 1806–1878. в 2 т. – Т. 1. София: Наука и изкуство, 1957. XIV, 664 с., 12 л. факс.; Т. 2. София: Наука и изкуство, 1959. VIII, 959 с.

⁹ Макар и критикуван за обхвата, пропуските и грешките си този репертоар е с фундаментален характер за изследователите на периода 1878–1944 г., както и за бъдещи библиографски ретроспективни дирения.

¹⁰ **Иванчев**, Димитър. Български периодичен печат 1844–1944. аотиран библиогр. указател. обща ред. – Ч. 1, А–М. София: Наука и изкуство, 1962. [VIII], 504 с.; Ч. 2, Н–Я. София: Наука и изкуство, 1966. VIII, 520 с.; Ч. 3, Периодични издания на чужди езици. Единични листове. Добавки и поправки. Приложения. София: Наука и изкуство, 1969. VIII, 480 с.

¹¹ **Библиография на българската библиография, книгознание и библиотечно дело**. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 1965–1968.

Библиографската работа изисква голяма концентрация, систематичност и приемственост. В системата на печатните медии тя се реализира тромаво и е съпътствана с неизбежно времево забавяне, пропуски и натрупване на печатни и технически грешки. Аналитичните възможности на печатните библиографии за извличането на количествени данни при поискване от потребителите са силно ограничени. Понастоящем двата основни библиографски инструмента в помощ на българския историк на книгата – репертоарите за периода 1806–1878 и за периода 1878–1944 г. се ползват предимно в печатен формат, което забавя извличането на аналитична информация. Репертоарът на М. Стоянов има и цифрово огледално копие в PDF формат, но поради редица причини то не може да удовлетвори нуждите на изследователя, най-вече по отношение на вложеното време за извличане на необходимата информация.¹² Приоритет на НБКМ за 150-годишният ѝ юбилей би трябвало да бъде цифровизирането¹³ на двете библиографски пособия¹⁴. Освен това допускането, че депозитната система в миналото дава пълна представа за обема на издадена книжнина е погрешно и ретроспективни попълвания на библиографията трябва да са перманентни, което става по-лесно чрез цифрови бази данни, отколкото чрез печатни издания.

Често книгата съдържа в себе си повече информация за собствената си история и за историята на лицата, ангажирани в комуникационния ѝ цикъл, отколкото може да се почерпи от едно стандартно библиографско описание. Това, което библиографията не може да осигури като информация на изследователя, го осигурява директната работа с изданията от изследвания период, или т.нар. метод *de visu*. В това отношение, със своите специализирани и основни колекции, фондът на НБКМ е най-големия обект за изследване на историята на българската ръкописна и печатна книга. Изключително полезна за проучване на печатната книга е колекцията „Старопечатни, редки и ценни книги“. Тя притежава 17 000 редки и ценни издания, разделени в няколко групи: „Славянски кирилски печатни книги (XV–XIX в.); Български старопечатни книги и периодични издания (1806–1878 г.); Български редки и ценни книги (след 1878 г.); Чужди старопечатни, редки и ценни книги, свързани главно с българската политическа и културна история; с историята на балканските и славянски народи и такива с особена културно-историческа, художествена и полиграфична стойност (от XV в. до наши дни); Миниатюрни издания“.¹⁵ От

¹² При проведен експеримент със студенти от специалност „Библиотекознание и библиография“ (УниБИТ) се доказва, че информационното търсене във възрожденския репертоар на М. Стоянов се осъществява по-лесно в печатен, отколкото в PDF вариант, въпреки наличието на OCR търсене в текста.

¹³ Под *цифровизация* се има предвид не създаването на цифрово копие на печатния справочник, а изграждането на база данни и информационно търсеща система.

Проф. д.н. Иван Гарванов с право отбелязва, че българският еквивалент на термина *дигитализация* трябва да е *цифровизация*.

¹⁴ Понастоящем НБКМ участва в работата по проект „Цифровизация на репертоара на българската възрожденска книжнина (1801–1878)“, който се реализира в катедра „Библиотечни науки“ на УниБИТ.

¹⁵ Старопечатни, редки и ценни книги. [онлайн]. – В: *Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“* [онлайн]. Колекции. [прегледан 14.11.2018]. http://www.nationallibrary.bg/wp/?page_id=254&lang=bg

голямо значение и с потенциал за изследване на историята на книгата, макар и с ограничен достъп, е Архивът на българската книжнина, призван чрез системата на депозитните екземпляри да съхранява за поколенията българското книжовно-документално наследство.¹⁶ В е-каталога на Библиотеката обаче под голяма част от каталозите на българските издатели, отпечатани до 1944 г. стои надпис: „Пълна недостъпност (архивен екземпляр)“.¹⁷ Тъй като те имат стойност, както като исторически, така и като библиографски свидетелства, е редно да се превърнат в естествен приоритет за дигитализация, което ще повиши ролята на НБКМ при изследването на исторически въпроси, отнасящи се до книгоиздаването в частност и на книгознанието като цяло.

Сериозна роля за изследователя на следосвобожденската история на българската книга има и основният фонд на НБКМ. Работата по метода *de visu* изисква цялостното поръчване, преглеждане и сравняване на изданията на конкретен автор или издател, което е бавен и трудоемък процес. В тази връзка искам да изкажа благодарност на служителите от заемната и IV читалня, които търпеливо ми съдействат през годините за обзорните ми изследвания, отнасящи се до книгоиздателската активност у нас на световноизвестни писатели като Александър Иванович Куприн (1870–1938), Едгър Райс Бъроуз (1875–1950) и Майн Рид (1818–1883)¹⁸.

Националната библиотека има сериозен принос и в методичната подготовка на учените в сферата на книгознанието, библиотекознанието, библиографията и история на книгата. След 1957 г. Библиотеката е събрала най-голямата колекция на територията на България, която съдържа теоретични и исторически научни изследвания – монографии, студии, сборници със статии и др., които се отнасят до развитието на самата наука за книгата¹⁹. Във връзка с това искам да изкажа благодарности в ролята си на академичен читател за професионализма на служителите в VII читалня, където се базира и ползва тази изключително ценна колекция.

¹⁶ Достъпът до документи от Архива е регламентиран с чл. 22, алинеи (2) и (3) (Правила за обслужване на потребителите. – В: *Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“* [онлайн]. За нас. Полезна информация. http://www.nationallibrary.bg/wp/?page_id=9932&lang=bg

Опазването на този информационен масив е създавало доста грижи на НБКМ през годините на нейното съществуване и настоящото му състояние никак не е завидно. По темата вж: **Андровски**, Иво. Архив на българската книжнина – създаване, история, състояние, перспективи. – В: *Библиотека*, 2017, бр. 6, с. 76–81.

¹⁷ Напр.: **Хемус**, книгоиздателство. каталог [на] Хемус, акционерно дружество за книгопечатане и издателство. 1918. София: Хемус, [1917]. 16 с.

¹⁸ **Загоров**, Васил. Александър Иванович Куприн в българското книгоиздаване (1911–1944). – В: *Годишник на СУ Св. Климент Охридски. Факултет по журналистика и масови комуникации*. Т. 12, 2006, с. 379–389.; **Загоров**, Васил. Тарзан – историята на един бестселър. – В: *Ани Гергова – живот с книжовни пристрастия*. сборник в чест на 75-годишнината ѝ. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2012, с. 208–218; **Zagorov**, V. *Lost in Translation or Lost in Publishing. Introduction of World Literature in Early Modern Bulgarian Publishing via Russian Language Editions*. – В: *Publishing research quarterly (PubResQ)* [онлайн]. Vol. 33, Iss. 2, 2017, с. 160. <https://doi.org/10.1007/s12109-017-9508-5>

¹⁹ *Специализираната сбирка* по библиотекознание е създадена през 1957 г. с цел да оказва методологическа помощ на библиотеките в България.

Юбилейните текстове не предполагат критическо говорене, но тук то има за цел да даде препоръки за опазване на книгите, съхранявани в основния фонд, за да може да се гарантира употребата им в бъдеще. При работата ми с книги от 1878 до 1944 г. често се сблъскам с екземпляри в доста лошо състояние. Нередки са и отказите поради реставрацията, която лесно може да се обясни с големия читателски интерес и лошото качество на фабричната хартия, използвана от българските книгоиздатели през съответния период. В това отношение НБКМ взе мерки и увеличи тарифата за копиране на книги, издадени до 1900 г., на 3 лв. Предвид естествения ход на историята, който води до разрастване на фонда на й, логично е книгите до 1900 г., дори до 1918 г. да бъдат обособени в колекция със специален достъп по подобие на „Старопечатни, редки и ценни книги“. Наясно съм, че въпросът има финансови и организационни параметри, но става дума за историческото опазване на приблизително 25 000 библиотечни единици, които в противен случай ще бъдат амортизирани и изгубени за идните поколения читатели.²⁰ В подкрепа на това свое твърдение ще кажа, че при поръчка на книги за нуждите на цитираните вече обзорни изследвания броят на липсите никак не е малък, което доказва нуждата от специални грижи, за изданията от края на XIX–началото на XX в.

Ако иска да придаде пълнота на своите изследвания, историкът на книгата трябва да привлече в своя научен инструментариум и архивния метод, който има за цел да го запознае с непубликувани документи, отнасящи се до всички лица, ангажирани в производствения и потребителския цикъл на печатната книга. В това отношение Българският исторически архив на НБКМ със своите над 900 лични и обществени фонда има огромен принос за развитието на българската историческа наука. Тук историкът на книгата може да работи с две основни групи извори – такива, които директно се отнасят към документацията на книгоиздателства (юридически лица) и такива, които се отнасят до интелектуалци, имащи досег до книгоиздаването (физически лица). В първата група попадат части от архивите на известните български издатели Иван Момчилов²¹, Христо Г. Данов²², Илия Р. Блъсков²³, Т. Ф. Чипев²⁴, Стоян Ст. Атанасов²⁵, Александър Паскалев²⁶, Гео Милев („Везни“)²⁷,

²⁰ Тази бройка не включва периодичните издания до 1918 г., които също са в незавидно физическо състояние.

²¹ **Момчилов**, Иван Николов. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 60.

²² Кореспонденция с големия български книжар Христо Г. Данов има разпръсната из целия фонд на БИА. Особено важни документи за българската книготърговия, свързани с Данов, има в архивите на Константин Босилков (НБКМ–БИА, ф. № 174) и Димитър Карастоянов (НБКМ–БИА, ф. № 864). В БИА има и отделен фонд с фондообразувател Христо Г. Данов – НБКМ–БИА, ф. № 289.

²³ **Блъсков**, Илия Райков. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 10, оп. 2.

²⁴ **Чипев**, Т. Ф. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 501.

²⁵ **Атанасов**, Стоян. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 560.

²⁶ **Паскалев**, Александър. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 228.

²⁷ **Милев**, Гео. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 26.

Христо Хаджиев („Хемус“)²⁸. Почти напълно запазен е архивният фонд на големия български издател Славчо Атанасов и неговата знаменита поредица „Златни зърна“.²⁹ Във втората група попадат безценните фондове на известни български възрожденци като Георги Стойков Раковски³⁰, Неофит Рилски³¹, Петко Славейков³², Любен Каравелов³³ и др., които съдържат документи освен за революционната и обществената им дейност, но и за техните издателски занимания. Разбира се, тук нямам за цел да направя пълен обзор на релевантните за историята на книгата фондообразуватели в БИА. Там има и богато епистоларно документално наследство от и до български писатели и интелектуалци, чиято кореспонденция разкрива по един или друг начин работните им взаимоотношения с издателите. Те са слабо проучени и все още непълноценно използвани, когато говорим за история на българската книга, което определя и ролята на НБКМ при подобни проучвания.

НБКМ има значима роля и за използването на периодичния печат при проучването на история на книгата. Сравнителният анализ на печатните медии може да ни осигури плурализъм на гледните точки по конкретна тема. Като пример тук могат да бъдат посочени големите български литературни конфликти на XX в. между „старите“ и „младите“, Владимир Василев и Александър Балабанов, Людмил Стоянов и Боян Пенев и др., които представят фрагментирането на българския интелектуален елит. Освен това в III читалня на Националната библиотека могат да се използват редица периодични издания, които имат отношение не само към литературната критика, но се отнасят пряко до българското книгоиздаване. Полезни за историческите проучвания на книгата са браншовите издания „Книжарска защита“³⁴ и „Книжарска дума“³⁵, както и издателските официози на Т. Ф. Чипев, Иван. Г. Игнатов, Иван Коюмджиев, Димитър Маджаров и много други.³⁶ Въпреки сериозния проблем със съхраняването, специално на голямоформатните вестници и възпроизвеждането на изданията, съхранявани върху микрофилм, през последните години НБКМ направи много за дигитализацията на печатното наследство. Понастоящем, чрез дигиталната ѝ библиотека могат да се водят пълноценни занятия и изследвания в онлайн режим, което до голяма степен увеличава не само

²⁸ **Хемус, акционерно дружество.** София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 260.

²⁹ **Атанасов,** Славчо. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 858.

³⁰ **Раковски,** Георги Стойков. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 1.

³¹ **Неофит Рилски.** София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 54.

³² **Славейков,** Петко Рачев. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 43.

³³ **Каравелов,** Любен. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“. БИА, ф. 2.

³⁴ **Книжарска защита.** орган на книжарския съюз в България. София, 1923–1926.

³⁵ **Книжарска дума.** ратник за книжарския съюз в България. Варна, 1927–1929; **Книжарска дума.** вестник на Сдружението на книжарите, книгоиздателите и книжните складове в България. София, 1933–1948.

³⁶ За повече информация вж: **Иванчев,** Димитър. Български периодичен печат 1844–1944. Т. 3, Периодични издания на чужди езици... София: Наука и изкуство, 1969, с. 459–469.

националното, но и международното научно влияние на най-значимата библиотечна институция в Република България.³⁷

От всичко казано дотук става ясно, че за своите 140 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се е утвърдила и е водещ център за проучване на историята на българската печатна книга. Това се доказва не само от нейните фондове, използвани като информационен ресурс за история на книгата от външни изследователи, но и от десетките й щатни сътрудници, неуморно работили за проучване на миналото на българската книга.³⁸ Като читател на библиотеката от 1996 г. насам, пожелавам на нейните служители да имат силна воля, за да могат да помагат на своите посетители, въпреки тежките финансови условия, в които се развива библиотечният сектор у нас. С чувство на признателност им благодаря за усилията и им пожелавам професионално и лично щастие!

³⁷ Препратките (хипервръзките) между е-каталогът COBISS и Дигиталната библиотека трябва да бъдат прецизирани, защото често не работят.

³⁸ Тук няма да цитирам имена, защото списъкът е доста дълъг и рискувам да пропусна някой. Представа за мащабната научна работа на НБКМ в областта на историята на книгата може да се добие в: *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*. Т. 6, 1968 – Т. 23, 1999. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 1969–1999; *Библиотекар*. месечно списание за библиотечно дело. София: Нар. библ. „Васил Коларов“, 1955–1991; *Библиотека*. списание за библиотечна теория и практика. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 1993–.

Нашият Киприан

Георги Константинов

Our Cyprian
Georgy Konstantinov

Summary

The great poet Georgy Konstantinov pays a well-deserved tribute to Saint Cyprian the Bulgarian, Metropolitan of Kiev, Lithuania and all Russia. Introducing the Old Bulgarian church literature all over his huge Metropolis in the 14th century, Cyprian contributed significantly to the wide Spread and development of Russian literary language.

Key-words: Saint Cyprian, Metropolitan of Kiev, Lithuania and all Russia, Bulgarian by descent, Old Bulgarian culture.

Една необикновена икона – по-голяма от човешки ръст, тя представлява Иисус Христос на златен трон, а долу, в нозете му, е паднала на колене малка фигурка на свещенослужител, по-малка даже от педя. И иконата носи име: „Митрополит Киприан в нозете на Христос Вседържителя на трон“. Иконата е рисувана много години след смъртта на митрополит Киприан, но очевидно припомня неговата велика всеотдаденост на Бога и пълното му себеотрицание в името на православната вяра. Възхвалява неговия мъдър и свят живот; показва, че въпреки високото си духовно звание приживе, той и след смъртта си е висок пример за житейска скромност и духовен идеализъм. В дългото наименование на иконата не е намерило място едно важно за нас уточнение – Киприан е българин по рождение. Роден е в Търново в 1330 г.

Запомнен е в историята на православната вяра с няколко имена: Свети Киприан, Митрополит Киевски, Литовски и на цяла Русия; Свети Митрополит Киприан Цамблак; Свети Митрополит Киприан Българина... Един изключителен български свещенослужител, станал през XIV в. духовен водач на Православието в просторите на Източна Европа. И от висотата на своя сан – изпълнил ролята на неуморим разпространител на старобългарската църковна книжнина, оказала силно влияние върху руския език и култура. Направил българската кирилица всеобща, даже задължителна за църковните книги в християнския Изток – азбуката, на която после е сътворена цялата руска литература. Самият Киприан е автор на агиографски съчинения, молитвени слова и други църковни творби. Имал е и ярка дарба на иконописец – сам е рисувал икони, а в годините на своето митрополитство е дарявал с помощ и закрила такива велики художници като Андрей Рубльов и Теофан Грек...

И една вълнуваща легенда – за небесното чудо, извършено от Свети Митрополит Киприан, спасило Москва от нашествието на татарите... Това става във

Иконата „Митрополит Киприан в нозете на Христос Вседържителя на трон“, изографисана от Георгий Зиновиев през 1700 г. Съхранява се в Държавния исторически и културен музей-резерват „Московски Кремъл“.

времето, когато Тамерлан, наричан и Тимур, с многобройна орда приближава до брега на река Дон и се готви да превземе Москва. Според легендата в този драматичен момент Киприан изпраща духовници във Владимир, откъдето те му донасят чудотворната икона на Света Богородица. И с тази икона в ръцете той тръгва пешком към многобройния стан на татарите – по дълъг черен път, извиращ между ужасени села и мъгливи хълми. Легендата говори, че точно тогава Света Богородица се явява в съня на Тамерлан и му казва да си върви. И Тамерлан си тръгва от брега на река Дон, където е стоял с многохилядната си армия две седмици... Една легенда, прославяща чудотворната сила на човешката вяра. Неслучайно тази легенда, заедно с другите му духовни дела, прави българина

Киприан един от най-почитаните светци в руския православен календар.

Погребан е в златокуполния Успенски събор, намиращ се в Кремъл. Там, където от древни времена са коронясвани царе и императори, огласявани са закони, били са издигани в сан епископи и митрополити и са погребвани всички глави на Руската църква. Църковните сводове помнят думите на Киприановия съвременник и родственик Григорий Цамблак: „Него България откърми, пък на вас Бог го подари...“. Впрочем, Григорий Цамблак е братов син на Киприан. И двамата произхождат от търновския болярски род Цамблаковци. Малко преди смъртта си, добре познаващ дарбите на своя роднина, Киприан препоръчва Григорий Цамблак да го наследи като митрополит на Русия. И Григорий става следващия водач на Руската православна църква...

Разбира се, това са само отделни фрагменти от цялостната удивителна съдба на Киприан – познати или непознати на повечето от нас, те потвърждават величието на този наш духовен деец.

И все пак – мнозина българи ще се попитат: „Кой е Киприан?“. Защо е провъзгласен за светец в Русия (където се чества два пъти в годината – на 27 май и 16 септември), а е толкова недостатъчно познат в собствената му родина? Трудно е да се отговори. Да, извън България добре го помнят – забележителната дейност

на Киприан през XIV в. се извисява като неръкотворен паметник в историята на православна Източна Европа. А малко тъжен факт е, че не виждаме дори един ръкотворен паметник на Киприан в днешната българска столица. Няма да открием дори улица на негово име в указателя на София. А малцина столичани знаят, че в софийската църква „Свети Седмочисленици“ има икона от по-ново време и на Свети Киприан... (Нека предположим, че родният му град Търново по-ревниво пази паметта си за него...)

И така – Киприан е роден в Търново през първата половина на XIV в., а първите си стъпки в служене на Бога прави в Килифаревския манастир – ученик е на Св. Теодосий Търновски и е духовен брат на Св. Патриарх Евтимий. Дватама – Киприан и Евтимий – са по едно и също време в манастира, заедно се посвещават на исихазма (възприемане на аскетичен живот, посветен на вярата, и всецяло, вгълбено единение с Бога) и следват принципите на Търновската книжовна школа. Към 1350 г. Киприан заминава за Атон, където още в първите си месеци прави впечатление на всички със своята любознателност и млада мъдрост. Константинополският патриарх Филотей отрано забелязва даровития монах Киприан, оценява неговите качества, дори го удостоява с дългогодишно приятелство. И по-късно, в началото на 1373 г. решава да го изпрати с мисия в руските земи.

Мисията е изключително трудна за изпълнение. През втората половина на XIV в. католическото влияние в Полша и Литва се засилва. Кръстоносците напират към Източна Европа, самите руски земи се тресат от княжески междоусобици, често там има и хунски нахлувания. По това време е трудно да се постигне желаното от Константинопол единство между християните във Велика Рус и Мала Рус. А съвсем близо до самия Константинопол се чува копитеният тропот на идващата турска инвазия...

Киприан е изключително подходящ човек за такава мисия. Той владее гръцки и старобългарски език, употребяван в земите на днешна България, Македония, Тракия, Сърбия, Влашко, Молдова и имащ близост с руския език. Българският духовник трябва да помири Московското княжество и Литовската държава, оглавявана от княз Олгерд.

Самият Олгерд, който владее и литовските земи, и Киев, държи там да има православен митрополит, а не „друг, от Латинската църква“ (цитираните думи са от писмо на Киприан до Фотий). Киприан пристига в Киев и след продължителни преговори на 2 декември 1375 г. е ръкоположен от Константинополския патриарх Фотий за Митрополит на Киев и Литва. Киприан постепенно поема ролята на духовен баща на литовския княз Олгерд. В началото на своята митрополитска дейност българинът е обявен от Константинопол и за Митрополит на цяла Русия. Той пристига сам в Москва през 1376 г., но има рязък отказ от княз Дмитрий Донски, който подкрепя друг действащ там митрополит. В същата година, преживял много унижения и даже малтретиране, Киприан се завръща в Киев.

И започва неговата неуморна дейност за засилване на авторитета и влиянието на Православната църква. Дава на литовските и полските земи църковна независимост. Връща отнетото имущество на Софийския събор в Киев. Напълно спечелва доверието на литовския велик княз Олгерд, а след това и на сина му Ягело.

С православна литургия прекръщава княза Олгерд в Александър, а сина му Ягело – в Яков, който вече е полски крал.

Главната цел на Константинопол и на Киприан е възстановяването на единната Киевска митрополия. Верен на своя непоколебим дух, през 1378 г. пак отива в Москва, за да поеме и прибавеното му от Константинопол руско митрополитство. Но в Москва отново е арестуван, напълно ограбен и изгонен от града. Едва остава жив.

Търсейки подкрепата на Константинополската патриаршия, Киприан заминава за гръцката столица, която сега е под близкото влияние на властния султан Мурад. (Всъщност османската вълна вече е заляла южните земи на Балканите и Патриаршията има относителна автономия.) Киприан пътува през Киев, Молдавия и Влахия, иска да стигне Търново... По време на преминаването си на Дунав е отново малтретиран и ограбен – този път от разбойници. Но с радостно сърце стъпва отново на българска земя – посрещнат е в родината си топло от Патриарх Евтимий и от населението на Търново. На всичко отгоре откъм Москва задухва благоприятен вятър – след победната Куликовска битка княз Дмитрий Донски кани Киприан в Москва.

И в 1381 г. Киприан тържествено влиза в руската столица, където го очаква руският княз, който: „прия его с великою честию и весь город изыде на сретение ему...“. А дотогавашният руски митрополит Пимен, плетящ тъмни интриги срещу българина, е арестуван и хвърлен в тъмница...

Киприан е вече Митрополит Киевски, Литовски и на цяла Русия.

И тук православният свят вижда целия духовен размах на Киприан. Разширява влиянието на старобългарската църковна книжнина, пък и сам сътворява редица богослужебни текстове, необходими на християнските храмове... Вярно е, че и преди дейността на Киприан църковнославянската книжнина, създавана в Преслав и в българските манастири, прониква в Русия. Знае се, че Русия приема християнството един век по-късно от Първото българско царство – и оттогава датира българското книжовно влияние по руските земи. Още по това време православни български духовници (например Митрополит Михаил Болгарин) са донасяли първите старобългарски църковни текстове там.

Ала Митрополит Киприан поставя венец на това духовно дело: разпространява повсеместно старобългарските книги сред източното славянство и извършва тяхното съобразяване с Евтимиевата правописна реформа. Прави собственоръчно преписи на важни църковни произведения (например „Лествицата“ на Св. Йоан Синайски, съдържаща 279 листа). През 1381 г. пръв въвежда почитанието на Свети княз Александър Невски (може би неслучайно най-големият християнски храм в днешна София се нарича „Св. Александър Невски“).

Киприан извършва всичко възможно за извисяване на православия в тази част на Източна Европа – във време, когато става свидетел на трагичния край на родната си България... Имал е силно намерение да обедини християнския свят за възпиране на османската инвазия, предлагайки да се свика Вселенски събор срещу нея. Но идеята останала неосъществена – смъртта го настига 9 години след

като турците завладяват българската столица Търново, неговия роден град. Да кажем и това – изпреварвайки мрачните събития, Киприан приживе полага огромни усилия за съхранението на много старобългарски книги, пренасяйки ги на руска земя.

Споменахме легендата, според която Свети Киприан извършва небесно чудо, което спасява Москва ...

Но пак да припомним другото голямо чудо, извършено от Киприан в духовната област. Въвеждайки навсякъде старобългарската църковна книжнина в своята огромна митрополия, Киприан допринася изключително много за широкото разпространение и за развитието на руския книжовен език. Старобългарските текстове, старобългарските слова влизат в молитвите и мислите на милиони просветени християни в тази част на Европа...Така се утвърждава руският книжовен език, чието развитие продължава в безсмъртните творби на Пушкин, Достоевски, Толстой... Неоценим духовен подвиг!

Духовен подвиг, потвърден и от думите на академик Дмитрий Лихачов: „Ние в Русия изпитваме чувство на голяма благодарност за своя литературен език, за началото на руската литература...

Църковнославянският език, пренесен в Русия от България, не само чрез книгите, но и устно – чрез богослужението, веднага става своеобразен индикатор на духовните ценности. България даде на източните славяни висшия слой на езика...“.

Една велика заслуга на старобългарската култура към източните славяни, достигнала своя връх през века на Киприан.

Ето кой е Свети Киприан, коленичил скромно пред Христос и християнското слово. Свети Митрополит Киприан Българина...

Нашият Киприан!

Ноември 2018 г.

Националната библиотека и книгите

Димитър Христов

National library and books

Dimitar Hristov

Summary

The famous poet Dimitar Hristov congratulates the National Library “St. St. Cyril and Methodius” with two poems.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, poet, poems, book.

По повод кръглата годишнина на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – 140 години от нейното основаване, поздравявам я с две мои стихотворения – поклон към книгите и библиотеките.

Книга в библиотеката

Тя стои между свойте посестрими,
скоро никой не я е докосвал,
отлежава съвсем неизвестна,
а баща ѝ при Бог е на гости.

Ще се нижат десетки години,
ще се лутаме ние, ще страдаме,
без да знаем – решение има
в една книга на рафта забравена.

Човекът с книгата

Човекът с книгата в ръцете е
човек със птица във ръцете.
Щом книгата разтвори двери –
и птицата криле разперва
да полети към необята,
към песни, друми непознати...

Човекът с книгата в ръцете
лети в безкрая и се връща
за автора да купи цвете,
защото книгата е къща
с безброй лъчи, със странни сенки,
събрани в страници нетленни.

Човекът с книгата в ръцете
държи земята и небето,
но никога не ги затваря,
тъй както буквите в букваря –
понякога отмарят скромно,
а делото им е огромно...

Когато талантливо слово
четем отново и отново,
светът и ние се прераждаме,
събужда се оная жажда
с криле на книга да летим –
четящият е пилигрим!

Не са необходими други думи, с които да изразя преклонението си към храма
на Българското слово.

Честит юбилей!

На многая лета!

Стилиян Чилингинов и Народната библиотека – спомени за литературни приятелства и срещи

Живка Радева

Stiliyan Chilingirov and National Library – Memories for literary friendships and meetings

Zhivka Radeva

Summary

The memories of Stiliyan Chilingirov enrich the notion of social and cultural life in Bulgaria in the beginning of 20th century and also document literary friendships and intensive literary work. The article reveals the connection of Pencho Slaveykov, Petko Todorov, Peio Yavorov, Elin Pelin and other Bulgarian writers with the National Library, where they create and realize their literary appearances.

Key-words: “St. St. Cyril and Methodius” National Library, Stiliyan Chilingirov, Pencho Slaveykov, Peio Yavorov, Petko Todorov, Elin Pelin.

Спомените на Стилиян Чилингинов, два тома внушителни по своя обем, излизат от печат през 2015 г.¹ Първият от тях със заглавие „Моите съвременници“ вече е издаван, но политическата обстановка през 1955 г. е наложила редакторска и цензорска намеса.² Публикуването на техния оригинален вариант, както и включването на нови архивни източници (дневниците на Чилингинов), обогатяват съществено представата за културните процеси в България в началото на XX в.; придават релеф и плътност на писателските портрети; документируют трайно литературни приятелства и усилен книжовен труд. В спомените се очертава и значимото присъствие на Народната библиотека – тя е хранилище на българското книжовно наследство, място за творчество, за литературни срещи и изява. Животът на Чилингинов е свързан с нея още от периода на следването, когато е редовен посетител на читалнята, „особено през студените зимни дни“. През 1904 г., вече завършил образованието си, той е командирован в Библиотеката „като млад писател“. През 1911 г. разочарованията му от политиката го връщат отново в Народната библиотека, остава там до 1922 г. и работи като библиотекар, поддиректор и директор. По това време вече е убеден, че „мълком и незабелязано от другите се

¹ Стилиян Чилингинов. Спомени. състав. и ред. Румяна Пенчева. в 2 т. София: Кибела, 2015. – Т. 1. Моите съвременници. 440 с.; Т. 2. Моите съвременници. между малки и големи. 356 с.

² Вж Пенчева, Румяна. Потуленият летописец на българската културна история. – В: Стилиян Чилингинов. Спомени, т. 1, с. 9–17.

творят повече блага за ближния, отколкото гръмко и от висотата на едно властническо положение“.³

В Народната библиотека Чилингиров се отдава на многогодишен библиографски труд, проучен и оценен от следващите поколения.⁴ В спомените си той отдава приоритет на работата си по ръкописната й сбирка: „Заварил към шестотин и няколко къса, аз исках на всяка цена да ги удвоя. Но за целта ми трябваха и пари, и хора. С дълги настоявания сполучих да си извоювам по-големи кредити от Министерството и, следователно, да предлагам и по-чувствителни суми за всеки предложен ми ръкопис. Разбира се, при тия условия лесно можеха да се намерят охотници за тяхното откриване и събиране“.⁵ От приятелството с проф. Беню Цонев и общите им книжовни интереси се ражда идеята за изготвяне на нов опис, който да бъде издаден „като втори том на ръкописното ни наследство“. Търсят се възможности за описване и на книгите преди Освобождението. Така „Народната библиотека можа да пусне в учения свят три обемни тома, които всякога ще бъдат нейната истинска, нейната заслужена гордост“.⁶ За Библиотеката Чилингиров работи и след като не е вече неин директор. През 1923 г. той изненадващо е преместен на същата длъжност в Етнографския музей и оттам тръгва към осъществяването на своя стара идея, свързана с преместването на старопечатните книги на музея. „Най-сетне сполучих и увеличих старопечатния отдел при Народната библиотека.“ Там са изпратени и „събраните книжа от епохата на нашето възрождане“. „Така от себе си аз сneh една грижа, която страшно много ми тежеше.“⁷

Според Чилингиров в началото на XX в., „като оставим настрана Вазов, на литературния ни хоризонт блестяха звездите на Пенчо Славейков, Кирил Христов, на Яворов и на Петко Тодоров“⁸. Всички те получават библиотечни назначения⁹, зад което стои авторитетната фигура на министър Иван Шишманов. Важно е да се отбележи, че самите длъжности са считани за „твърде завидни за времето“ и са ласкателни за творците.

От спомените става ясно, че в Народната библиотека литературните таланти на България са толерирани и на работното си място могат да се отдават на творчески занимания. Самата Библиотека е поле за мащабна народополесна дейност. Този тон е подаден от министъра, който лично „товари“ библиотекарите с проучвателски и други задачи; от директора Стоян Заимов, който „по цели нощи се занимава с проектопааметници, обърнал кабинета си на кът от Херкулан

³ Стилиян Чилингиров. Спомени, т. 1, с. 106.

⁴ Десев, Борис. Стилиян Чилингиров като библиограф. – В: *Изв. Нар. библ. Кирил и Методий*, 13 (19), 1973, с. 525–554; Хаджихристов, Христо. Стилиян Чилингиров – директор на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – В: *Стилиян Чилингиров. сборник*. Шумен, 1992; Ковачев, Марин. Библиографската дейност на Стилиян Чилингиров. – В: *Стилиян Чилингиров. сборник*. Шумен, 1992; и др.

⁵ Стилиян Чилингиров. Спомени, т. 2, с. 118.

⁶ Пак там.

⁷ Пак там, с. 353.

⁸ Стилиян Чилингиров. Спомени, т. 1, с. 192.

⁹ Кирил Христов работи в Университетската библиотека.

и Помпей“¹⁰; от поддиректора Славейков, чиято личност се откроява особено ярко.

Срещите на Чилингиров с Пенчо Славейков в Библиотеката започват още по време на неговото следване. Причина за тях е желанието на поета – той вече е забелязал младия талант чрез публикациите му, но все още не го познава. Посреднички д-р Кръстев. „Един предобед се покачих по входните стъпала на Народната библиотека. Стори ми се, че те ме водят към кой знае какви стръмни и уморителни висоти... Глух и дрезгав глас се обади отвътре, когато почуках с разтреперана ръка на вратата... – Какво има, момче?“ – В „поддиректорския кабинет“ следва урок по поезия и за оцеляването на таланта; четат се стихове, а споменът остава за цял живот.¹¹

През септември 1904 г. в столичните литературни кръгове се заражда идеята за създаване на южнославянски алманах. Събраните материали Чилингиров отнася отново в Библиотеката и със Славейков ги преглеждат, заключени в кабинета му. От това време у младежа остава впечатлението, че Пенчо Славейков е „единственият в цялата Народна библиотека, който можеше да ориентира четеца или научния работник в потребната му литература“ – сам той е с голяма ерудиция, познава добре библиотечния фонд, каталозите, механизма на библиографското дирене, книжовните търсения. „За мене, студент тогава, особено странно беше да виждам мои професори при него и винаги с един и същи въпрос на уста: има ли по тоя въпрос някое излязло съчинение на немски, чел ли е отзиви за него и какви са те; смята ли скоро да го изпише за Библиотеката, та да го получат от нея...“¹² Поетът е уважаван и строг началник с пиперлив език и язвителен хумор, който твърде рядко си служи „с учтивата форма на Ви“. „И по култура, и по образование, и по служебна ориентировка Пенчо Славейков беше централната фигура в Софийската народна библиотека, до която по неволя се отнасяха и чиновници, и външни лица.“¹³ Той „чука“ своите стихове на пишещата машина и има либерален подход към четящите, но „всеки не се решаваше да го посети... Толкова голям и тежък беше авторитетът му“¹⁴.

По-късно, вече като директор на Библиотеката, Чилингиров поставя в кабинета си негов портрет. Творбата е на Никола Петров и става популярна чрез изданието на „Острова на блажените“ от 1910 г. „...Мнозина познавачи и ценители на изкуството дохождаха в кабинета ми: едни да се любуват на Пенча, когото не всички бяха виждали жив, а други да се учудват на художническата четка. И аз, да си призная, изпитвах истинска гордост от това. Чувствах, че имам едновременно двама достойни мъже в кабинета си... Те сякаш ме вдъхновяваха и подтикваха към работа“.¹⁵ Поражда се нова идея – „да се приберат“ от Министерството на

¹⁰ Стилиян Чилингиров. Спомени, т. 1, с. 95.

¹¹ Пак там, с. 124–125.

¹² Пак там, с. 142.

¹³ Пак там, с. 131.

¹⁴ Пак там, с. 134.

¹⁵ Пак там, с. 161.

народното просвещение всички портрети на нашите писатели от по-старата генерация. „Министър Омарчевски одобри съображенията ми и ми ги отстъпи. Тях поставих в мазилните квадрати на главното стълбище на горния етаж...“¹⁶

Познанството между Чилингиров и Яворов започва през 1901 г., но истинското им сближаване е в Народната библиотека, където поетът работи като пазител и по цели часове мисли в полуетажа над един и същи стих, поправя и преправя по десетина пъти. Ръкописите му са така зачерквани, че в много случаи сам не може да разчете написаното. „А понякога бях замолван и аз да дешифрирам нечетливия почерк с нахвърляни един върху друг редове и думи. И, разбира се, винаги се дръпвах безпомощен, скръстил ръце пред този неразгадаем ребус.“¹⁷ Документирано е обръщението на литературните приятели и съмишленици към поета: „Яворе“; както и любимото му обръщение към тях: „брат“, „брат мой“, без да се ползва звателната форма.

По време на професионалното и творческото им общуване, „седнали на стълбището между полуетажа, гдето беше Яворовата стая, и третия етаж, гдето беше моята в Народната библиотека“, поетът обикновено е слушател, преодоляващ с усилие „своето леко, едва забележимо заекване, което се долавяше най-вече, когато трябваше да прекъсне мълчанието си“. Макар и „малко спънат в говора“, но „духовит и плавен“, той е готов без колебание да отстоява мнението си относно явления в културния ни живот (сп. „Художник“) и литературни явления като Дебелянов и Александър Балабанов. „И засипаха се похвали, каквито аз не бях чувал дотогава да излизат из устата на един литератор за друг още неизвестен.“¹⁸

Интересен и доста комичен е споменът, с който са представени служебните взаимоотношения между Яворов и Пенчо Славейков. Поддиректорът заварва служителите в разговор и не на работните им места. „Пенчо Славейков си отидна и пристъпи в стаята... Неговият гърлен и гъгнив глас се понесе над главите ни. – Затуй ли ви плаща царщината, вам, бре, магарета с магарета? Я кое време е?“. – Каква е реакцията на четника на Яне Сандански? „Яворов скочи от масата и плахо се заозърта на вси страни. Изпълнен с пиетет към Славейкова като човек и поет, той страшно много се боеше от него като началник. Това знаех. Но че неговият страх може да премине границите на едно обикновено страхопочитание, това и не подозирах.“¹⁹

В мъглявата сутрин на 29 ноември 1913 г. Чилингиров идва на работа в Народната библиотека. В кабинета му, отключен въпреки разпорежданията, го очакват „бледи като мъртъвци“ д-р Кръстев и проф. Боян Пенев, а разсилният гледа някак уплашено, разсеяно и навел тъжно глава, произнася: „Господин Яворов се самоубил!“²⁰ След злополуката и последвалото лечение поетът продължава да посещава Библиотеката. „Опипни стъпки заглъхнаха пред вратата на моя кабинет в

¹⁶ Пак там, с. 162.

¹⁷ Пак там, с. 189.

¹⁸ Пак там, с. 195–196.

¹⁹ Пак там, с. 132.

²⁰ Пак там, с. 197–198.

Народната библиотека, последвани от продължително дирене на бравата. Идеше Яворов... Станах да му отворя и го отведа на креслото до прозореца, на което полудизлегнат си почиваше...“²¹

Петко Тодоров е библиотекар в „чуждия литературен отдел“ на Народната библиотека почти девет години. За него Чилингиров оставя запомняща се портретна скица: „тънък и висок като върлина“, с наметнато пардесю на раменете си, с дълга брада и с кротък поглед. „В образа му имаше нещо библейско, нещо старо-заветно... Тая му библейска осанка се отразяваше и върху духа му.“²² От честите срещи и разговорите в Библиотеката става ясно как пише – не оставя перото да го води, „то да мисли вместо него“. „Бавно, но уверено слагаше дума подир дума, образ подир образ, изречение след изречение. Спираше, когато трябваше да прави избор между няколко думи, за да намери най-подходящата между тях... И аз нееднъж трябваше да бъда свидетел на неговите дирения. Ще слезе той от третия етаж на Библиотеката при мене, в партера, и ще ме запита как се казва това или онова, кой от двата синонима е по-подходящ, като почне да изразява своята и моята мъка с постоянно щракане на пръсти, което ставаше по-нервно, когато дирената дума се улавяше и като птиче изхвъркваше.“²³

Поради влошеното му здравословно състояние в Библиотеката търсят начин да бъде изпратен зад граница на лечение, но отпускът да не бъде по болест, а за научни издирвания. Търси се мотив, тема, ражда се идеята да се съберат от Далмация „материали за един роман из живота на богомилите... Директорът на библиотеката Александър Златанов намери, че подобна задача е убедителна, и се зае да ходатайства...“. Резултатът от тази „завера“ е, че през м. март 1914 г. в Народната библиотека се получава известие, че библиотекарят Петко Тодоров е командирован „за четири месеца в Австрия и Италия с научна цел, без право на пътни и дневни пари“²⁴.

Престоят в чужбина, където писателят се бори „с треска и болки“ се проточва. На този етап от живота му го вълнува не оставането на работа, а съдбата на творчеството му. В писмо от Лозана той моли Чилингиров и проф. Златанов: „В името на 9-годишната ми служба в Библиотеката и добрите ми отношения към всички там, моля ви се... да не дадете да ми се разбъркват чекмеджетата в писалищната маса в стаята ми... в тия чекмеджета от 9 години съм трупал бележки, ръкописи, книги, изрезки от вестници, писма и т.н. и ще ми е много криво, ако се изгуби нещо оттам, докато се завърна“.²⁵ Желанието му е изпълнено.

В „Спомените“ присъства и д-р Кръстев; от тях разбираме за мястото на Народната библиотека и нейните служители в забързаното му ежедневие. Чилингиров е категоричен: „...в продължение на десет години аз не помня ден, в който д-р Кръстев да не се отбие в нея. Той така се беше сродил с тоя културен институт,

²¹ Пак там, с. 199.

²² Пак там, с. 168.

²³ Пак там, с. 176–177.

²⁴ Пак там, с. 176.

²⁵ Пак там, с. 177.

благодарение на неразделните си приятели: Пенчо Славейков, П. Тодоров и П. Яворов, че се чувстваше наистина незадоволен, ако не тръшне тежката му врата, ако не обходи канцелариите и складовете, ако не надзърне в една или в друга книга. После ще налети при мен, не на празна приказка, а на работа. Ако пък не ме намери, ще ми остави бележка...“²⁶

По време на Първата световна война в Народната библиотека се провеждат заседанията на редакционния комитет на известната „Походна войнишка библиотека“. В читалните, в работните стаи на библиотекарите, в директорския кабинет се осъществяват още много литературни приятелства и срещи – с Иван Шишманов, Иван Вазов, Антон Страшимиров, Цанко Церковски. С предложения за съвместна литературна дейност и по други поводи се отбива и Христо Смирненски. При едно от посещенията се ражда идеята за поетичния му псевдоним. След лекцията по ономастика на Чилингиров, поетът се замисля:

„– Но аз вече съм печатал някои стихотворения с презимето Измирлиев...“

– Нищо от това. Когато си съберете стихотворенията в сбирка, ще ги пуснете с новото си име, стига да го намерите за по-удобно, по-правилно, по-красиво, главно – по-българско.

– Приемам го.

Подаде си ръката и ми благодари сърдечно за новото кръщение...“²⁷

Най-противоречиви са спомените за Елин Пелин. От тях става ясно, че писателят ползва Народната библиотека от самото начало на творческите си изяви. По свидетелство на Чилингиров в малката ѝ читалня са написани два от ранните му разкази и стихотворенията му в проза, с които той става „истински популярен между учителството“²⁸. През годините двамата са ту в тясна литературна дружба, ту са хладни един към друг, с редки срещи, придружени от „конвенционална учтивост“ и привидно любезна усмивка.²⁹

Народната библиотека ги свързва като общо работно място. Елин Пелин вече има доста голям библиотечен стаж като пазител, преди това работи и в Университетската библиотека (1903–1907). Чилингиров е неин поддиректор и директор. Личните амбиции за успех в писателското поприще, променливата популярност, бедните военни години, служебната йерархия са причина отношенията им да са сложни. Чилингиров присъжда на писателя много грехове, отношение към Народната библиотека имат обвиненията му в липса на образователен ценз за заеманата длъжност, а също че пренебрегва важността на библиотечната работа за сметка на писателската. Причина за това според него са близките контакти с Двореца и приятелството с цар Борис III. „През войната отношенията ни с Елин Пелин ту се подобряваха, ту се влошаваха. Някога той мине покрай мене в Библиотеката, без да ме поздрави, а някога... ласкаво ще ме запита: – Още ли ми се сърдиш,

²⁶ Стилиян Чилингиров. Спомени, т. 2, с. 66.

²⁷ Пак там, с. 161–162.

²⁸ Пак там, с. 285.

²⁹ Пак там, с. 295.

Чилингиров? Нали знаеш, че и да искам да бъда редовен, Величеството ме откъсва от работа и ме вика на лов...“³⁰

Палитрата от характери е богата, с много полусенки и нюанси. Според автора в описанието им не е влагал „никаква тенденция, освен една: да бъдат хубаво, вярно написани и добре мотивирани“³¹. Обединяващото в тях е талантът – те всички са отдадени на своето творчество и са заели свое незаличимо място в родната литература. Хората – писатели и критици – отдавна ги няма. Останали са спомените за тях и техните книги.

Останала е и Народната библиотека.

Тя продължава да е място за творчество и срещи.

Нека да пребъде!

³⁰ Пак там, с. 303.

³¹ Цит. по Пенчева, Румяна. Цит. съч., с. 12.

Храм на духа

Иван Гранитски

Temple of the spirit

Ivan Granitsky

Summary

Words of appreciation from the famous publisher and poet Ivan Granitsky addressed to the noble workers of the National Library and to the rest of the Bulgarian libraries.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, publishing house “Zahary Stoyanov”, written word, mission.

Една от най-старите институции в България – Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“, навършва 140 години. Почти век и половина оцелява този истински храм на духа през превратности, политически сътресения, метежи, революции, преврати и контрапреврати. И не само оцелява, а героически и самоотвержено следва своята висока мисия – съхранението и развитието на българския език, опазването на националната идентичност, грижата за българската книга.

Още от Античността писаното слово има свещени функции – египетските и халдейските жреци се грижат не само за вярата, но и знаят добре, че словото е възплъщение на Божествената субстанция, че то е неръкотворен инструмент на Божията промисъл. То съхранява енергията на цивилизационните постижения и послания, формира нравствени императиви, определя стратегически исторически избори за развитието на държави и империи. Словото е меч, който разсича тъмнината на безпросветието и варварщината, но и крило, което гали поетите и ги вдъхновява, за да творят въздухуващите си книги, дава вътрешно зрение на философите за техните прозрения...

Държави, които имат мъдри управители, знаят, че библиотеките са един от най-важните фундаменти за държавността и за оцеляване на народността. И въпреки напредването на електронните технологии, разумните държави не само не намаляват, а обратно, увеличават броя на библиотеките, които съхраняват и книжни носители.

В любимото отечество – България, уви, не е така. През последните 30 години българската държава допусна да бъдат закрити над 5000 библиотеки – училищни, читалищни, селски, градски, ведомствени и прочие. Средствата, които се отделят от бюджета, за попълване на библиотечните фондове стават все по-малко и на практика работещите (по-малко от 2000 библиотеки в цялата страна) са принуде-

ни да оцеляват с мизерни заплащания за библиотечните работници и с постоянна прося за дарения.

Законодателите даже и не благоволяват да променят закона за депозитните бройки, който е писан от очевидно малограмотни хора. С този закон те наказват не само издателите, тъй като техните дарения се облагат с данък, но и библиотеките, които получават шест екземпляра (при тираж под 300 броя) и 12 екземпляра (при тираж над 300 броя).

Но въпреки неблагоприятните условия и независимо, че официалната държава подценява значението на библиотеките, благородните труженици, работещи в тези храмове на духа, продължават неуморно и последователно своята родолюбива дейност.

Освен всичко друго Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ разгръща и мащабна общокултурна и просветителска дейност – стотици премиери на книги, кръгли маси, дискусии, научни конференции, изложби и т.н., както и внушителна проучвателна, изследователска и издателска дейност, непрестанна грижа за реставриране и съхраняване на старопечатните ръкописи и книги и пр. Нека пожелаем на колегите – библиотечни работници, тези свещенослужители в храма на Словото, да бъдат заредени с несекваща енергия, да се радват на добро здраве и да развиват непоколебимото си чувство за високата мисия, с която са натоварени.

На многая лета!

За Библиотеката като за нещо истински духовно

Любомир Халачев

About the Library as something truly spiritual

Lyubomir Halachev

Summary

Prof. Lyubomir Halachev, Rector of the National Academy of Theater and Film Arts (2011–2015), recounts with amusement and nostalgia his first reading experiences at the National Library as a student.

Key-words: Lyubomir Halachev, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, memories.

За Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ мога да говоря само хубави неща. Не само защото е на 140 години и притежава над 8 млн архивни единици. Ако нашето население не намаляваше прогресивно, щеше да има по една единица за всеки. Сега ще се паднат повече. Преди беше „Народна“ и така съм я запомнил. Сега се казва „Национална“, но това е едно и също.

Но, поводът за моето благоговейно отношение към тази сграда е съвсем конкретен. За първи път попаднах там през 1970 г. Бях студент в Московския институт по кино и трябваше да напиша през лятото есе по история на киното. Аз бях избрал цветните анализи на С. М. Айзенщайн и за тази цел ми трябваша неговите томове. И тъй като няхах още опит с библиотечната гилдия, се отправих към Народната библиотека. Тука трябва да добавя, че ходенето по библиотеки е моя страст от съвсем ранна възраст. Но това бяха обикновени библиотеки – училищната, градската, на ЦДНА, кварталната. А тука – нещо неவிжданo. И при това много трудно за влизане, с охрана и особен ред за ползване на книги. Но, имаше едно невероятно предимство – докато чакаш да ти излезе поръчаната книга, можеш да слезеш на долния етаж, да си запалиш цигара и да пиеш кафе в барчето, като оглеждаш любознателната и културна публика.

Каква беше моята изненада, когато в барчето заварих цяла тъпна шумни и симпатични студенти. Те оживено обсъждаха някакви свои срещи, говореха си весело на различни теми и между тях ясно се виждаха две много хубави момичета. Признавам си – очаквах да видя всякакви личности в Народната библиотека, но хубави момичета не вярвах, че ще срещна. Много по-късно, след години майката на моя приятел Панчо ще каже: „Ако искате да се запознаете с умни момичета, ще ходите в Университета, няма да висите по кръчмите!“. Това по повод как да си намериш умно момиче. Но тогава аз се оказах неподготвен за тази среща. В на-

шения институт в Библиотеката повече висяха скучни, очилати момичета и момчета. Критици! Бъдещи, разбира се! А актрисите, които представлявах основен обект на възжеление, там рядко стъпвах. Затова нашата, българската Народна библиотека, приятно и силно ме изненада.

Не си спомням колко пъти ходих онова лято, но ясно си спомням онази среща, която имах веднъж, когато последен излизах от залата. Не бяха останали читатели, пазачите ме подканиха с намръщени погледи и аз тръгнах през огромното и тихо пространство към вратата. И знаете ли – стори ми се, че във въздуха витаеше дух. Не на Светите братя, разбира се, защото те едва ли са предполагали, че някога ще стоят, излети в бронз, отпред. Но на „Народния поет“ – с бастун, бомбе и завити мустаци, вече посребрени. Той бавно и тържествено пристъпваше и ударите на бастуна му отекваха в празната зала. За миг се обърна и с изненада ме погледна. Мислех, че ще се зарадва, но той критично ме изгледа и продължи, докато изчезна. Не знам защо така критично ме изгледа – в крайна сметка, бяхме нещо колеги. Видението стоя не повече от секунда-две, но аз го запомних ясно и след това цяла вечер го разказвах с успех на това момиче, което предната седмица бях срещнал в кафенето на Библиотеката. И дори си казах: „Колко хубаво, че отидох в Народната библиотека – никъде на друго място не можеш да срещнеш толкова симпатични духове“. Затова казвам, че това място за мен е истински духовно.

Това е най-силният ми спомен от Народната библиотека. А за томовете книги, годишнината, която отбелязваме, и за водещата роля на тази Библиотека в живота на нацията вече споменах.

Непубликувани спомени за Пенчо Славейков на Олга Ангелова (по баща Гюзелева)

Мария Младенова

**Unpublished memoirs about Pencho Slaveykov
of Olga Angelova (née Guzeleva)**

Maria Mladenova

Summary

This paper presents the newly discovered unpublished “Memoirs about Pencho Slaveykov” of the actress Olga Guzeleva-Angelova, daughter in law of Mara Belcheva. Written in 1957 they remained in her archive 1010k for 61 years, now housed at the Archives State Agency in Sofia. The full text of her memoirs is, also, published here.

Key-words: Olga Angelova, Pencho Slaveykov, memoirs.

Издирвайки архивни документи за живота и делото на академик Иван Гюзелев (1844–1916) – първия високообразован български философ, физик и математик, неочаквано в Държавна агенция „Архиви“ открих и малък архив на неговата четвърта и най-малка дъщеря Олга Гюзелева-Ангелова (1881–1972).

Нейният личен фонд 1010к съдържа само 7 архивни единици, сред които силно ме привлече а.е. № 1 „Спомени за Пенчо Славейков“ в обем 25 машинописни страници. Но преди да се спра на този документ, ще си позволя да представя нейната интересна личност. Олга Гюзелева се изявява като талантилива пианистка, актриса в Народния театър, оперна певица и преводачка от немски и руски на редица пиеси за нуждите на театъра.

Олга Гюзелева завършва Музикалната академия в Дрезден, където учи оперно пеене и пиано в класа на проф. Ернст Гренцебах. След дипломирането си се завръща в България и отдава силите си на идеята за създаването на Оперната дружба – първообраз на Националната опера и балет, лансирана от нейната сестра Богдана Гюзелева-Вульпе (1878–1932), първата наша оперна прима и първата българска композиторка, и нейния съпруг Иван Вульпе (1876–1929), оперен певец – бас, завършил Музикална консерватория в Русия, на когото специалистите предсказват блестяща кариера.

Към тази идея се присъединява и Олга, а Оперната дружба е сцената, на която тя се изявява и като пианистка, и като оперна певица. Омъжва се за майор Кръстьо Ангелов (1870–1926), завършил Военната академия във Виена, брат на поетесата Мара Белчева. Съпругът на Олга има и литературни интереси. Превежда от немски език романа „Страданията на младия Вертер“ от Й. В. Гьоте, претърпял четири издания, и пиесата на Ференц Молнар „Дяволът“.

Олга Ангелова пътува на турнета из страната със състава на Оперната дружба. Пее и в Софийската опера, където изпълнява с успех редица сопранови роли, сред които ще спомена само някои: Марта във „Фауст“ от Гуно; Мерседес в „Кармен“ от Бизе; Амнерис от „Аида“ на Верди, нянята в „Евгений Онегин“ от П. И. Чайковски и редица други.

През сезона 1917/1918 г. е редовна актриса в Народния театър „Иван Вазов“, където изпълнява ролите на Анисия от „Силата на мрака“ на Л. Н. Толстой и на майката във „Вуйчо Ваньо“ от А. П. Чехов. Участва в пиеси на Ибсен и Шекспир, в които партнира на колоси като Адриана Будевска и Кръстьо Сарафов, който е съпруг на нейната сестра Донка, също актриса.

Изключително темпераментна и артистична, Олга винаги е посрещана със симпатии от публиката. Известно време е и частна преподавателка по оперно пение и пиано.

Когато Олга навлиза в години, тя е много самотна. Всички от семейството ѝ са си отишли. Твърде млад е починал единственият ѝ син. Разделила се е със съпруга си, който почива през 1926 г. Тогава тя заминава за Казанлък, където постъпва в Дом за възрастни хора. През 1972 г. умира на 91 години. Погребана е в Казанлък.

През 1957 г., когато тя е на 76 години, идва в София и лично предава в ЦДА малкия архив, за който вече стана дума.

* * *

Но да се върнем назад във времето.

След омъжването си за Кръстьо Ангелов (годината е неизвестна за нас) Олга Гюзелева силно се сближава с Пенчо Славейков и спътницата му Мара Белчева. Затова след като на 28 май 1912 г. Олга получава телеграма от поетесата: „Пенчо ме остави завинаги“, тя тръгва с неговия брат Рачо Славейков за Италия, където се намира зълва ѝ с починалия Пенчо Славейков. Известно е, че на погребението на поета присъстват от България само четири човека: Мара Белчева, Боян Пенев, който пристига от Мюнхен, Рачо Славейков и Олга Гюзелева-Ангелова. След погребението Боян Пенев отново заминава за Мюнхен, Рачо Славейков се връща в София, а Олга остава в Брунате цели три месеца, защото не желае да остави Мара Белчева сама в голямата ѝ скръб. Когато по-късно се връщат в София, Олга приютивява Мара Белчева в своя дом, тъй като е известно, че Белчева е продала своята къща, за да може с парите да лекува сериозно болния поет.

В дома на Олга често идват членовете на кръга „Мисъл“ д-р К. Кръстев, П. К. Яворов и проф. Боян Пенев, за да се виждат със скръбната поетеса. Съвсем естествено Олга се сближава с тях.

Завърнал се от Италия, Рачо Славейков публикува във в. „Пряпорец“, № 129 от 12 юни 1912 г., статията „Смъртта и погребението на П. Славейков“, която носи подпис Р. Значително по-късно – едва през 1923 г., Мара Белчева публикува своите „Бегли спомени“ за Пенчо Славейков, но те са не само бегли, но и много кратки: едва 24 страници. Известно е, че Боян Пенев (1882–1927), пътувайки от Брунате към Мюнхен, във влака пише спомени за случилото се, но те представляват стенографски записки, в които има и редица съкращения. Докато е жив, той не ги де-

шифрира и не ги публикува, поради което те остават неизвестни цели 45 години. Те са дешифрирани и публикувани от литературния историк Иван Сарандев едва през 1957 г. със заглавие „Непубликувани документи на Б. Пенев около смъртта и погребението на Пенчо Славейков в Италия“.¹ През 1963 г. издателство „Български писател“ публикува обемистия сборник „Пенчо Славейков, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров в спомените на съвременниците си“. В раздела със спомени за Пенчо Славейков, редактиран от Борис Делчев, не са включени спомени от Боян Пенев и от Рачо Славейков.

През 1966 г. Народната библиотека публикува „Пенчо Славейков. Библиография“. Прецизно изработена от известната библиографка Елена Фурнаджиева, тя съдържа 990 записа, сред които са регистрирани и спомените на проф. Боян Пенев. Липсва обаче споменатата статия на Рачо Славейков и това е изненадващо, тъй като тя вече е оповестена от Иван Сарандев. За спомените на Олга Гюзелева не може и да се мисли, тъй като те все още стоят неизвестни в малкия ѝ по обем личен архив.

Това, което ми направи впечатление, е, че в архива ѝ се намира не оригиналът, а копие на нейните спомени. Хрумна ми мисълта, че може би Олга при идването си в София е пожелала да се срещне с любимата племенница на Пенчо Славейков Светослава Славейкова (1896–1959), с която е била в сърдечни отношения, и ѝ е предала оригинала на своите спомени.

Това хрумване ме накара да прегледам личния архив на Светослава Славейкова, съхраняван в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ под № 601, но за съжаление търсеният документ не беше там. Той не беше открит и в архива на музея „Петко и Пенчо Славейкови“.

Откритият спомен на Олга Гюзелева-Ангелова, снаха на Мара Белчева, е престоял в пълна неизвестност в продължение на 61 години.

Той е в обем от 25 машинописни страници, писан на машина, на която не всички клавиши са били в пълна изправност, поради което редица букви не са се отпечатвали добре, но разчитането на документа бе осъществено успешно. Документът е датиран: *София, 1957 година*. Подписан е със съпружеското ѝ име: Олга Ангелова. Точна дата липсва.

Тук се предлага за публикуване без промени в правописа. Само на няколко места са добавени някои предлози, които са поставени в прави скоби.

Текстът има встъпление, след което е разделен на три части, означени с римски цифри.

Във въвеждащата част авторката изтъква мотивите, които са я накарали да напише спомените си. На първо място, „чувството на отговорност“, което изпитва към съвременното поколение. Вероятно са я импулсирали и публикуваните спомени на проф. Боян Пенев в сп. „Литературна мисъл“, които е прочела. Сред мотивите е и фактът, че тя е единственият човек, останал жив от петимата, присъствали на погребението на Пенчо Славейков. Несъмнено има впредвид и приятеля му Гуидо Киалво, професор по право в Университета в Рим.

¹ Отпечатани са в сп. „Литературна мисъл“, 1957, № 4, с. 110–122.

В първата част² Олга Гюзелева-Ангелова споделя най-ранните си спомени от поета, когато са правили опити за създаване на операта в България. Известно е, че Пенчо Славейков е бил против това, твърдейки, че „От фасулковци опера не става“.

Във втората част³ тя отразява спомените си от Славейков от времето, в което става снаха на Мара Белчева и срещите им са доста чести. За разлика от първия период, когато Пенчо Славейков проявява своята грубост към оперните певци и те треперят от страх при срещите си с него, тя вижда един мил, сърдечен и внимателен човек, който с часове ѝ говори за чуждестранните поети, които цени. Той с удоволствие ѝ показва и книгите им, намиращи се в личната му библиотека, до която не допуска никого, а ключето от нея държи винаги в малкия джоб на жилетката си. *„Полека лека Пенчо ме въвеждаше в литературния свят и поезията“*⁴, спомня си с благодарност Олга Ангелова.

В третата част⁵, която е най-дълга, авторката споделя преживяванията си от момента, в който на 28 май 1912 г. (стар стил) получава телеграмата на Мара Белчева, с която тя съобщава: *„Пенчо ме остави завинаги“*. Тук намират място и някои пътни бележки, отразяващи пътуването ѝ с Рачо Славейков до Брунате, срещата им с убитата от скръб поетеса, както и много подробности от погребението на Пенчо Славейков. Тъй като Олга остава в Брунате цели три месеца, защото сърцето не ѝ позволява да остави Мара Белчева сама в голямото ѝ страдание, тя предава и много спомени на поетесата за Пенчо Славейков, които тя споделя по време на съвместното им общуване. Спомените на Олга Ангелова са написани с много силно чувство на любов към Мара Белчева и Пенчо Славейков. Те несъмнено представляват интерес не само за изследователите, но и за многобройните почитатели на големия български поет, номиниран за Нобелова награда, която той не получава поради внезапната си смърт, както и за библиотечната общност поради факта, че поетът дълги години е бил успешен директор на Националната библиотека.

Несъмнено, спомените са писани, за да бъдат публикувани. За това свидетелства текстът на с. 24: *„Нека уважаемите читатели бъдат снизходителни към този мой труд и вземат само същественото от там“*.

Спомени за Пенчо Славейков⁶

Олга Ангелова

Идва потреба, по-скоро една отговорност чувствам пред сегашното поколение – като негов член – да напиша тези лични спомени за големия наш поет Пенчо Славейков, с когото съдбата ме свърза по-тясно през последните му години.

² С. 1–5.

³ С. 5–10.

⁴ На с. 7.

⁵ С. 10–25.

⁶ Пълният текст на спомените е възпроизведен в оригиналния му вид.

Отговорност чувствам, защото тези, които го заобикаляха, както в последните дни на живота му, а и на смъртта му, самите те не са вече между живите, тъй че единствената аз, още жива, бих могла за неговите почитатели да опиша последните му дни, според предадените мен сведения от другарката му Мара Белчева, моя зълва, както и да предам моите лични впечатления от погребението му в Италия. Бях една от петимата близки, присъстващи на това незабравимо за мене погребение и ще се постарая – доколкото ще мога да опиша моите лични впечатления от него.

Наскоро четох в списанието „Литературна мисъл“ непубликуваните документи на Боян Пенев около смъртта и погребението на Пенчо Славейков в Италия. Тези документи, ако и набързо стенографирани от него, дават ясна представа за последните дни от живота на Пенчо Славейков, както и преживяването му в Рим. И преди заминаването за Енгандините към курорта „Сен-Мориц“, по средата на пътя, се скъсва нишката на живота му. Както Пенчо Славейков, така и аз, бяхме пришелци във фамилията на Мара Белчева: той като неин другар, а аз – съпруга на брат ѝ, Кръстю Ангелов. Така че ние с Пенчо Славейков станахме членове на това семейство. Съдбата така отреди да се сбlijим с Пенчо Славейков в по-тясна връзка, затова се считам задължена да напиша личните си спомени, придобити, както отпреди, така и след смъртта, при погребението му.

I.

Ще започна най-напред от първите си спомени в моя живот от поета. На всички по-стари софийски граждани бе позната старата малка къщичка на сегашния площад „Славейков“, носещ името на това знатно семейство. Тя не беше на преден план, а както всички стари български къщи отпреди я предшествуваше неизбежната градинка със здравец, лалета, шибой и карамфили. Мястото ѝ беше срещу „Алианса“. Преди много години този площад не носеше сегашното си име. Това просторно голо място се изпълваше в дъждовно време с вода – ставаше цяло блато, та нас, децата, отиващи на училище, ни превозваха с файтон от улица до улица. Такова бе състоянието в по-старо време на този всеизвестен днес „Славейков“ площад. И там, както споменах, беше сгушена и приютена скромната стара Славейкова къщичка. Разбира се, след време видът на площада се измени окончателно и доби друг облик.

Когато аз поотраснах и станах гимназистка, почти всеки ден след завръщане от училище оставях набързо учебниците си и скрита зад тежкото перде в салона (тогава всички софиянци си имаха приемна стая – наречена „салон“) наблюдавах със затаен дъх минаването на Пенчо Славейков, винаги почти съпроводен от любимеца на всички Алеко Константинов. Те вървяха на отсрещния тротоар бавно – според недъга на Пенчо Славейков. Мъчно движещ се по улицата – с отмерени стъпки, вследствие тежката си болест в краката, с полуизгърбено тело, доста плътнo; лице винаги сериозно – замислено; очи, гледащи все напред – тъй като мъчно си обръщаше главата; подпираше се здраво на якия си бастун. Така ходещ, той ми остана и до днес дори пред очите. Каква самоувереност лъхаше от целия му вървеж! А до него Алеко – подвижен, винаги засмян, весел негов другар, му разказваше, види се, все нещо забавно, интересно. Така минаваха двамата вели-

кани на перото – тогава още не толкова признати както днес. След тях бързо-бързо минаваше артистът Иван Попов, връщаш се от репетиция в „Славянска беседа“. Всякой бързаше за дома си, че беше вече 12 часа по обед. А най-после виждах и Иван Вазов – наш комшия по квартира. Изправен – висок, с бастун в ръка, но не за подпиране – нямаше нужда от него, а повече за украса, както мнозина смятаха тогава като необходимост да носи всеки мъж в ръка бастун – ей така, като допълнение на тоалета. И Иван Вазов го носеше. Пред него винаги подтичваше неизбежният му „Цезар“, едно доста дребно невзрачно кученце. То му беше другар във всичките му разходки. Неговият поглед, замечтан – винаги отправен към Витоша, говореше за поетичните му вълнения от гледката на величествената наша хубавица Витоша.

Така захласната, гледах аз да минават ден след ден покрай нашия дом на улица „Раковски“ (срещу днешния „ВИТИЗ“⁷) от наблюдателното си място, зад пердето, скрита в салона, тези лица.

Години минаваха. Обстоятелствата се изменяха. Аз изгубих тази гледка пред очите си. Моят зет Жан Вулпе, мъж на сестра ми Богдана, заедно с Михайлов-Стоян⁸, след едно концертно турне из провинцията – на което аз бях акомпанияторка още през турнето, размениха мисли по създаване на опера в България. И заедно с Казаков⁹ и Д. Иванов¹⁰ замислиха сериозно тази идея. В нашия дом ставаха всичките съвещания по въпроса: дом културен за музика и драма – според двамата ми зетъве – Вулпе и Кръстю Сарафов, женени за по-големите ми сестри и живеещи наедно в дома на баща ми. И понеже аз бях във всекидневна връзка с тях, още неомъжена, вземах живо участие със сестра ми Богдана във всички разговори по въпроса за „Операта“. Още повече Катя Стоянова¹¹ се отказа окончателно от участието си в замисления план и за да спася трудното положение, наложи ми се да поема ролите на мецосопрановите партии – падащи се на Катя Стоянова. По това време певици в България бяха рядкост, не в изобилие както сега, и аз трябваше да поема тази отговорност, като моят зет Жан Вулпе се зае с музикалната ми подготовка. За играта никой не се съмняваше в мен, понеже другият ми зет Кр[ъстю] Сарафов беше вече доста ме подготвил още при завръщането си от

⁷ Сега Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстю Сарафов“ (НАТФИЗ).

⁸ Константин Иванович Михайлов-Стоян (1853, Голям Боялък, Бесарабия–1914, София) – български оперен певец (тенор) и режисьор. Един от основоположниците на българското оперно дело. Допринесъл много за утвърждаването му в първия и най-труден етап от неговото развитие.

⁹ Драгомир Казаков (1866, Тулча–1948, София) – български драматичен актьор, режисьор и певец (баритон). Един от основателите на оперното дело в България.

¹⁰ Димитър поп Иванов участва в първото пробно представление на 18.X.1908 г. на Българската оперна дружба – откъси от „Фауст“ на Гуно и „Трубадур“ от Верди. Той е един от регистриралите фирмата „Оперна дружба“ заедно с Драгомир Казаков, Константин Михайлов-Стоян, Иван Вулпе и др.

¹¹ Катя Стоянова (1877, Болград, Бесарабия–1956, София) – българска оперна певица (мецосопран). Учи оперно пеене при прочути за времето си вокални педагози в Дрезден, Виена и Мюнхен. Още със завръщането си в България през 1899 г. заминава на концертно турне из страната с други изпълнители от родния си край, сред които са Константин Михайлов-Стоян и пианистката Мара Черен.

Петербург¹². И когато той, с Хр[исто] Ганчев, се явиха пред софийската публика в Гоголевата „Женитба“, зет ми Кръстю мене взе за ролята на Фьокла Ивановна, след което се заредиха низ от пиеси, в които ми даваха разни роли. Тъй че аз приех желанието на Казаков да поема мястото на Катя Стоянова – в замислените оперни представления за 18 октомври 1908 година, с които се сложи основата на днешната Народна опера.

Да, всичко вървеше с голям ентузиазъм, радост и успех, но... дойдохме до най-парливиия въпрос, именно репетициите на сцената. А тогава беше директор на Драмата¹³ Пенчо Славейков. Ами сега накъде? Пенчо против нас! С изумителна тежест настояваше той на своето си решение да не допуска кракът ни да стъпи в театъра. Ако и да бяхме под закрилата на самия министър на просветата, ако и да настояваше той да ни се отпусне театъра, Славейков не даваше и дума да се продума за това. И така и инак се мъчехме, но той най-категорически ни отказваше. Мислите ни на всички „оперисти“, както ни наричаха тогава, и разговорите ни бяха насочени изключително към този въпрос: ще ли се разреши удачно нашият въпрос? Но най-страшното беше въпросът за костюмите. Пиесите за вечерите бяха „Фауст“, „Евгени Онегин“, „Трубадур“ и др., всички костюми, каквито дрехи ние нямахме, а театърът притежаваше. При все, че бяхме изключително под закрилата на министъра, както споменах, дълги борби ни предстояха, докато най-после ни се разреши благополучно парливиият въпрос с отпускане [на] театъра и ползване [на] костюмите от театралния гардероб. Пенчо Славейков под голямото давление на просветното министерство – видимо без свое сърдечно съгласие – разреши в наша полза. Трепет ни обземаше, когато го срещяхме из коридорите на театъра. Полуизгърбен, намръщен, струваше ми се, че ей сега ще вдигне здравия си тежък бастун и ще ни погне навън, така страшен изглеждаше! „От фасулковци опера не става“ – така ни характеризираше той, но голяма бе заблудата му. Да, от тях се поде стремежът към музикалния напредък и се достигна до сегашната висота на оперното дело у нас. Ако би станал сега Пенчо от гроба, би добил съвсем друго мнение по този въпрос, че и от „фасулковците“ може да стане опера и каква още! Тя процъфтя чудесно. А той си подаде оставката тогава наскоро, излезе си от театъра много ядосан, че не можа да ни надвие.

II.

Не мина много време и аз се задомих с брата на Мара Белчева – майор Кръстю Ангелов. И когато той ми описваше своите близки и роднини, спомена между тях и името на Пенчо Славейков – като другар на сестра си. Аз веднага изтръпнах и не скрих от съпруга си за нелюбезното държание на Пенчо Славейков спрямо нас, основателите на това така културно дело – Операта. Още повече, че тази идея за създаването ѝ се зачена и роди в моя бащин дом. Ами сега как ще се срещам аз със Славейков? Но, моят съпруг ме уверяваше и успокояваше, че Пенчо е мно-

¹² Сарафов завършва с отличен успех през 1899 г. Императорското театрално училище и се връща в България.

¹³ Пенчо Славейков е директор на Народния театър в периода 1908–1909 г.

го мил и любезен човек, когато го опозная отблизо. И срещях го вече като сродник. Дотогава ми беше още Пенчо Славейков, а сега стана за мене само Пенчо. И действително срещях и видях в него не онзи навъсен, мрачен, груб директор на театъра, който ни гонеше и не вярваше в успеха ни. Сега аз срещях един любезен, мил събеседник, към когото взех все повече и повече да се привързвам и да го обиквам като мой брат. Колко оставах благодарна, че Пенчо нито веднъж през всичките ни срещи – и, които бяха често, не дръзна да заговори по въпроса за оперните случки. Той знаеше, че аз бях една от основателките и затова проявяваше голямо внимание и учтивост да избягва този въпрос, за да не ме нарани. Рядко благородство в неговия характер, колко му бях благодарна за това. Те често с Мара ни посещаваха, което биваше голяма радост за мене. Седнал по турски на удобния миндер в столовата ни, той си слагаше феса, който моята майка беше донесла подарък на зетъвете си от Македония по случай отиването ѝ като председател на дружество „Екатерина Симидчиева“¹⁴. Пенчо запушваше с дългата чибучка и с броеница в ръка, весел, закачлив – той ми е и сега още пред очите. По-рано не можех и да си го помисля дори такъв шеговит, пълен с хумор Пенчо – тъй както ми го описваше съпругът ми. И с голяма радост ги посрещах с Мара, като ги виждах още от пътната врата, че идват по дългия двор. Ами как се смееше той: целият се разтърсваше от смех при собствените си шегички. Кафенцето, което им сварявах, той нарочно сърбаше шумно, защото така отивало към феса и чибучката – казваше той. И с такива хубави весели настроения ни спохождаха Пенчо и Мара. Ние пък им отвърщахме всяка неделя вечер на вечеря у Марини. Тя още живееше в къщата си на ул. „Белчев“ (сега „Гаврил Георгиев“) – удобна и просторна, двуетажна. Сега там е Ловният дом.¹⁵ Тя заемаше горния етаж. Салонът ѝ – широк,

¹⁴ Екатерина Симидчиева (1872, Скопие–1899, Куманова) – деец на Вътрешната македоно-одринска революционна организация и борец за българска църковна независимост в Македония. Когато сърбоманите в родния ѝ град искат да обсебят български църковен имот за изграждане на сръбска църква, макар и в напреднала бременност тя повежда кумановските жени, които зариват основите на строящата се църква и пред остриетата на войнишките щикове произнася: „Ние сме на бащинията си. Оттук никой няма право да ни изпъди“. При станалите сблъсъци мнозина жени са ранени. Но най-много пострадва предводителката на народното недоволство – учителката Екатерина. Тя е тежко ранена в корема от удар с приклад. Няколко дни по-късно помята и от предизвиканите усложнения умира. Вж **Мъките** на българите в Македония и Одринско; На българската героиня Екатерина Авксентиева Симидчиева. кн. 3. Русе: изд. Спиро Гулабчев, 1899. [онлайн]. [прегледан 8.11.2018]. http://www.strumski.com/books/S_Gulabchev_Makite_Ekaterina_Simidchieva.pdf

¹⁵ Сега пак е ул. „Христо Белчев“ № 12.

Къщата е препродавана неколkokратно и последователно попада в ръцете на различни собственици, докато през 1923 г. последната му собственичка Смарагда Сотирова я отстъпва на ловната организация „Сокол“ за 1 280 000 лв. Сградата бива реконструирана и първият етаж е превърнат в салон за мероприятия на организацията. През 1936 г. заради натрупаните в къщата взривни вещества на ловно-рибарското дружество избухва пожар, но огънят е потушен и сградата е спасена. След 1944 г. там се помещава единствената в България лаборатория за препариране на ловни трофеи, сред които и личната колекция на Тодор Живков. За известно време през 90-те години на XX в. на партера се помещава банка „Балкан“, която не след дълго фалира. Романтичният дух на

просторен, постлан с персийски мек килим, с хубави удобни фотьойли, елегантно нареден, предразполагаше човека към поетично настроение, обладаващо самите му хазаи. Менюто за вечерята биваше почти винаги любимата пълнена кокошка по севлиевски, което изкуство моята зълва изрядно обладаваше. Тя – засуетена в кухнята около готвачката със съветите си, приготвяваше сама сладкиша, винаги биваше придружавана от там от брата си, за да си споделят мислите по новия му семеен живот. А в това време ние с Пенчо оставахме сами в салона. Но, най-главната украса на красивия салон беше библиотеката на Пенчо. Голям, светло-жълт, целият полиран – лъскав долап (подобен на гардероб) от най-скъпо дърво, отвътре от махагон. Той бавно се отваряше и чудесна благоуханна миризма, като парфюм, лъхаше от него при отварянето му. Лично притежание беше той на Пенчо – не общо, където съдържаше най-скъпи издания на почти всички литературни класици, всички подвързани с чудесна мъхава кожа. Знаменити поети, писатели, драматурзи почиваха там със своите си най-отбрани съчинения, смиренно чакащи да се докосне до тях само Пенчовата ръка. Никой друг нямаше достъп до тях – дори и Мара. Пенчо си държеше съкровено ключо в джоба на жилетката. Мара си имаше своя собствена библиотека в другата стая. Че кой ли не беше от знаменитостите на световната литература, класици и модернисти, в тази съкровищница на Пенчо? И когато оставахме ние сами в салона, той отиваше към нея, вадеше нежното малко ключо, отваряше леко вратата на библиотеката си, изваждаше по негов избор някоя хубава книга. Седнал на удобното голямо кресло, той ме повикваше: „Олга, ела седни тук до мен“. Разтваряше изящните страници, започваше да ми чете и обяснява съчиненията на Байрон или Оскар Уайлд, или други и да ми показва хубавите и разкошни картини – рисувани от най-знаменити художници, към тяхните творби. Никога няма да се заличат от паметта ми тези тихи слова на Пенчо. Монотонни, но четени от пълно сърце и чувство, Пенчо обичаше да ме просвещава и аз със затаен дъх гледах и [слушах всяко обяснение], пълно със знание, което дотогава аз не притежавах. Колко незабравими бяха тези негови лекции по литературата за мене, която дотогава бях живяла само с музиката. Полека-лека Пенчо ме въвеждаше в литературния свят и поезията.

Но, тези незабравими вечери се свършиха при заминаването на Мара и Пенчо за Италия. Изпратихме ги. Установиха се в Рим. Мара още оттук беше взела да се занимава с италианския език. Граматиката си тя беше занесла в Италия. Дотолко беше успяла да овладее този красив език не зная, но на pewno доста, защото има склонност към изучаване [на] чуждите езици. Да не забравя да спомена, че виждах понякога професор [Алфред] Йенсен¹⁶, когато ги посещаваше още в Со-

миналото днес още се долавя в носталгично елегантния стил на клуб Cabaret и ресторант Before&After, които се помещават в сградата и пресъздават атмосферата на този не само материален, но и духовен паметник на културата на стара София. Вж **Йорданов, Калин, Крефт, Вирджиния**. Домът на Дамата в черно. [онлайн]. [прегледан 8.11.2018]. <https://www.nashdom-bg.com/bg/rubrics/32-/1010>

¹⁶ На 30.I.1912 г. Алфред Йенсен предлага Пенчо Славейков за Нобелова награда, а за поемата „Кървава песен“ пише: „Шведската академия се намира пред щастливи и съвсем необикновени обстоятелства да може да представи на Европа един безспорно го-

фия и който бе предвестникът за обещаната на Пенчо Нобелова премия заради неговата „Кървава песен“. Професорът им беше съобщил, че премията този път е отредена за Пенчо Славейков, но кога точно хонорарът ще се изплати не бе известно. Може би и затова те намислиха заминаването си за Италия, та дано там ги зарадва получаването на премията, което щеше да улесни затрудненото им материално положение. И тогава щеше да може да се изпълни отдавна желаната им мечта – тяхното окончателно задомяване. Много хора са ги осъждали защо така невенчани живеяха, а не знаеха самата причина, че щом се задомят, веднага пенсията на Мара, щеше да се прекрати. А с Пенчовите 250 лв. заплата само, получавана като директор на театъра и после на библиотеката, едва ли биха могли да свържат двата края. Той квартируваше у дома си, в бащината си къща, а се хранеше у Марини. И с нейната пенсия и неговата заплата – те успяваха да се справят с нуждите на живота. И ето това обстоятелство в материално отношение пречеше им към желаното задомяване. И голяма им бе радостта, че като се получи паричната награда от Нобеловата премия, те ще постигнат вече своето прибиране в семеен дом. Въобще една обща грешка почти у всички хора, да обсъждат постъпките на другите, без да знаят истинските съществени причини за делата им – един общ недостатък в света. Но като се забавяше това многоочаквано обстоятелство – получаване[то на] предвидената сума – доста голяма за времето – 200 000 лв., средствата им в Рим намаляваха. И Мара писа на брат си, мъжът ми, да продаде къщата ѝ. И той я продаде на бившия министър Такев, който по това време живееше в долния ѝ етаж. Парите веднага им се изпратиха в Рим. Как са живели там – мен не ми е известно в подробности. Както Боян Пенев споменува в своите „Неиздадени документи“, доста оскъдно. Една единствена свидетелка щеше да може да ми опише: съпругата на отдавна покойния брат на министър Такев – именно Владимир Такев, който с жена си Лиза са били тогава в Рим, гдето той е следвал. И когато Пенчо и Мара са пристигнали, те са завързали по-тясно приятелство с Такеви. Лиза ми е говорила понякога как тя често е съпровождала Пенча из галериите и музеите на Рим. Той е искал винаги нейния съпровод, понеже тя вече по-рано често [е] посещавала знаменитите места в този град. Но за по-подробни обяснения не съм се сещала да разпитвам Лиза, а трябвало е. И сега, когато се залових с писане на тези спомени, отидох да потърся Лиза, за да ме осведоми по въпроса, голяма бе скръбта ми, когато ми съобщиха, че Лиза вече била починала преди две години! И наистина аз не бях я посещавала доста отдавна. И като не можем да прочитаме некролозите (както беше по-рано) в пресата, оставаме изненадани от случилото се с много близко познати наши, както [в] случая с Лиза Такева. Тя би била единствената, която щеше да ми даде по-подробни данни за живота на Пенчо в Рим. Там Пенчо е свързал доста приятелски връзки с големия и известен римски адвокат Гуидо Киалво, който беше после един от малката групичка при Пенчовото погребение в Брунате. И като се чете писмото от Пенев, вижда се колко угнетен, подтиснат и

лям поет, при когото може да се констатира наличието на поетически шедьовър – „Кървава песен“. Поради преждевременната смърт на Славейков предложението на Йенсен не е разгледано от Нобеловия комитет.

неспокоен е бил Пенчо преди смъртта си. Очакваната си пенсия не бе получил, също и паричната премия от „Кървава песен“ още не бе отпусната, а средствата – намаляващи, те решили да заминат за курорта „Сен-Мориц“ в Енгандините, та дано там да получат сумата. И на път за там, през Комо – отбили се в село Брунате на върха за малка почивка – Пенчо се влошил в здравето си и вместо телесната отмора, той я намира в свършека на дните си – завинаги, успокоен от всички дразги, мъки и земни страдания!

III.

През един слънчев майски ден – 28 май 1912 година, получаваме една телеграма от зълва ми от Италия. И то не от Рим, гдето ги знаехме, че са, а от едно село до Комо – Брунате. Зловеща бе телеграмата. „Пенчо ме остави завинаги“. Веднага схванахме същинското ѝ значение – Пенчо е починал. Но где, как, кога – това не ни бе известно. И въобще що щат те там в Брунате и това не знаехме. Мара не беше ни писала за тяхното намерение за пътуването. А ние ги знаехме, че са в Рим. И в този пълен с мъка и жал момент, веднага седнахме да обсъдиме, какво да предприемем в случая. Съпругът ми беше майор и за да замине веднага, бе невъзможно, поради дългата процедура с желаната отпуската. А едно мъртво тяло не търпеше отлагане – иска веднага своето погребение. И след дълго обмисляне решихме, че по-целесъобразно ще е аз да замина вместо него, защото по-полезна щях да бъда на сестра му в голямата ѝ скръб като жена изобщо, отколкото той като мъж. Ний жените по-утешителни можем да сме в такива скръбни моменти. И затова той започна да действа за моето бързо заминаване. Най-първо отиде у семейството [на] Славейкови, за да види дали знаят за постигналата ги скръб. Но разбира се, Мара и на тях беше вече съобщила телеграфически. Братът на Пенчо – Рачо Славейков, вече беше взел решение на другия ден да отпътува за Брунате. Съпругът ми му събщи нашето решение и веднага се залови с ваденето на паспорта ми. Взе файтон – отиде във Външното министерство – получи искания ми паспорт – посети и нужните легации за визата и ми донесе след 2–3 часа потребния паспорт. Тогава лесно се уреждаха тези процедури. И на следващия ден – вторник, ний заминахме с Рачо Славейков за Италия. Понеже не бях приготвена с подходящите черни дрехи за погребение, аз скроих набързо черна блуза (пола вече имах) и в трена я шиех. Пътувахме благополучно. Когато пристигнахме във Фиуме, взехме парахода, плувахме за Триесте и понеже беше вечер, трябваше да пренощуваме в парахода. Красотата на Средиземно море аз не можах да видя поради тъмнината. Не заспах цялата нощ по мисли и скръб за случката. И красивите курорти по брега, защото параходът не се отдалечаваше много от крайбрежието, не можах да наблюдавам. На сутринта пристигнахме в Триесте, от чиято гара взехме веднага влака за Венеция. Такъв ни беше маршрутът за Комо.

Венеция! Кой може с перо да опише разкошното необятно построение на този вълшебен, неповторим в света град? Само който го е виждал с очите си, знае прелестите на чудесната гледка на това вълшебство. Град в морето! Вместо улица – вода, вода и пак вода. А старите масивни къщи заседнали в морето! Пред всяка от тях по един масивен дирек, забит във водата с привързана необходимата за дома

гондола. Тя бе единствено средство за съобщение на обитателите на къщата с центъра на града. А и тесни тротоари покрай самите къщи се виждаха често и по тях да върви стройно и грациозно някоя венецианка, наметната с голям красив шал с дълги ресни, поетично праметнат единия край през рамо, носеща кошницата си, да отива на пазар за дневни покупки. И ако не се вижда движение, тя представя на фееричния фон на цялата обстановка красива картина на някой италиански художник.

За момент човек се откъсва от всички други мисли – скръбни или радостни, и прехласнат наблюдава това вълшебство на човешката възможност – построяване [на] град всред самото море. Кой е основателят на това чудо – така да го нарека, не зная, защото наистина е цяло чудо. А красотата на всяка къща с прелестните картини, нарисувани по целия калкан на къщите. Те не бяха слепени една до друга – строени бяха поотделно – имаха свободни калканите си. И художествената душа на италианеца не е оставила и възможността да украси тези големи площи по домовете с хубави поетични сцени от италианския средновековен живот. Тук една красавица седнала на тротоарната скамейка, а до краката ѝ нейният поклонник – с пелерина и китара в ръце – с поглед отправен към хубавицата, пее ѝ своите любовни песни. А наоколо им рози, рози и други красиви цветя, обвиващи цялата картина. Там друга млада аристократка в разкошна кадифена рокля, облежната на своя балкон, мечтателно заглеждана в далечината морска, с красиви гълъби на рамената ѝ и накацали по балкона ѝ, пак рози и много цветя наоколо. Изобщо окото на човека не може да попадне на празно, неизползвано място, без да срещне красотата от рисуващото италианско изкуство. От гарата, след пристигането, се качихме с багажа си в една доста удобна гондола. Гондолиерът, като разбра по говора ни, че сме чужденци, счете за нужно като чичероне, да ни разведе из по-главните места на града. Плаващи през Канале гранде, той ни описваше по-забележителните неща. Силно впечатление ми направи моста на въздишките – Понте дей – суспире, откъдето са били изхвърлени във морето мъртвите тела на мъчениците християни, удържали чистота си вяра, вместо подчиняване на заблудите на папството. Християни против християни. Инквизицията не е вървяла по стъпките на своя шеф – Исуса Христа. Той не си е служил с убийства и на сила към тези, които не са му били верни в учението. А католиците? Но всякой ще понесе съдбата – според делата си. Дохождаме покрай палатата на Дожовете – Палато дей Доджи. Красота в архитектурата на средните векове. Ами хубавата пиаца „Сен Марко“, с плеадата красиви бели гълъби? Питомни те кацах по раменете на хранещите ги хора. О, има и радостни гледки от прелестната, ненагледната Венеция, неизличими от паметта никога.

И така стигнахме на гарата, за да се качим във влака за Комо. Но не мога да премълча подтискащото ми впечатление, получено през цялото пътуване от Пенчовия брат, моя спътник – Рачо Славейков. Никога не можех да си представя, че в двама родни братя ще се срещне такава диаметрална разлика в душа и сърце. Как така можах да се развият такива противоположни характери, както у тези Славейковци – родени от баща като стария Петко Р. Славейков? Колко Пенчо беше поетичен в душа, напластена с художество, копнееща за хубавото – естетичното,

у човека, толкова другият с душа, изпълнена от проза и без усет за красотата на живота. Като приближен приятел интимен на семейните им въпроси у Каравелови, Рачо Славейков почти през цялото пътуване ме е занимавал с въпроса на Лора и дружбата ѝ с Яворов. И не в поезията на тяхното сближаване, а в най-некрасива форма на изразите си. Както домашните на Лора, така и той са желаели и настоявали тя да скъса с това си отношение към Яворов.

И вместо да чувам тъжните чувства за починалия му брат, който не отронящ нито дума по този въпрос, ми разказваше какъв обяд щял да ни даде като пристигнем. Изглеждаше, че кулинарното изкуство повече царуваше и вълнуваше душата му от тежката скръб по поета. Говореше за хубавото италианско винце и други такива неща. А где беше мъката по Пенчовата смърт? Такава не се виждаше. И когато бяхме в гондолата във Венеция и гондолиерът ни обясняваше знаменитите места, Рачо Славейков ми казва: „Ех пък този, стига ни е дрънкар“. „Нека г-н Славейков, нека ни запознае с тези неща, че едва ли друг път ще ни се отдаде да ги видим“, го утешавах аз. Въобще, впечатлението ми от този брат Пенчов остана съвсем неблагоприятно: такава грамадна разлика помежду им: севера и юга съзрях в душите на двамата. И спомнях си поетичните изрази с благородния тон на гласа на покойния Пенчо, когато ме запознаваше с творенията на Байрона и другите класици, и тези на брата му Рачо, срещнала се за първи път с него в живота.

Пристигнахме в Комо, веднага се отправихме към станцията на „Фуникуларе“-то¹⁷, което щеше да ни изкачи на върха в Брунате. Стигнахме горе, попитахме и се отправихме за „Алберто Белла – виста“, хотела, в който бяха отседнали Пенчо и Мара. Когато стигнахме, не сварихме Мара там, гдето хазяинът на хотела, синьор Лучини, ни каза, че синьората е в „Киесата“ – църквичата, и там било изложено телото на покойника. Аз се настаних в стаята на Мара, а братът на Пенчо нае стая в същия хотел. И ми каза да се приготвя и [да] идем в църквата. Без никаква почивка от пътуването, преоблечени в черни дрехи, ние се отправихме към мястото. Думи не намирам да опиша трогателната ни среща с Мара. Прегърнати и разхълцани, дълго се държахме така, след което тя ме поведе към ковчега на Пенчо. Бяха ѝ отпуснали в предверието на църквичата едно доста голямо кюше, в което на едно подножие бе положен ковчегът. Верна на естетическите си чувства и копнежи, Мара бе се погрижила и уредила това кюше с черни платове по стените и големи палми наоколо, така щото впечатлението беше много тържествено. Такъв красив ковчег аз не бях виждала дотогава. Боян Пенев нищо не споменува в записките си, писани така набързо, но красотата и изящството на обстановката ме поразиха. В този прекрасен – скъп ковчег, целия излъскан, полиран от тъмнокафяв цвят, подигнат на малки крачка, без да допира направо на подножието, Пенчо легнеше в черни официални дрехи, със скръстени ръце, като заспал. Тихо, кротко отлетял от суетата земна, беше покрит със стъкло до кръста. Милият Пенчо! Каква тишина излъчваше спокойният израз на лицето му, аз не мога го описа. Заспал

¹⁷ Фуникулар (от фр.: *funiculaire*, на лат.: *funiculus* – връв, въже) – релсово транспортно средство с въжена тяга за превозване на хора и товари на неголямо разстояние, при голям наклон на трасето.

последния си сън! Колко грижи, колко мъки и колко вълнения душевни бе оставил той зад себе си, а отнесъл само покой и мир в небитието. Пенчо, Пенчо, милият ни Пенчо! Гледах го, гледах го и дълго не можах да сменя очи, пълни със сълзи, от него. Гледах, без разговори, да не нарушаваме тържествената дълбока тишина, царяща наоколо. Сварихме Мара самичка до неговия ковчег, наведена в съзерцание за последни впечатления, които ще й останат в душата и сърцето, по любимия Пенчо. Цяла в дълъг чер вуал, тя наподобяваше някоя жрица в поклонение на своя кумир. Излишни бяха всякакви думи. Само ръкостискания и сълзи, сълзи от нас – думите като да бяха били излишни, за да опишат скръбта и душевните и сърдечни вълнения. А брат му – Рачо, се поздрави с Мара, без да пророни ни сълза, погледна, погледна покойника и се дръпна настрана. Какво кораво, плътско сърце тупаше в тези гърди, почудих се аз. Видяхме се и с Пенев, който е бил [там] непосредствено след издъхването на Пенчо, няколко дни преди нашето пристигане в Брунате. Неговите описания на беглите си впечатления в „Непубликуваните документи около смъртта и погребението на Пенчо Славейков в Италия“, напечатани в четвърти брой на „Литературна мисъл“, са толкова верни и прави, щото считам, че е излишно да ги повтарям. Тези същите факти ми разказваше отпосле и Мара. После се върнахме след 1–2 часа в хотела за почивка след дългото пътуване. Мара остана още при тялото – не искаше да остави Пенчо сам. След малка почивка, аз пак отидох при нея. В петък сутринта пристигна и известният прочут адвокат от Рим Гуидо Киалво, близък приятел, както бях вече споменала, на Пенчо. Впечатленията ми от него бяха най-отлични. Голям аристократ по характер и душа, и положение, с фино възпитание, любезен, деликатен, той се залови с голяма грижа да оправя сметките на Мара. Понеже Пенчо бе опознат при пристигането си там като поет, всички околни, особено лекарите, които го бяха посещавали преди смъртта му, на pewno са мислели тези хора за милионери и бяха надкачили сметките си с баснословни суми. Мара беше ужасена как ще се справи с това положение, отгде да вземе тия голями суми, представени от докторите за тяхната консултация. И този благороден Пенчов приятел, Гуидо Киалво, я успокои, че той ще се справи с този въпрос сам. Той ни се извиняваше, че у дома си, в Рим, никога не се е занимавал с паричните домашни въпроси, а предоставял всичко на жена си, но тука се зае най-енергично, защото видя сам, че сумите надминаваха всяко очакване. И сполучи да ги намали чувствително по-ниски. Надвечер в петък стана и самото погребение. Значи на него бяхме присъстващи ние, петимата близки на Пенчо, без да се смятат значителната група от местните брунатски жители, дошли на това особено за тях събитие. Ние бяхме: неговата другарка Мара Белчева, неговият брат – Рачо Славейков, неговият близък римски приятел Гуидо Киалво, близкият им обичен Боян Пенев и аз – негова роднина чрез Мара Белчева. В петък след пладне, ний всички, събрани в църквичката, след прочитане на къса молитва от католическия тамошен свещеник, тръгнахме за самото погребение, заедно с ковчега на покойника. Придружиха ни и хотелиерът синьор Лучини и всички негови служещи. На самите гробища намерихме доста от селяните. Те стояха на известно разстояние от нас, от процесията, за да не ни пречат. Това ми направи добро впе-

чатление, защото си помислих, ако това бе у нас, ний не бихме могли да се справим от дечурлигата и любопитните, които се врът винаги около опечалените. Сега вече има повече ред у нас, но тогава биваше така. И след прочитане на молитвата от свещеника и една не дълга реч от Гуидо Киалво, явиха се гробарите, които щяха да спускат ковчега в гроба. Те не бяха гробари, както ний ги знаем, които копаеха самия гроб, прости работници, а специални чиновници по този случай. Облечени в дълги черни палта, с черни шапки на глава, те носеха в ръцете си дълги, бели, чисти, широки 6–7 см яки, плътни ширити, които внимателно подложиха под ковчега и заедно в един момент го издигнаха във въздуха, подемаха умело и спуснаха в гроба. На Мара й прилоша в този най-трогателен момент при всяко погребение и ний с Киалво я оттеглихме настрана от гроба, за да дойде малко на себе си. Самото заравяне тя не можа да види – тези най-мъчителни минути. Прикриха ковчега с плоча един метър нагоре и зариха отгоре с пръст. Това вършеха вече самите гробари – копачи на гробовете. Покрихме гроба с много цветя и три венци: един от Пенев и два от Славейкови. Мястото на самия гроб бе отредено на много сполучливо място в гробищата. Между две бели стени – в един тих ъгъл бе земното легло на Пенчо. Целите гробища бяха заобиколени от доста високи бели стени. Порталът на самите гробища беше една величествена желязна порта, ключът на която беше 12–13 см дълъг и голям. Познат ми стана този ключ, защото по-после, когато ходехме всеки ден с Мара на гроба, трябваше винаги да търсим пазача да ни отвори портала (гробищата биваха винаги заключени). И понеже жителите на селото биваха пръснати по полската си работа извън селото, заключваха се гробищата. А като разбраха, че ние всеки ден посещаваме гроба, то пазачът сам ни предложи ключа, за да не би някога да не го сварим в селото. И така аз държах при себе си този ключ. Ний с мъка отваряхме вратата с големия ключ. От мястото на Пенчовия гроб, обърнат към запад, гледката беше великолепна. В далечината на хоризонта ярко изпъкнаха величествените знаменити снежни върхове на Алпите. Дан дю Миди, Монблан, Монте Роза отдалече се белееха в лазурния простор на небето. О, каква поетична гледка вълнуваше душата, [на] загледал се човек в далечината! Мислех си, ако беше жив Пенчо и би видял тази великолепна гледка към синьото ясно небе, как ли би я стъкмил в поетична фраза със стиховете си, милият, скъпият ни Пенчо. Той почиваше сега в тази красива Италия, далече от дрязгите и мъките на своята негостоприемна за него през последните му години Родина. Колко и какви огорчения трябваше той да преглътне, които му докараха този печален край на живота. А красива е Италия. За нея мечтаят хиляди хора да могат да я посетят. И Пенчовата зла участ ми даде случай аз да я видя. Хотелът, в който бяха отседнали Пенчо и Мара, беше един от най-старите в селото. Затова бе използвано и най-красивото място за построяването му. Оттам и самото му название „Белла виста“ – „Хубав изглед“. Стаите, които заемаха Марини, бяха доста семпло наредени. Избрани бяха от тях заради балкона, от който се виждаше прелестна гледка към самия град Комо и голяма част от Комо – езерото. Самото село Брунате бе на върха на планината, непосредствено до Комо, и се стигаше в него със зъбчат трамвай „фуникулар“. Често пъти Мара ме нежно притегляше до балкона и ми казва-

ше: „Ела, седни тука на удобното меко кресло на Пенчо, за да видиш чудната хубава гледка, на която той се любуваше особено вечерно време“. И наистина вълшебна беше гледката. Отправен поглед нагоре към небето, виждаха се хиляди брилянти – звезди безчетни до безкрайния небесен шир. Свалиш ли очи надолу – виждаше се същата картина. Вечер езерото приличаше на небе със стъклената си повърхност, по нея множество гондоли, невидими в тъмнината, забелязващи се само по светещите в тях лампадки – също като звездите горе, само че долните се движеха според плаването на лодките. Каква неизказана поезия бе тази гледка! Наистина „Белла Виста“! Да, но Пенчо не можа по-дълго да ѝ се любува – само няколко дни. А по въпроса на безсърдечието на тези алчни лекари, да одерат кожата на Мара, както тя ми казваше, „когато вече напоследък Пенчо получил парализата и не могъл да говори, а всичко виждал и чувал наоколо си, те пред самия него открито ѝ казали високо, че и той чувал, той е много зле и ще умре скоро – телеграфирайте където трябва!“. „Аз не можах да издържа тази груба тяхна постъпка, излязох в другата стая, лошо ми стана и паднах на земята без ничия подкрепа, а тези доктори и не счетоха за нужно да ме свестят и подкрепят, а си излязоха студени през другата врата. Оставиха ме сама с Пенчо, който беше чул техните думи, че всичко вече е свършено с него“ – ми каза тя. О, колко немилостиви хора има по света, но такива не бива да се срещат между лекарите. Те трябва да работят с най-фини обноси между болните. Те трябва да лекуват и телото, и душата, а не да нараняват сърцето на болния. Горкият Пенчо, с каква ли скръб и горест е чул присъдата си от устата на този жесток доктор. И затворил очи, си отиде в небитието далеч от този суетен свят.

На другия ден след погребението Гуидо Киалво пожела и ни покани на един тържествен обяд в ресторанта на хотела, стъкмен по изрично от него италианско меню с известното „Кианти“ за всекиго отделно. На следващия ден след това си заминаха и Рачо Славейков, и Гуидо Киалво. Боян Пенев остана още няколко дни с нас, след което замина обратно за Мюнхен, за да доведе жена си Дора при нас. Останахме си ний самички с Мара. Аз престоях три месеца там, за да не я оставям сама. А Боян с Дора пристигнаха след няколко дни, гдето ни гостуваха цял месец. Решихме да напуснем хотел „Белла Виста“, защото мъчителни бяха спомените от стаите, леглото и всичко, което спомняше за прясната печална случка – смъртта Пенчова. Преместихме се в красивия хотел с модерна обстановка, с асансьори, огледала и килими „Алберго Милано“. На горния етаж наехме стаи една срещу друга – за Пенев и нас с Мара. От големите широки прозорци на разкошния хотел имаше голям простор за гледане, но красивото езеро – Лагото, вече изчезна от погледите ни, но затова пък се виждаше цялата Ломбардия надлъж. Мъчехме се с Пенев да отвлечаме скръбната Мара от мъката ѝ и Боян се залови с нея да разглеждат Пенчови творби – не помня кои. А ние с Дора отвреме навреме слизахме долу в Комо за разни причини и покупки. Градът [е] доста голям. И когато се отбихме в една от неговите черкви, аз останах възхитена от голямото италианско изкуство. По стените на черквата – не много голяма, закачени бяха големи изображения на Христовия живот на земята, всички изтъкани гоблени! Но толкова изкусно тъкани, щото не можеш ги позна, че са материя, а същински картини –

като от четката на велик художник рисувани – такова голямо беше това изкуство. Аз вече бях се понаучила на някоя и друга италианска дума и след заминаването на Пеневци сама слизах в Комо да си пазарувам потребното. На гроба пак често ходехме с Мара и Пеневци. Сутрин оставяхме Боян и Мара на работа над Пенчово някое творение, а надвечер отивахме всички на разходка по чудно красивите брегове на Лагото, где то се синееха надалече призрачно кацналите курорти. Менаджо Беладжо и още много гнезда кичеха крайбрежието на далече простиращото се Лаго ди Комо, възпявано дори и в музиката. След заминаването на Боян и Дора, ний често бивахме посещавани от Б[орис] Йоцов – представител на България тогава в Италия – не помня по коя част на властта ни. Той ни посети няколко пъти. Не ни липсваха гости от български студенти, завръщащи се в България, а учили се във Франция. И на обратен път те често се отбиваха нарочно в Брунате, за да се поклонят на гроба на любимия си поет. Те коленичваха пред гроба и в мълчание се прощаваха със скъпия за тях гроб, прибрал тленните останки на Пенчо. Хазияинът на хотела искаше позволение да сложи мраморна плоча на него за спомен, че в неговия хотел е починал бележит български поет. И сложи такава плоча по-късно. Дали съществува още този хотел досега – не е известно. Понеже беше един от най-старите хотели там, построен на най-подходящото място за красивия изглед към езерото. Оттам бе и наречен „Белла Виста“. Хазияинът му – синьор Лучини, биваше винаги много любезен с нас.

След третия месец от моя престой при Мара дойде моят мъж да се види със сестра си и да ме вземе за дома. След една седмица щяхме да си заминем. Помогнахме и Мара да си дойде вече обратно в България, но тя не поиска. Мъка ѝ беше да напусне тъй рано обичното място – гроба на Пенчо. Тя ни придружи и дойде с нас да ни изпрати до Милано. Там престояхме една седмица заедно. И намерихме нашия приятел Йозо Разсуканов¹⁸, който ни разхождаше из града. Говореше добре италиански, понеже беше се учил в Италия. Там видяхме разкошната черква „Ил Дуомо“ – цялата изваяна от бял мрамор – ръчна работа. Велико изкуство на италианските скулптори – ненадминато из света. Кацнала като бял гълъб всред голям площад, тази черква отвличаше погледа на чужденците. А вътре? Грамадни стълбове подпираха свода ѝ. Аз не можах да се изкача по високата стълба, достигаща на върха на църквата, отгде то се разстила голяма панорама на целия град. В Милано, намиращ се по мое желание, посетихме и знаменитата опера на цял свят „Скала“. Най-просто обикновено здание отвън. Даже аз не повярвах, че това е „Скала“-та и помислих, че нашето „чичероне“ Разсуканов се подиграва с мен. „Не – казва той, – това е то прочутата „Скала“. Влизаме вътре. През лятото операта беше във ваканция, сцената съвсем празна. Но, вардиянинът ни разведе из салона и сцената. На едната голяма стена се виждаха иззидани в самата нея големи духала – тръби[те] на органа. Там е била на времето църква и [органът] си е останал на самото си място след обръщането ѝ в театър. Ами чудноватата ѝ акустика, от която треперят всички певци? И както казват самите певци, не си чуват гласа,

¹⁸ Йосиф Разсуканов (1876–?) завършва Военната академия в Торино през 1908 г. На 6.V.1936 г. е произведен в чин о.з. генерал-майор.

когато пеят от сцената, защото той бива грабнат и отнесен в салона. И тежко им, ако пеят фалшиво – бивани веднага освирквани. Ето – затова мъчно е да попадне певец в състава на „Скала“.

Много неща още може да се пишат за Милано, но стига толкова. След като ни изпрати за Швейцария – гдето проектирахме нашето пътуване, преминали най-дългия тунел „Сен-Готер“¹⁹ – отправихме се в Цюрих – престояли там една седмица, преплувахме Констанското голямо езеро – Бодензе, и през Залцбург ний се спряхме в Мюнхен. Там се възхищавахме на знаменитите картини на Бьоклин²⁰ – в голямата и малката Пинакотека, както и галерията „Шак“, и други знаменити неща на баварската столица. След една седмица се отправихме направо за Виена. Там престояхме по-дълго време, понеже мъжът ми беше учил в тамошната военна академия три години и пожела да ме разведе из всички знаменити места на тази австрийска красавица, както наричаха Виена. Аз бях минавала вече два пъти през нея на завръщане от Дрезден, гдето прекарах в младини една година, но не познавах тогава този красив град, както сега можах да сполуча. И най-после се завърнахме в София.

Мара престоя в Брунате до септември, след което по наше настояване се завърна при нас, поради предстоящата война с Турция. Тя се настани у нас на квартира, гдето я посещаваха Пенчовите приятели Кръстев, Яворов и Пенев. Последните идваха доста често у нас. След няколко години се пренесоха и костите на Пенчо в България. А всички почти, които бяха на самото първо погребение в Италия – един по един последваха пътя на Пенчо. И Мара, и Рачо, и Боян и Киалво са вече покойници, останах само аз още жива – докато и аз отида при тях в пръстта, от която сме всички сглобени.

И сега, когато минавам покрай Пенчовия гроб в нашите гробища, спряна на тукашния гроб, спомням си всичко преживяно и всички картини от първото му погребение в Италия. „Пенчо, Пенчо“, си казвам в ума, „ти потопаи в скръб всичките си почитатели из света, гдето твоите вдъхновени творби се четат. И ако би живял досега, каква ли славна сетнина щеше да оставиш още в литературата ни.“ И още си мисля какво ли стана със златния му часовник, с който Мара бе пожелала да не го разделя. Кой ли се е зарадвал при разкопаването на гроба му в Брунате и го е взел?

И тъй; спомените по живота и погребението на Пенчо в Италия завършвам. Аз не съм писателка – без претенция за такава се залових, поканена от мнозина, да се справя – доколкото мога с написването на тези спомени.

Нека уважаемите читатели бъдат снизходителни към този ми труд и вземат само същественото оттам. Като спомен веществен от Пенчо ми остана едно мъничко медно бакраче²¹, донесено от него от пребиваването на театъра [на] турне из

¹⁹ „Сен Готар“ в Алпите.

²⁰ Арнолд Бьоклин (1827, Базел, Швейцария–1901, Фиезоле, Италия) – швейцарски художник-символист. Той е известен с 5-те варианта на своята картина „Островът на мъртвите“, първият от които е създаден през 1880 г.

²¹ Менче.

Македония. То винаги ми спомня Пенчо, щом го погледна. И от Мара имам една металическа чашка, купена още в Милано, когато бяхме там заедно. Те са дребни работи, но спомен за мен от милите ми Пенчо и Мара.

А личният спомен си остава винаги в сърцето ми, който ще нося докато ги последвам и аз там, отгдето никой не се връща.

София, 1957 година

Олга Ангелова

П.П. Не бяхме оставени без подарък от Пенчо. Той ни подари някои от по-главните си книги, като „Кървава песен“, „Острова на блаженните“ и др. Ценното беше че бяха ни надписани: „На Олга и Кръстю от Пенчо“. Тези книги тъй скъпи за мене, останаха у съпруга ми след нашата раздяла. И где ли са сега? А колко бих желала да ги имам. Помня, че бях услужила на Сава Огнянов с „Острова на блажените“ – уж за малко, а остана за години у него и въобще и не ми я върна. Той много ценеше Пенча и затова, види се, си присвои и книгата. Не е добър този обичай у хората да не обичат да си издържат думата. Огнянов толкова обичаше и почиташе Пенчо, че дори и в една от своите роли (д-р Ранк) в пиесата „Нора“ от Ибсен, в която и аз играх ролята на Христина, Савата така беше имитирал Пенчо и в грим, и в походка, и в начина на погледа дори, и в говор, и бастуня си държеше така като него. Като го зърнах зад кулисите, помислих го, че наистина е самият Пенчо, ако не беше цилиндърът на главата му, която украса едва ли е била полагана на Пенчовата глава някога! И тогава той имаше мнозина почитатели. Доста често ги посещаваше руският Виктор²², който и превеждаше някои работи на Пенчо. Дали ги е печатал в някои руски журналы – не зная това, а той им беше един постоянен, обичен гост.

Много още спомени са ми останали от Пенчо през нашия общ живот, но всичко не е възможно да се описва. Смятам, че за сега съм дала по-главното от тях.

Доста фотографни снимки беше направила Мара от Пенчовото смъртно легло – и в хотела, и в църквичката. В разни пози около ковчега му, но где останаха тези снимки? Не е запазена у нас нито една. А може би в Марината архива да ги има? Интересни бяха те.

²² Владимир Виктор-Топоров – руски журналист и политически емигрант, кореспондент на руските вестници „Русские ведомости“ и „Реч“.

ТИХО И МОГЪЩО МЯСТО

Мая Кисьова

A Quiet and Powerful Place

Maya Kisyova

Summary

A researcher, poetess and actress Maya Kisyova gives an account of her contact with the literary works of Yana Yazova housed at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Yana Yazova, “Between the Blows”, reader.

Националната библиотека е тихо и могъщо място за милиони творчески „срещи“ през 140-те години на съществуването си. Нейните символи, интелектуалните и емоционални кодове, които съхранява и непрекъснато създава, задължават. Пряко или интуитивно, автор и изследовател винаги „търсят“ безмълвното ѝ одобрение. Така съкровено, както е общуването с майката, музата, любимата.

Моята „среща“ с изследователя Петър Величков бе по обикновен повод – той редактира и издаде първата ми стихосбирка през 2003 г. Но той неволно ме поведе към една друга невероятна „среща“ – с духа на реабилитираната писателка Яна Язова. Съдбовно през следващите 15 години до днес аз участвам в популяризирането на нейното смело и талантливо слово. Това е поток, част от духовна общност на учени и творци, пазители на памет за Яна, и истинно говорещи за нея. Монодрамата ми „Между ударите“, в която героиня е самата писателка, бе отличена на Фестивал Нова българска драма в Шумен, играх я в Чешкия център. Изследвах режисьорски драматургичния ѝ текст „Последния езичник“ – той е наистина предизвикателен и освобождава летежа на съвременния творец към невероятни авангардни видения за постановка. Благодарение на отклика на нова компания за аудиокниги, скоро ще се появят аудио-романите „Левски“, „Бенковски“, „Шипка“, прочетени от актьора Даниел Цочев. А аз имам честта да интерпретирам дебютния ѝ роман „Ана Дюлгерова“, както и великолепната изследователска книга на Петър Величков „Яна Язова: Проклятието на дарбата“.

Целият този духовен катарзис преживях под безмълвния благослов на Националната библиотека. Докосването до първите стихосбирки на Яна Язова, четенето на статии от и за нея в „Литературен глас“, „Развигор“, „Зора“... Благодаря сърдечно за възможността толкова пъти да бъда стихнат и респектиран читател тук.

Честит празник на всички професионалисти, които живеят в уникалната професия „библиотекар“!

10 ноември 2018

Националната библиотека в моя изследователски път

Поли Муканова

National Library on my research path

Polly Mukanova

Summary

The present paper deals with the loans of books for home reading by readers at the National Library, and more specifically with the so called institutional lending. Through the use of archival materials it traces the “reader–institution” relationship in Bulgaria's oldest library at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. As a result, an overall picture is drawn that outlines the reading audience during that period and the functioning of the library itself in relation to readers' services.

Key-words: National Library, institutional lending, reading, readers.

Колкото и патетично да звучи, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ присъства неизменно в моя живот и участва активно във формирането на професионалния ми път. Започнах да чета в нея, когато завърших бакалавърската си степен по българска филология (2004), дотогава четях в Университетската библиотека на Софийския университет. Много важна роля изигра Библиотеката и за дисертационното ми изследване, в което разглеждам четенето и читателските практики в Народната библиотека в периода 1878–1948 г. За целта уютната 1-ва читалня ме приюти и така работих с фонд 35 в продължение на повече от две години, с което обогатих научните си интереси в областта на историята на четенето и библиотеките.

Важни се оказаха и приятелствата, които се създадоха в Библиотеката – те също донякъде бяха предопределящи за професионалния ми път – например запознанството ми с Васил Загоров (понастоящем мой ръководител в катедра „Библиотечни науки“, УниБИТ), се случи именно в Библиотеката преди десетина години. На него бях представена от доц. Любомир Георгиев с думите: „Ще те запозная с един колега, който се занимава също с история на книгата...“.

Надявам се срещата ми с Библиотеката да продължи и да откривам все по-повече основания да продължавам напред в посока, свързана с книгите и с четенето!

Честит 140-годишен юбилей, колеги!

Да пребъдат словото и книжовността!

Институционалните заемания: архивни свидетелства

Още от древността библиотеката не е променила своята функция, а именно да е съхранител на знанието. Значението на библиотеките е все същото – но в допълнение с новите технологични възможности, които предлагат съобразно изискванията на информационната среда – бази данни с богато съдържание от публикации от всички области на знанието, дигитални библиотеки, различни учебни колекции и т.н. В настоящия текст ще разгледам една вече изчезнала характеристика от дейността на Народната библиотека, а именно – заемането на книги за домашен прочит от читатели, което ще допринесе за разкриването на читателските практики и тяхното институционализиране.

За тази цел е важно наблюдението върху водената кореспонденция със санкциониращ характер, свързана с домашното заемане на книги, която е запазена в библиотечния архив. В началните години на съществуването си Народната библиотека е давала книги за домашен прочит и тази кореспонденция е била неизменна част от правото на читателя да заема книги за вкъщи. Поради дисциплиниращия характер на писмата, те имат аналогична структура, онагледяваща регламента, по който протича домашното заемане на книги, и очертаваща профила на *заемащите читатели*. Това е допълнителен шрих, разкриващ тенденциите в двата типа институционално четене – в Библиотеката и в т.нар. *домашно четене*. Тази кореспонденция дава и сведения за читателските групи, които заемат книги и институциите им, които се явяват гарант за ползваните книги. Именно институциите, в случая библиотеките, са тези, които формират типа читател. Разбира се социокултурният контекст предварително е конструирал обществения статус на читателя.

Запазената междуинституционална кореспонденция обхваща периода от 1878 г. до 1936 г.¹ Тези писма са важен извор както за охарактеризирането на т.нар. *домашно четене*, така и за проследяването на групите читатели. Ще представя някои от писмата заради по-детайлното запознаване с практиките на домашното четене, което за този период е било равностойно на четенето в самата библиотека. Това е още един аспект към съвкупното изграждане „профила“ на институционалния читател и институционалното четене в България.²

В най-общ план читателите, заемали книги за *домашен прочит*, могат да се разделят на две групи: тези, които са *представявани от институция* като гарант на заемането на книги, и т.нар. *индивидуални читатели*, които не са имали институционален посредник. Ще се спра единствено на първата група читатели. Важна част от процеса на заемането на книги е точката от *правилника* на Библиотеката,

¹ НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 1176, л. 1–885. Това е цялата налична кореспонденция по отношение на заемането на книги за домашен прочит. Оказва се, че проблемът със сградата на Библиотеката и използването на фонда ѝ от интелектуалци (професори, писатели, обществени дейци) и задължителното условие на техните умствени занимания, изискващи повече концентрация, са едни от основните фактори, толериращи домашния прочит.

² Понятията *институционален читател* и *институционално четене* са идеалните типове, моделите, през които може да се „чете“ фигурата на читателя като част от библиотечната институция, регламентираща неговите прочити.

според който „в града, гдето е Библиотеката, книги се дават за прочит срещу залог от 20 лева или формално поръчителство от държавно или обществено учреждение“.³ Това естествено обуславя и задължението на *институцията* да даде съгласие за прочита.

В таблицата са представени читателите, чиито *домашни прочити* са били гарантирани от институциите, в които са работили⁴:

Дата	Институция	Професия на читателя	Заглавия / книги
28 август 1881 г.	Министерство на финансите	Геолог	Няма данни
20 октомври 1881 г.	Софийска първокласна болница	Лекар-ординатор	Няма данни
18 август 1882 г.	Класическата гимназия	Учител в гимназията	Няма данни
23 февруари 1885 г.	Столично градоначалство	Служител	Няма данни
23 март 1890 г.	Висше училище в София (гарант на <i>просителя</i> е ректорът Димитър Агура)	Студент	Фридрих Шлосер – <i>Световната история</i> , т. IV
8 октомври 1896 г.	Народен театър <i>Сълза и смях</i>	Актьор	Няма данни
21 декември 1896 г.	Държавно рисуwalно училище (Иван Мърквичка)	Студенти	Няма данни
4 ноември 1889 г.	МНП	Редактор на сп. <i>Учител</i>	Няма данни

³ Вж § 30 от *Правилник за народните библиотеки в София и Пловдив*. София: Държ. печ., 1898.

⁴ За съжаление данните за самите четива и конкретната длъжност на читателя не винаги са упоменати в писмата. В повечето случаи обаче присъства наименованието на *институцията*, което, от своя страна, дава представа кои учреждения са били книгозаематели.

Таблицата е изготвена на базата на данни от наличната *кореспонденция*, обхващаща следния документален масив: **НБКМ–БИА**, ф. 35, а.е. 1176, л. 1–885.

8 март 1900 г.	Министерство на търговията и земеделието	Чиновник	Няма данни
15 септември 1900 г.	Централна синагога	Главен равин в България	Няма данни
15 декември 1900 г.	Върховна сметна палата	Служител	Няма данни
6 април 1901 г.	МНП	Чиновници	Няма данни
6 ноември 1901 г.	III Софийско държавно третокласно училище	Учители	Няма данни
14 декември 1901 г.	Главна дирекция на железниците	Писар	<i>Съчинения на Л. Каравелов, IV, VI, VII т.</i>
24 март 1899 г.	Министерство на вътрешните работи	Ревизор	<i>A. Schopenhauer – Aphorisms</i>
31 януари 1902 г.	Държавно рисуwalно училище	Ал. Божинов (студент)	Няма данни
20 март 1902 г.	Върховна сметна палата	Писар	Няма данни
5 ноември 1902 г.	Централно управление на земеделските каси	Чиновници	Няма данни
3 февруари 1903 г.	Военно министерство, Санитарна инспекция	Санитарен поручик	Няма данни
28 април 1903 г.	Софийска държавна мъжка гимназия	Учител	<i>Adolph-Jerome Blanqui – Voyage en Bulgarie pendant l'annee; Виноградов – Книга для чтения по истории средних веков, т. II; А. С. Вязигин – Григорий VII. Его жизнь и общественная деятельность</i>
6 май 1903 г.	Софийско градско общинско управление	Градска акушерка	Няма данни

11 октомври 1903 г.	Министерство на финансите, отделение за държавна обществена отчетност	Книговодител	Няма данни
13 май 1904 г.	Министерство на търговията и земеделието	Писар	Ф. Достоевски – <i>Записки изъ мъртвого дома</i>
12 декември 1905 г.	Софийско окръжно акцизно управление	Контрольор	Няма данни
24 декември 1905 г.	Софийско държавно ковчежничество	Ковчежник	Няма данни
3 януари 1907 г.	Главна дирекция на железници и пристанищата	Чиновници	Лев Толстой – <i>Ана Каренина</i> ; лирически стихотворения
12 октомври 1907 г.	Народен театър	Актьори	Няма данни
7 ноември 1907 г.	Главна дирекция на пътищата, благоустройството и сградите	Чиновници	Няма данни
12 ноември 1907 г.	Министерство на външните работи и изповеданията	Чиновник	Няма данни
12 ноември 1909 г.	Централна метеорологична станция	„Пресметачът“ Димчо Дебелянов	Няма данни
11 януари 1911 г.	Отделение за първоначалните училища	Помощник-началник	Материали за подготвяна научна книга
21 януари 1915 г.	VII прогимназия	Учител	Сп. <i>Nation</i> , 1912 г., № 7, 8, 19
13 януари 1918 г.	Щаб на действащата армия, Кюстендил	Поручик	„Издирване на необходимите материали по даденото му научно изследване“

Видно е, че всички държавни учреждения в Нова България се ползват с правото да заемат книги за *домашен прочит* за своите служители. Това, което се за-

белязва, е, че сред институционално заемащите читатели най-представени са читателските групи на чиновниците, учениците, професорите и студентите.

Прави впечатление, че преобладават исканията за заемане на книги най-вече от *Класическата* и от *Мъжката* държавна гимназия. Причина за това са задължителните четива, които се дават в училище. Например тогавашния директор на *Рисувалното училище* Иван Мърквичка изисква книги за свои студенти с писма до Библиотеката. Един от тези студенти по това време е Александър Божинов. С откриването на *Народния театър* през 1904 г. започва и институционалното заемане на книги от актьорското съсловие, тъй като в този период артистите нямат своя специализирана библиотека⁵. Поетът-символист Димчо Дебелянов, като служител в *Метеорологичната станция*, също изисква книги посредством тогавашния си статус. Освен „хора на изкуството“ и *лекари* са били едни от „домашните читатели“. В писмо от *Софийска 1-во класна болница*, изпратено на 20 октомври 1881 г., се заявява:

„Настоящото се дава от кантората на Соф. 1-во кл. окр. болница за удостоверение, че подателя му д-р Полуехтов, е ординатор при *Софийската болница*, за да може да получава на дома книги из Българската народна библиотека“.⁶ Свидетелството са подписали старшият лекар и надзирателят.

Това запознаване със структурата на писмата е важно, за да се проследи институционалната верига, по която се осъществява *домашното четене*. Документите представят характеристиките на междуинституционалното „заемане“, при което читателят изисква търсените книги чрез институцията, която го представлява, а не като автономен субект.

В писмо от 25 февруари 1885 г. до *Столичното градоначалство*, директорът на Народната библиотека Петко Р. Славейков строго отправя искане за връщане на заети книги:

„От всичко се вижда, че г[-н] Попов не ще да се издължи с Народната библиотека. Прочее, принуден съм пак да прибегна до Вас и да Ви поискам енергичното съдействие за прибиране въпросните книги от г[-н] Попов, доколкото допуска Закона за тоя случай. Ако и тоя път не би рачил да изпълни задължението си спрямо Народната библиотека, можете да му обявите, че чрез съда ще го накарам да повърне или да заплати книгите, съгласно с Правилника за заемане книги от Народната библиотека“.⁷

В отговор на писмото на директора на Библиотеката от 5 март 1885 г. софийският градоначалник пише, че закъснелият читател е дал писмен отговор. На листа е добавено „чрез съд да се вземат книгите или стойността им 5/3“.⁸

Санкциониращият характер на кореспонденцията личи и от писмото на директора на Библиотеката Васил Д. Стоянов до учител в *Мъжката класическа гимназия*. В него Стоянов изисква отговора на читателя към две негови по-ранни

⁵ Това става значително по-късно.

⁶ Ф. 35, а.е. 1176, л. 20.

⁷ Ф. 35, а.е. 1176, л. 100.

⁸ Ф. 35, а.е. 1176, л. 101.

писма, защото „управлението на Народна[та] библиотека, при всичката добра воля, не може повече да чака“.⁹

Друга илюстрация на *дисциплиниращите практики на четене* в Народната библиотека намираме в писмо от 23 март 1890 г. Този път писмото е от читател

– студент във Висшето училище, който е взел за домашно четене четвъртия том от „Световната история“ на Фридрих Шлосер. Студентът признава, че „по случайност“ е изцапал заетата книга. Дори споделя съвестно, че „понеже тоя том не се продава отделно, а аз при това си бедно положение нямам възможността да си купя всичките наедно, то най-убедително Ви моля за Вашето ходатайство пред господин министъра, за да се освободя от обстоятелството, което правилникът в такъв случай ми налага, като се приеме поменатий том така, както го възвръщам“. Негов гарант е тогавашният ректор на *Висшето училище* Димитър Агура, към когото директорът отправя молба „да набави повредения том“.¹⁰

За четенето при *актьорското съсловие* е запазено писмо от *театър „Сълза и смях“* от 8 октомври 1896 г. до директора на Народната библиотека:

„Понеже се научих, че Васил Ковачев, бивш актьор от поверената ми трупа, иска още да се ползва с удостоверението, което му е дадено, за да взема книги от поверената Ви Библиотека, то имам честта да Ви уведомя, Господин Директор, че удостоверението на Васил Ковачев няма давност, както въобще и на всичките актьори, които се уволняват“.¹¹

В писмо от Иван Мърквичка до директора на Народната библиотека от 21 декември 1896 г. той моли „да разрешите да се дават без залог (до края на учебната 1896/1897) книги от поверената Вам Народна библиотека на тези студенти от *Държавното рисуwalно училище*, които представляват един лист, подписан от председателя на Дружество „Млад артист“ и подпечатан с печата му, като гаран-тирам, че заетите книги ще се повърнат неповредени“.¹²

Друго регулярно писмо за заемане на книги от *Министерството на народното просвещение* гласи: „Умолявате се, Господин Директоре, да наредите потребното и направите предвидената в §32 на *Правилника за Народните библиотеки* отстъпка на г-н Хр. Д. Максимов, редактор на списанието „Учител“, който иска да му се отстъпят за по-дълъг срок и наведнъж колкото книги му са потребни от поверената Ви Народна библиотека“.¹³

Различните институции са писали до директора на Народната библиотека за „отпускане“ на книги на свои служители. Например, в писмо от *Министерство-*

⁹ Ф. 35, а.е. 1176, л. 116.

Писмото е от 2 юни 1887 г.

¹⁰ Ф. 35, а.е. 1776, л. 125.

¹¹ Ф. 35, а.е. 1176, л. 169.

¹² Ф. 35, а.е. 1176, л. 170.

През 1908 г. Държавното рисуwalно училище (14 октомври 1896) е преименувано в Художествено-индустриално училище. А от 1921 г. при управлението на БЗНС (1919–1923) то се превръща в Държавна художествена академия.

¹³ Ф. 35, а.е. 1176, л. 186.

то на търговията и земеделието, № 391 от 8 март 1900 г., началникът на Бюрото – П. Беров, моли „да се отпускат книги от Народната библиотека на г[-н] Чавдаров, чиновник при Бюрото...“.¹⁴

Читател на Народната библиотека е и главният *равин* в България. За това свидетелства бележка от 15 септември 1900 г.¹⁵

Особена строгост по спазването на регламента на *домашното заемане* е видна в писмо от *Върховната сметна палата* (15 декември 1900 г.). В него изрично се заявява, че: „в случай, че изгуби и повреди някоя¹⁶, палатата ще задържи стойността й от заплатата му“.¹⁷ В левия ъгъл има последваща бележка, с която е даден отказ.

В кореспонденцията от 1902 г. също личи строгостта на мерките, заложиени в *Правилника на Народната библиотека*. В писмо от тогавашния директор Пенчо П. Славейков до министъра на Вътрешните работи, например, четем:

„Д-р Марко К. Марков е взел на 24 март 1899 г. една книга от Библиотеката за домашно четене, а именно Артур Шопенхауер – „*Афоризми*“, която книга, съгласно чл. 32 от Правилника за народните библиотеки София и Пловдив, трябваше да я повърне още същата година¹⁸, но той и досега не я е повърнал, макар и да му е била искана много пъти, затова с настоящето си чест ми е да моля разпореждането ви, г-не Министре, да изискате въпросната книга от г[-н] д-р Марко К. Марков и я повърнете в поверената ми Библиотека, колкото е възможно по-скоро“.¹⁹

Три години по-късно (1902) книгата, която е заел бившият ревизор, е върната в Библиотеката.²⁰ Санкциониращ характер има и документът от 31 януари 1902 г., в който присъства името на бъдещия известен художник Александър Божинов. В писмо до директора на Рисувалното училище Пенчо П. Славейков го моли да изиска „въпросната книга от Александър Божинов и я повърнете в Библиотеката час по-скоро“.²¹

Институционалната *санкция* е видна също в писмо до дирекцията на Народната библиотека от *Санитарна инспекция*, която иска разрешение санитарният поручик Георги Чакалов да взима книги за *четиво у дома*, като в случай на изгубване или повреда *Военното министерство* „се задължава да задържи от заплатата му стойността на тези книги, които той би изгубил и повредил, и изпрати задържаната сума в Библиотеката.“²²

¹⁴ Ф. 35, а.е. 1176, л. 189.

¹⁵ Ф. 35, а.е. 1176, л. 206.

¹⁶ Книга.

¹⁷ Ф. 35, а.е. 1176, л. 208.

В настоящата статия приемам *домашно четене*, *домашен прочит* и *домашно заемане* за синоними.

¹⁸ 1899 г.

¹⁹ Ф. 35, а.е. 1176, л. 282.

Според § 32 от *Правилника*: „Никому не се дават повече от три книги за домашно четене и за по-дълго време от един месец“.

²⁰ Ф. 35, а.е. 1176, л. 287.

²¹ Ф. 35, а.е. 1176, л. 284.

²² Ф. 35, а.е. 1176, л. 435.

В по-късно писмо има и *запор* върху заплатата на *закъснял читател*.

В кореспонденцията се наблюдават различни аспекти в практиките на домашното четене, които *направляват* читателя. Например в някои от *свидетелствата* се заявява невалидността на правото за домашно четене. Така в документ от 20 март 1902 г., подписан от **Върховната сметна палата** и адресиран до директора на Народната библиотека, се казва:

„Имам чест да Ви моля, Господин Директоре, да считате за невалидно вече удостоверението от 15 декември 1900 г. под № 3710, дадено от Върховната сметна палата на писаря при същата Д. В. Кацаров, за да се ползва с книги от Библиотеката за домашно четене, тъй като той престана да служи в палатата“.²³ Читателят губи своята *институционална привилегия*, тъй като вече не е част от учреждениято.

Освен санкциониращите писма, има и такива, които регистрират *редовните читатели*. Например това от 30 април 1911 г.:

„Чест имам да явя на **Министерство на финансите**, че Марин Т. Муканов по отношение издаденото му удостоверение № 30 337 от 2 декември 1906 г. за заемане книги за домашно четене няма никакви задължения спрямо поверената ми Народна библиотека“.²⁴ Подписано е от тогавашния директор Пенчо П. Славейков.

Прави впечатление, че някои от изискваните книги за *домашно четене*, са свързани с извършването на *изследователска работа* от читатели. Например такъв е случаят с помощник-началника на първоначалните училище при МНП, който „събира материал, който ще влезе като част от готвения се от него „Очерк върху допълнителното учение у нас и в чужбина“.²⁵ За тази цел на читателя са необходими съчинения, списания и вестници за ползване извън Библиотеката.

Един шрих от *войнишкото* четене може да бъде проследен в записка от 13 януари 1918 г. (Кюстендил) от **Щаба на действащата армия** до Народната библиотека: „Умолява се управлението на Народната библиотека да даде своето съдействие на поручик Шишков от Политическото отделение при Щаба на действащата армия за издирване на необходимите материали по даденото му *научно изследване*. Моли да му бъдат отпуснати срещу негов подпис необходимите му книги и списания за срок, който правилникът на Библиотеката позволява“.²⁶ Писмото е подписано от началника на военно-политическото отделение.

²³ Ф. 35, а.е. 1176, л. 289.

²⁴ Ф. 35, а.е.1176, л. 583.

²⁵ Ф. 35, а.е. 1176, л. 579.

²⁶ Ф. 35, а.е. 1176, л. 622.

Освен Библиотеката, другата институция, която има задачата да осигурява подходящи четива за войниците на фронта, е Културното отделение към Щаба на българската армия, с ръководител поручик Павел Орешков. Под негово ръководство се създава „Походна войнишка библиотека“ (1916–1918), от която до края на войната (1918) излизат 55 книги. Най-значително място в нея е отредено на поезията – 72.49% от общия обем, а прозата е 27.51% (вж **Гергова**, А. Книжнината и българите..., с. 231). С тази инициатива можем да говорим за първото институционализирано „произвеждане“ на българския войник в читател. За 1918 г. броят на грамотните български новобранци е 46 829 (89.5%), а броят на тези със средно и висше образование – 11 323. Вж **Колев**, Йордан К. Професионална и социална структура на българската интелигенция (1919–1923). – В: ГСУ. *Център по културознание*, т. 80–81 (1987–1988), с. 181–194. Вж и **Атанасов**, Георги.

В документ от 13 май 1904 г. на *Министерство на търговията и земеделието* счетоводителят пише до директора на Народната библиотека следното:

„Министерството на търговията и земеделието ще опита да събере стойността на книгата „Записки из мъртвого дома“ – Достоевски, от бащата на бившия писар при това министерство, покойния Кр. П. Кънчев, затова, умолявате се, Господин Директоре, да явите каква е цената на въпросната книга“.²⁷

Друго писмо от 12 ноември 1909 г. гласи: „Пресметачът при поверената ми станция Д. Дебелянов и чиновник наблюдателят Кр. Димитров са уволнени и издадените им удостоверения, под № 3992 и [№] 3993 от 28 октомври 1906 г. за вземане на книги от Народна[та] библиотека, ще трябва да се считат за унищожени“.²⁸ Както е известно, поетът Димчо Дебелянов е работил тогава в Централната метеорологична станция.

Заклучение

Разгледаните архивни свидетелства очертават картината на институционалното четене и механизмите, чрез които то протича. Наблюдението върху регламентите за извършване на съблюдаването на домашни прочити и оформянето на групите на „реалните“ читатели е важен маркер, който разкрива каква е читателската аудитория на Народната библиотека в началото на XX в. и функционирането на самата Библиотека по отношение на обслужването на читателите. Новият институционален ред в свободна България създава и налага традиция във формирането на институционалния читател, който се ражда именно в Софийската народна библиотека.

Походна войнишка библиотека, 1917–1918: Демократични тенденции в ранното военно книгоиздаване. София: Военно издателство, 1987. 72 с.

²⁷ Ф. 35, а.е. 1176, л. 474.

²⁸ Ф. 35, а.е. 1176, л. 575.

Какво е за мен Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“?

Радка Пенчева

What does the National Library mean to me?

Radka Pencheva

Summary

The author who runs the Veliko Tarnovo museum “Emilian Stanev” tells about the researches she conducted at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, fonds, diploma work, memory, respect.

Преди много години, преди да запиша и завърша „Българска филология“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, бях студентка в Държавния библиотечарски институт. Първите ми спомени от Националната (тогава Народна) библиотека са свързани със страхопочитанието ми към сградата ѝ. Бях на 18 години, когато влязох за пръв път в нея. Поразиха ме многото шкафчета с фишове – т.нар. каталози, където можеше всичко да се намери. Всичко, каквото човек го интересуваше! За уважението към сградата помагаше и старинната ѝ, и стилна архитектура.

С течение на годините при писането ми на дипломни работи и на дисертация съм ползвала многократно фондовете на Националната библиотека. Още тогава имаше проблеми с периодиката отпреди 9.IX.1944 г. Особено полезна ми е била и картотеката със снимки на писатели и творци, които съм ползвала при съставянето на различни издания. Имах късмет през живота си да посетя много от големите световни библиотеки и виждам, че те са по-напред от нашата по отношение на автоматизацията и дигитализацията. В последните години и Народната библиотека се стреми да навакса в това отношение.

В Националната библиотека работеха, а и днес работят, много утвърдени специалисти. Мисля си, че държавата трябва да обърне по-голямо внимание на условията, при които те работят. Необходим е ремонт на покрива и 140-годишнината ѝ е добър повод той да стане. Във всички цивилизовани страни на националните библиотеки са гледа с особено внимание и респект. Необходимо е така да бъде и у нас. Защото тази институция съхранява националната памет. Без нея е немислим просперитетът на страната ни. Ако това не се разбира – много жалко за нас.

Пожелавам на колегите здраве и успехи!

„Хомо либро“ или Човекът на книгата Ще оцелее ли в стихията на информационния океан

Росен Тахов

**“Homo libro” or Man of Books
Will he survive in the uproar of the information ocean
*Rosen Tahov***

Summary

The literary detective Rosen Tahov has been a reader of the National Library “St. St. Cyril and Methodius” for 4 decades. In his paper he raises burning issues: about the future of books, will there be reading people in the future, will our children read books.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, books, reading, readers.

Как му се искаше да пъхне в пещта сладкиш на клечка, както се казваше в стария анекдот, докато книгите, размахвайки криле като гълъби, умираха на входа и на полянката пред къщата; докато книгите се издигаха във водовъртежа от искри, които почернелият от пожара вятър отнасяше.

Рей Бредбъри – „451⁰ по Фаренхайт“

От четири десетилетия съм читател в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – като литературен историк, публицист и преводач. В Библиотеката потърсих и намерих много ценни свидетелства и архивни материали, които ми послужиха при написването на моите книги – „Големите български сензации“, „Големите парламентарни циркове“, „Книга на гениите“ и „Убийството на Ботев“. Тук са и книгите на моя баща Георги Тахов и неговите многобройни публикации в пресата за България и българщината.

Разбира се, че ако разкажа за толкова много мои срещи с книги и със съмишленици в Библиотеката, ще се получи цяла книга. Но в този текст бих искал да изтъкна, че книгата е безсмъртна и че тя ще оцелее. А на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която навършва 140 години, пожелавам да продължи да пази паметта за българщината!

В края на миналото и началото на сегашното хилядолетие „Хомо сапиенс“ се размножи в няколко посоки. „Хомо фабер“ стана техническият човек, „Хомо галактикус“ се преобрази в космическия, „Хомо оптимус“ е оптималният. Последното превъплъщение е „Хомо либро“ или човекът на книгата.

Изчезващ вид ли е тази издънка на сапиенса?

Едно изследване сочи, че бавният читател дешифрира 20 000 думи или 110 000 знака на час. Средно бързият – 28 000 думи или 150 000 знака. Бързият – 60 000 думи или 330 000 знака. Днес обаче се поставя въпросът не как четем и какво четем, а дали изобщо четем.

Ще съумеем ли да съхраним писменото слово, феноменалното откритие на човечеството? „Ще оцелее ли книгата?“, „Литературата в бягство“, „Стихията на електрониката разкъсва печата“ – са заглавията в билиофилските издания.

Съперниците на четивото не са от вчера. Още през 1888 г. журналистът Алберто Робида си представи бъдещия театър разделен на три сцени, където едновременно спектакълът се играе на три езика. Друг футуролог предсказа, че от 1940 г. масово ще навлязат телевизията и телефотографията. Трети предупреди, че ако темпото на производството на хартия се запази, до края на столетието планетата ще се обезлеси.

Въпросът за културното общуване опира до най-понятния език за комуникация. Някои го нарекоха „език на народите“. Английският писател Джон Фаулз отбеляза, че XX в. настъпи не през 1900, а през 1945 г. Когато се сбъдна мечтата на Леонардо да Винчи и срещата на математиката с изкуството стана възможна.

Според статистиката през 1896 г. нашата Народна библиотека е посетена от 36 021 читатели. От тях 25 372 ученици, 4568 студенти, 932 учители, близо 2000 чиновници и само 17 писатели. „За интелектуалното състояние на посетителите доволно е да се спомни, че после В. Хюго и Ив. Вазов най-любимите автори са били Т. х. Станчев и Гребенаров!“, коментира вестник „Знаме“.

Тодор Хаджистанчев и Михаил Гребенаров са автори на масова литература, нагодена към вкуса на народа. Хаджистанчев дори се опитва да публикува с „езика на народите“. През 1879 г. неговата драма „Стефан Караджа“ се появява на английски с български букви. „Би реде, брадърс! Агенуйарсараундед! Регюлертъркишарми из къминг ту етакъз! Страйк, брейвянг мен!“, четем тази лингвистична каша.

Каша (pulp) сега наричат тъкмо масовите четива, които са в две категории. На едните канавата са мелодрамата и сантиментализмът. Другите са разпънати от насилие и секс. „Щом кърви, значи върви!“, е девизът на издателите. Тяхната продукция е едnodневка, но се харчи далеч по-добре от сериозната литература.

Класиците винаги са се оплаквали от липса на читателски интерес. Веднъж проф. Константин Гълъбов се оплакал на Иван Вазов, че до Халите му увили в сп. „Просвета“ солен паламуд. Там било напечатано неговото стихотворение „Бетховен“. „Но не се ядосвайте, г[осподин] Гълъбов! И на мене някога в една пловдивска бакалница ми насипах маслини в хартиена фунийка от моите „Поля и гори“!“, успокоил го Народният поет.

Едно време „Агитация и пропаганда при ЦК на БКП“ вадеше вода от пресъхнали кладенци да докаже колко много чете българинът. Ето данните за Габровски окръг в справочника „25 години строим социализъм“:

„Докато през 1959 г. на глава от населението на окръга е била продадена ли-

тература за 0,77 лева, през 1963 г. за 1,44 лева, през 1967 г. – за 1,82 лева, то през 1968 година – тя достига 2,29 лева. А през 1969 година по разчетите на ДО „Българска книга“ на глава от населението в нашия окръг ще се падат по за 2,38 лева литература. Това говори несъмнено за високия културен уровень на населението в окръга и за възможностите за още по-голям размах на книгоразпространението“.

Истината е, че в ония години Народната библиотека беше препълнена. За място в Четвърта читалня се чакаше на опашка като за паламуд в халите. Читателите без висше образование дори нямаха достъп до нея, редяха се за номерче във Втора.

Сега е различно. В Библиотеката може да ползваш компютър, да четеш онлайн периодика вкъщи и пак по мрежата да поръчаш книги. Стандартният читател, оня с евтината химикалка и карираните листа, е на изчезване. Като увяхващ клон от дървото „Хомо сапиенс“!

Отдавна ги няма и „ходещите библиотеки“, както са наричали ерудити като проф. Александър Балабанов. Винаги носел една книга под мишницата и още хиляди в главата си. Когато упреквали Елин Пелин, че няма системно образование, той отвърщал: „Не ми трябва, за справка се обръщам към моя приятел Сандо Балабана!“.

През 1920 г. в пиесата на Карел Чапек „Р. У. Р.“ роботите започват „литературна кариера“ с бунт срещу хората. Става дума за биороботи, които Американската асоциация за прогрес в науката упорито се опитва да създаде. Още през 1976 г. бе разгледан проект за вграждане на миникомпютър в човешкия мозък.

Тече духовна роботизация на личността. Ще оцелее ли „Хомо либро“ в стихията на информационния океан? Ще четат ли нашите деца книги? Или черно-белите страници ще бъдат забравени като в „Машината на времето“ на Хърбърт Уелс. Или изгаряни от безкнижно общество като в „451⁰ по Фаренхайт“.

Наричат подобни предсказания „антиутопия“. Според Аркадий Стругацки по-точен е терминът „роман предупреждение“. Те казват на човека от какво трябва да се пази. От едно бъдеще, каквото може да го направи самият той.

Надеждата е в мълчаливото общуване с книгата. В тишината, която никой не може да й отнеме.

Националната библиотека и Централната академична библиотека – единство в многообразието

Силвия Найденова

The National Library and the Central Academic Library – Unity in Diversity *Silvia Naydenova*

Summary

The paper traces the multi-faceted coordination links of the Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences with the National Library “St. St. Cyril and Methodius” in the field of acquisition, cataloging, servicing, reference and bibliography. The two libraries have always been committed partners in all professional matters, regardless of any temporary circumstances and transient conjuncture.

Key-words: Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, partners.

Националният библиотечен храм на България е основан веднага след Освобождението през 1878 г. по инициатива на тогавашния председател на Българското книжовно дружество (по-късно Българска академия на науките) професор Марин Дринов. Това съвсем не е случайно като се има предвид, че десет години преди това той, заедно с други науколюбиви и родолюбиви българи, основава първата българска научна институция в Браила, заедно със съответстващата ѝ библиотека (по-късно Централна библиотека на БАН).

Първите десетилетия са трудни и за двете библиотеки. През декември 1878 г., няколко месеца след Освобождението на България, Библиотеката на БКД се пренася от гр. Браила в София от Тодор Икономов, спомагателен, дописен и редовен член на БКД и пълномощник на Отдела на просвещението. През юли 1879 г. библиотеката и архивът на БКД се установяват окончателно в София. Библиотечният фонд от браилския период на БКД се съхранява от Народната библиотека, поради липса на помещение в новата столица. Приемането и предаването на браилската библиотечна сбирка се извършва през юни 1882 г. Документи, отразяващи подробностите за това събитие, не са запазени. От по-късно писмо на Народната библиотека до БКД от 7.X.1882 г. става ясно, че предаденият библиотечен фонд наброява 5120 тома. Министерството на просвещението утвърждава акта на предаване и приемане между двете библиотеки с предписание № 2758 от 4.X.1882 г.

След предаването на фонда, Народната библиотека подарява на БКД 141 тома ценни издания в областта на славяноведението.

Установява се ползотворно сътрудничество между Народната библиотека и Библиотеката на БКД, които имат общ основател – проф. Марин Дринов. Съвместната работа между двете институции продължава през годините. През 1941 г. за втори библиотекар е назначена Рада Букурещлиева, която е опитен кадър на Народната библиотека. Тя дълги години работи в академичната библиотека.

След 1945 г. Библиотеката на БАН придобива статута на Централна библиотека с разгърната мрежа от специални библиотеки към академичните звена. Тя извършва централизирано комплектуване, каталогизация и международен книгообмен. Получава права на научен институт по библиотекознание и специална библиография, както и статут на център на специалната библиография в България. Именно тогава ЦБ на БАН създава многоаспектни координационни връзки с Националната библиотека в областта на комплектуването, каталогизацията, обслужването, справочната и библиографската дейност.

В това време Националната библиотека вече е основополагащ национален институт и с общонационални методични и координиращи функции в библиотечната сфера. За това специални заслуги имат нейният директор професор Тодор Боров и неговият Български библиографски институт, който става част от Библиотеката.

В 1954 г. в ЦБ на БАН постъпва на работа старшият уредник в НБКМ Мария Кадънкова-Радославова. Тя е възпитаничка на проф. Тодор Боров и е образец пример на немското понятие *Fachbibliothekar*. Мария Кадънкова-Радославова е водещ учен, научен секретар и дори заместник-директор именно в периода на възход на ЦБ на БАН като академичен библиотечен център. Благодарение на нея научноизследователската дейност в ЦБ на БАН е поставена на най-високо ниво, което се продължава от нейната възпитаничка доц. д-р Мария Аргирова и други колеги.

Още от средата на 60-те години е създадена Координационната комисия по комплектуване на чуждестранни издания, в рамките на която се осъществява ефективно сътрудничество между библиотеките с национална отговорност в страната. Докато в областта на книгите тази координация е оптимална, за съжаление в областта на периодичните издания се получава дублиране и дори мултиплициране на доста скъпи заглавия. Сравнително добра съгласуваност има в Междуведомствения библиотечен съвет и в Съвета на директорите на големите национални библиотеки.

Изключително важно е сътрудничеството между НБКМ и ЦБ БАН в областта на международния обмен на публикации. Със съдействието на НБКМ през 1963 г. се ратифицират двете конвенции на ЮНЕСКО за международния обмен на издания и се провеждат три национални съвещания за съгласуване на международния книгообмен.

В този период на разцвет на международния книгообмен ЦБ на БАН има над 3300 книгообменни връзки, а НБКМ над 1000, а общо над 70% от чуждестранната литература се получава по този начин на набавяне. Въпреки сложната обстановка

на Студената война се поддържат връзки с държави, които са обявени за идеологически противници. Пример за това общочовешко цивилизационно сътрудничество е медалът за образцов книгообмен, който ЦБ БАН получава от португалски научен институт.

Особено задълбочени и ползотворни са контактите между двете библиотеки след излизане на Постановление № 2 от 1970 г. за изграждане на Единната библиотечна система в България. Няма въпрос от развитието на библиотеките, който да не се дискутира в Съвета на директорите при Библиотечното обединение, създадено тогава, което е видно от протоколите, запазени в архива на Централната библиотека на БАН.

Дълги години Националната библиотека изработваше еднакви за всички видове библиотеки в страната правила за описание и класификация на книгите, както и редица нормативни документи. Именно тук се обработва централно цялата българска книжовна продукция, а каталожните картички се отпечатват и разпращат за ползване от другите библиотеки, включително и библиотеките на БАН.

През всички тези години, като национален научно-методичен център, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ подпомага библиотеките от цялата страна по всички въпроси на тяхната всестранна дейност. Тя работи координирано с библиотеките на БАН при подготовката на редица съвместни издания: „Бюлетин за новонабавените в големите научни библиотеки книги на чужди езици“, „Своден каталог на чуждестранните списания“, преводи на ББК и др.

Националната библиотека и Централна библиотека на БАН винаги са били и са всеотдайни партньори за сътрудничество по всички професионални проблеми, независимо от всякакви временни обстоятелства и преходни конюнктури.

Книгата и печатът в света на Георги Раковски

Стоян Райчевски

Book and printing in the world of Georgy Rakovsky

Stoyan Raychevsky

Summary

The famous historian Stoyan Raychevsky congratulates the National Library on its anniversary. His paper is dedicated to the bookman and revolutionary Georgy Rakovsky (1821–1867).

Key-words: Rakovsky, National Library “St. St. Cyril and Methodius”, anniversary.

Поздравявам Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ със 140-годишния ѝ юбилей!

От студентските си години до ден днешен прекращвам нейния праг винаги с респекта, с който се влиза в древен храм – пазител на паметта. Няма моя книга или изследване, в което да не съм ползвал богатия фонд на Библиотеката.

С чувството на дълг успях в 38-ото Народно събрание да внеса и прокарам закон за депозита. Не успях обаче да сторя това с цялостен закон за библиотеките, а защо не и специален закон за Националната библиотека.

Вярвам, че и това един ден ще стане, защото Националната библиотека има много приятели.

Страстта, с която Георги Стойков Раковски се стреми да издирва стари ръкописи, за което обикаля манастири и черкви, обществени и частни библиотеки и разпраща писма до своите сътрудници да издирят или изяснят всяка достигнала до него вест, че някъде или у някого се съхранявал такъв, наскоро открит ценен документ или книга за българската история, е пословична. И ако това се потвърди, той полага неимоверни усилия да се сдобие с ръкописа или най-малкото с негов преглед за своята библиотека. Раковски убеждава читателите си, че тези ръкописи или части от тях са извънредно ценни и трябва да се пазят много, защото богатата стара българска книжнина е била унищожавана съзнателно през вековете от враговете и гонителите на българите. Самият Раковски притежава в библиотеката си дълъг списък от документи. Там се намира и откъс от ръкопис на патриарх Евтимий за св. Петка; „евангелия на пергамент, преписи по стари ръкописи.“¹ Също и

¹ Писмо до Спиридон Палаузов от 5 май 1858 г. – В: *Архив на Г. С. Раковски*. София: БАН. Издт. за бълг. лит., т. 1, с. 158–160.

„стара българска книга, отпреди приемане християнството“, пренесена във Влашко от българин-бежанец от Ямбол. „С голям труд можах да я туря на ръка“, добавя той за тази драгоценност.

Най-убедително доказателство за тази му дейност е запазения му и днес негов архив – истинска съкровищница на ценни паметници за миналото на българския народ.² „У нас се намира ръкопис, който носи следния надпис: „История вкратце о Болгаро-словенском народе“, чийто съдържание доказвало, че авторът ѝ е ползвал много други стари ръкописи. Раковски съобщава как се е сдобил с този ръкопис през 1856 г.: „Мене ми е даден от покойното Хаджи Найдена книгопродавец, който ми каза, че [го] е намерил в Атонская гора у някой си манастир“.³ Раковски говори тук за Заографската българска история, написана под силното влияние на Паисий. Когато е в Одеса, той има възможност да се запознае с препис от Паисиевата история⁴, който се намирал у руския учен Н. Мурзакевич. Впоследствие Раковски използва в своя публикация текст от нея, който се отнася до ранното християнство у българите, цитира я в свои произведения, като „Няколко речи о Асеню първому...“ и др.

Георги Стойков Раковски има голяма заслуга за разкриване и популяризиране на делото на Паисий Хилендарски – за запознаването на българите с неговата „История славянобългарска“. Когато говори за значението на Паисиевата история за българите, преписвана ревностно „от много ръце“, нарича нейния автор „приснопамятний отец Паисий“. Запазил е в личната си библиотека не само своя архив, но и част от архива на Неофит Бозвели, на Трако-славянското дружество в Атина (през 40-те години на XIX в.), на Софроний Врачански и др. дейци на Възраждането. Така той се явява първият български книжовник, който осъзнава и изтъква значението на приписките към ръкописи или старопечатни издания като важен исторически извор и често ги използва в своите трудове.

Книгата за него е не само път към познанието, но и оръжие в борбата за освобождение. Като точка 65-а на плана на своето „Житие“ Раковски е записал: „Началото и конечното ми решение за открита борба с турското правителство чрез пресата и сабята“. През целият си живот, посветен на борбата за освобождение на българите, Раковски се е ръководил от убеждение, че тази борба може да бъде успешна само в съчетание на тези две силни оръжия – словото и мечата, на които обединени никой тиранин не може да устои. Сигурно не е случайно, че е поставил пресата преди сабята. Едва ли е имал предвид библейската мъдрост „В началото беше словото“, но много добре е знаел, че народът трябва най-напред да се просвети, за да се надигне с оръжие в ръка за отвоюване и защита на своите права и свобода. Този период от живота му, когато словото и печатът става основно негово оръжие, съвпада с годините на емиграцията му. Но силата на журналистическото слово той опознава още в най-ранните си години.

² **Раковски**, Георги С. Съчинения. Т. 3, Историография. подб. и ред. Веселин Трайков. София: Български писател, 1984, с. 489.

³ *Българска старина*, Букурещ, 1865, с. 200–202.

⁴ Жеравненският препис, писан около 1772 г.

Първият български вестник „Български орел“ излиза в Лайпциг през 1846 г., когато Раковски е на 25 години. Този първопроходник на българската журналистика не може да просъществува и неговият издател Иван Богоров пристига в Цариград с намерение да продължи делото си в османската столица, разчитайки на подкрепата на тамошни родолюбиви българи. Тъкмо тогава там се намира младият Раковски, който току що успял да излезе от турския затвор. Той се среща с Иван Богоров, разговаря с него за необходимостта и българите да имат свои вестници, каквито имат другите свободни и събудени за просвета народи, и решава да му съдейства, за да осъществи своето намерение. Чрез близкия до семейството му Христо Тъпчилещов Раковски свързва Богоров с влиятелния служител на Високата порта – българинът Василаки Великов, от с. Върбица, Котленско, който урежда изваждането на ферман-разрешително за издаването на вестник, наречен според обстоятелствата „Цариградски вестник“.

До края на живота си Раковски ще остане верен на своята журналистическа страст и обладан от силното желание да издава свой вестник, с който да буди българите и да громи враговете и гонителите на българщината. С пристигането си в Нови Сад, който тогава е в границите на Австрия, Раковски си поставя за цел да основе свой вестник с наименование „Надежда“. Докато търси средства за осъществяването на това си намерение и да отговори на изискванията на австрийското законодателство, включително и да намери отговорен редактор австрийски поданик, каквото е изискването на закона, Раковски започва да сътрудничи на в. „Сръбски дневник“ – най-значимия сръбски вестник през 50-те години на XIX в. В него се обнародват и статии в защита на поробените народи, включително и за България. Раковски сътрудничи на вестника, като организира получаването на дописки от България и сам редактира дописки, преработва писма, за да добият форма на дописки, и сам пише авторски материали. Намесата му в получените от България дописки и писма не е с цел цензура, а за да станат те по-остри и по-силно въздействащи върху читателите. На 21.IX.1856 г. Раковски отпечатва обявление за поемата си „Горски пътник“ и съобщение, че ще издава вестник „Надежда“. Той постига съгласие с редактора на „Сръбски дневник“ д-р Медакович последният да издава замисления от Раковски вестник в продължение на шест месеца, за да се види дали ще има успех, а той самият през това време да работи без възнаграждение.

На 4.IV.1857 г. се появява пробният брой на в. „Дневница“, а след това започва да излиза всяка седмица с името „Българска дневница“. От страниците на вестника Раковски отправя остри нападки към фанариотите и срещу самата турска власт с непозната дотогава в българската журналистика пламенност и родолюбие. Един от основните въпроси във вестника е за Хатихумаюна⁵. Раковски разобличава турското правителство в демагогия, разкривайки чрез вестника си факти, които

⁵ Хатихумаюн – султански ферман, издаден на 18.II.1856 г. от султан Абдул Меджид I, с който се гарантира свободата на религията на всяка религиозна група, независимо от големината ѝ. Указът позволява на християните свободно да изповядват своята вяра, както и да строят богато украсени черкви.

доказват, че османската администрация по места не само, че не спазва залегналите в Хатихумаюна права, но не е и чувала за него. Съзнава, че правителството няма и намерение да го прилага, но често го използва като аргумент, въз основа на който българският народ може да предприема стъпки и действия към извоюване на културна и национална самостоятелност. Съветва българите да се позовават на своите права, да се организират за тяхното поставяне и извоюване.

От този вестник са отпечатани всичко 18 броя, последният от които е от 26 октомври с.г. Във втория брой на вестника (от 3.VII.1857 г.) е поместена първата в български вестник информация за подвига на Карло Пизакани и неговите другари, които завладяват кораба „Калиари“, слизат на италиански бряг и загиват за свободата на отечеството си. В „Българска дневница“ Раковски помества и много информации, в които проличава симпатия и подкрепа на националноосвободителните движения навсякъде в света, включително в Индия и Персия, но и борбата на йонийските гърци срещу англичаните. Коментира обединителните усилия на Влашко и Богданско, борбите на Черна гора и Сърбия за пълна независимост от Турция и др. След като турското правителство разбира, че зад „Българска дневница“ стои Раковски, то иска официално от австрийското правителство вестникът да бъде спрял. Когато 19-ият брой на вестника вече е готов за печат, австрийската полиция арестува Раковски, екстрадира го в Румъния и спира вестника.

През август 1857 г. се появява пробен брой на „любословния“ „**Дунавски лебед**“, който трябвало да излиза като приложение за култура и литература на „Българска дневница“. Вестникът се посреща добре от българската общественост и през есента на с.г. той има 700 абоната. Раковски се установява в Румъния, първоначално в Галац. Следвайки плановите си да издава периодични издания, той основава „Народно учебно българско общество“, което с основните си образователни задачи, трябвало да започне да издава един „филологически повременен лист“.

Раковски възнамерява да започне да издава вестник – някъде в Западна Европа, с който да пропагандира българската кауза и да запознава европейската общественост с положението и със стремленията на българите към свобода и независимост. През месец декември 1857 г. той съставя и разпространява „Позив за спомоществователство за учредяване на един граждански и любословен вестник в Европа“.⁶ В призива, отправен към родолюбивите българи, Раковски напомня, че нашият български народ, след като е изгубил своето гражданско битие и драгоценна книжнина, изпаднал е в пълно забвение и самото негово име вече не се чува по света. Никой от дълго време не споменава вече България или българи, като че ли в света няма и днес⁷ такъв народ, наброяващ шест милиона души. Посочва как днешните просветени и свободни народи използват вестниците като най-удобно и деятелно средство за просвещение, чрез които стари и млади, учени и неучени всеки ден получават знания като в ежедневно училище и се образоват постоянно, от което зависят всяко благополучие и благоденствие. Раковски предлага този бъл-

⁶ Раковски, Г. С. Съчинения, т. 2, 1983, с. 54–56.

⁷ 1857 г.

гарски вестник, който ще се списва на български и на френски език едновременно, да излиза в Белгия или във френската столица Париж. Две са съображенията на Раковски, за да посочи тези две западноевропейски страни. Първото, че са по-далеч от непосредствения надзор на турските власти и агентура; и второ, да са лесно достъпни и разбираеми за европейските граждани и политическите кръгове, които формират общественото мнение в Европа, а то трябва да бъде спечелено за каузата на българите предвид големите военнополитически задачи, които им предстои да решават.

Същата година Раковски посещава игумена на Добровецкия манастир в Молдова Натанаил, когото запознава с плана си да издава вестник в Европа и получава неговата подкрепа от 100 австрийски жълтици. За този свой проект Раковски споделя в писмо от май 1858 г. до Иван Кишелски. Уведомява го, че е създал едно „Българско книжовно общество“, което събира средства за издържането на редакцията на един български вестник в Белгия – „Българска дневница“ (на български и на френски език), за да възбуди в Европа интерес към съдбата на българския народ.⁸

Поради това, че силите, които били прогонили Раковски от Австрия, продължавали да го преследват, макар и вече на румънска територия, той не успява да осъществи този си план и решава да замине за Русия. Установява се в Одеса и съобщава с писмо от 17.VIII.1858 г. на българското настоятелство в този град, че иска да издава прекратения любословен вестник „Дунавски лебед“, а след това и гражданския лист „Българска дневница“, за което моли за финансова подкрепа. Изпраща молба и до попечителя на Одеския учебен окръг Николай Пирогов да му се разреши да издава филологически лист „Дунавски лебед“ и да възобнови при възможност „Българска дневница“, като излага програмата на вестника и прилага образец от първия му брой.⁹ Изчаквайки резултата от тези постъпки Раковски подава на 25 юни 1859 г. молба да му се разреши да издава на български език и един български литературен вестник, наречен „Български древности“¹⁰. На 26.II.1860 г., когато той вече е напуснал Одеса, цензурата дава разрешение за това ново издание при условие, че в него няма да се поместват политически статии. Докато е бил в Одеса, поради това, че не разполагал със свое издание, Раковски сътрудничи на „Цариградски вестник“, където отпечатва няколко статии.

В Одеса Раковски прави нов опит да организира издаването на български вестник в Европа и съставя втори „Позив за спомоществование за уреждане на един български граждански и любословни лист в Европа“¹¹, който е близък по съдържание до първия позив от Яш. И в двата позива се посочва, че щом бъдат набрани необходимите средства, в Европа ще бъдат изпратени двама учени и

⁸ Архив на Г. С. Раковски, т. 1, с. 343–345.

⁹ Раковски, Георги С. Българийо, майко мила. избрани съч. и откъси от лит. наследство на великия бълг. патриот по случай 100 год. от смъртта му. подб., предг. и ред. Георги Боршуков. София: Бълг. писател, 1967, с. 82.

¹⁰ Пак там, с. 83.

¹¹ Архив на Г. С. Раковски, т. 1, с. 84.

способни българи, които да започнат да издават проектираните вестници. Тъй като не получава своевременно исканото от цензурата разрешение за издаване на вестник „Български лебед“ или списанието „Български древности“, в началото на 1860 г. Раковски отива в Браила. Там той сключва договор с група български търговци, за да може да издаде съчиненията си в Белград. Има сведения, че пред тях Раковски отново е поставил въпроса за издаването на български вестник в Европа.¹²

Убедил се, че няма да успее да набере достатъчно средства, за да осъществи проекта си за издаване на български вестник в Белгия на български и френски език, който да запознава европейската общественост с българската кауза и да печели приятели за нея, Раковски решава да започне издаване на български вестник в Белград, където той се установява през март 1860 г. Предполага се, че Раковски се е обърнал лично към княз Милош, за да му се разреши да издава български вестник в Белград. Разрешението е дадено много бързо и на 1 септември с.г. в Белград се появява първият брой на новия вестник. В известието, написано от Раковски като издател, се представя обстойно неговата програма, цели и задачи: „Желаещи да принесем полза роду си, съставихме учредителство новото българско вестника *Дунавский лебед*, кому първи брой за образ[ец] издаваме днес“. Раковски заявява, че няма да се пишат дълги и обширни статии с големи, но неизпълними обещавания. Главният подход ще е следният. Като се има предвид състоянието и положението на българския народ, вестникът ще се потруди според възможностите си да му показва пътя към образованието и развитието. Особено старание ще се отделя на нашите драгоценни древности и старини, от които са доста досега открити и събрани. Читателите ще получат достатъчно четива и от избрани най-известни европейски писатели. А колкото до актуалните европейски новини, Раковски уверява читателите на „Дунавский лебед“, че ще ги научават много по-скоро и по-точно от всеки друг вестник, който се издава в Турция. Всеки, който има българско сърце и у когото се е възродило благородно чувство, разбира колко се нуждае днес българският народ от подобен вестник и каква полза може да принесе той на народа. „Надеем се – завършва Раковски посланието си към читателите и най-вече към младите българи, – родолюбив българин, а най-вече младежи – българска златна надежда, щат показва усърдие и любов на това наше общо полезно предприятие и щат се постара по-скоро да съберат спомоществатели, щото да можем да започнем редовно издание *Дунавского лебеда*.“

В. „Дунавский лебед“, като лично издание на Раковски, се печата в Сръбската княжеска книгопечатница в Белград и излиза в продължение на две години. Чрез този си вестник Раковски продължава борбата с Патриаршията и гръцкото духовенство, като на първо място, се изнася въпросът за националната самостоятелност в постоянна рубрика „Българският въпрос“. Още в първия брой, в прегледа на европейския печат, той влиза в полемика с фанариотите, които разпространяват лъжи, клеветят българите, а Европа им вярва, чрез статията „Вагабонство

¹² Раковски, Георги С. Българийо, майко..., с. 85.

гръкофанариотов и лековерие западних просвещених“. Поводът е прочетена статия във френски вестник–очерк за някой си грък „княз Яков“, който бил уж свързан родствено с Исак Комнин, а Раковски го познавал като „вагабонец“. И други гръкофанариоти се надявали с историческите си имена на византийски царе да лъжат света, и на-вече западния свят. Много Палеологовци и Кантакузиновци ходели в последно време в Петроград и се представяли за потомци на царе, но там, за разлика от Западна Европа, на благородното им потекло бързо се слагало край, защото петроградската полиция ги е отвеждала до границата. Споменава и издател на атински вестник, също такъв фанариот с благородно родословие, който мечтаел „за две Елади – видима и невидима“, която обхващала цяла Европейска Турция и по-нагоре – „до Дунав и до Сава река казва, че било все елинщина“. В друг брой на същия атински вестник бил поместен репортаж за годишен изпит в българско училище, за да се направи интрига, zlepоставяща българите като привърженици на панславизма пред турските власти. И Раковски веднага дава свобода на убийствения си безцеремонен в такива случаи език по адрес на автора: „Черна душа фанариотска. Той меси панславизма, от кого българите нищо не щат да знаят, нито Русия е действала такова нещо над българите“.¹³

В редица дописки от 1861 г. Раковски разкрива терора, на който е подложено мирното българското население под турска власт. „От новините, що ни всякой ден дохождат – пише той в бр. 40 на вестника от 1861 г., – настръхват човеку косите: жени, горени на огън, хора, грабнати от огнищата им, най-сетне с голям откуп отпуснати на свобода или убити на място; селяни, убити на полетата... от подробното описание на които перото ми се отрича.“ В бр. 53 на вестника от 3 октомври с.г. Раковски е категоричен: „Едно всеобщо въстание е неизбежно“, а в бр. 56 от 25 октомври с.г. изрича словата: „По-добре смърт, нежели един такъв живот“, които виждаме в синтезирана форма изписани на неговото и на всички националреволюционери знаме: „Свобода или смърт“.

Въпреки явния успех на „Дунавски лебед“, бързото му разпространение, личния за епохата брой на абонатите от около 500, издателят му не може да издържа дълго време вестника, включително и някои негови притурки и извънредни броеве. В брой 62 от декември 1861 г. той помества съобщение, че поради липса на средства „Дунавски лебед“ престава да излиза редовно и ще излиза тогава, когато редакторът му има възможност за това. Но в действителност този вестник, оставил трайни следи в сред българската общественост в страната и в емиграция, оценен като високо постижение в българската предосвободенска журналистика, не се появява повече на бял свят.

В няколко последователно броя на „Дунавски лебед“ през ноември 1860 г. Раковски обнародва обявление за записване за ново списание с наименование „Българска старина“, което е продължение на неосъществената преди това в Одеса негова идея за списание, посветено на българската история, език и фолклор, наречено тогава „Български древности“. Замисълът на Раковски бил да привлече

¹³ Раковски, Георги С. Съчинения, т. 2, с. 72.

срещу добро възнаграждение двама учени млади българи, единият в Прага, а другият в Москва.

Напуснал Белград след разформироването на Първата българска легия и разочарован от политиката на сръбското правителство, пребивавал известно време в Атина и в Цетина, опитвайки се да създаде обединение на балканските страни срещу Турция, през есента на 1863 г. той се установява в Букурещ. Тук Раковски замисля отново да създаде свой вестник и през октомври изготвя „Устав дружества участников за издържания българо-румънския вестник „Будущност“. Бързо получава съгласието на вътрешния министър Когалничану и на 2 ноември с.г. Раковски обнародва обявление – на български и на румънски език, с което разяснява характера на вестника и призовава българите и румънците да го подпомогнат. Следва позив и подписка за акционерно дружество за издаване на българо-румънски вестник „Будущност – Вииторулу“ с „главен управител“ Раковски.

Първият брой на „Будущност“ се появява на 8.III.1864 г., а последният – на 17 май с.г. – общо излизат 10 броя в малко по-голям от обичайния за тогавашната преса формат, по 6 колони на страница – 3 на български и 3 на румънски език.

„Будущност“ се посреща нееднозначно в българското и румънското общество. Младите български патриоти реагирали като ревностни негови привърженици, както и голяма част от българската емиграция. Консервативните среди не одобрили позициите му по някои политически въпроси. Не били одобрени статиите срещу едрите румънски земевладелци. Недоволните се оказали мнозинство в акционерното дружество и се постарали да попречат на излизането на вестника, като откажат подкрепата си, призовали и други да сторят това. В същото време, позовавайки се на сведения в немскоезичната периодика и преса, турските власти, силно разтревожени от съдържанието и духа на „Будущност“, издали безапелационно нареждане, всеки у когото се намери този вестник, да бъде осъден на смърт.¹⁴ Раковски веднага се заел със създаването на ново акционерно дружество, чрез което да продължи работата по издаването на вестника. На свиканото по негова инициатива на 14.VI.1864 г. събрание в българското читалище в Букурещ се взело решение за образуване на акционерно дружество. Веднага след това на 25 юни с.г. се открила и подписка за събиране на акции за новото дружество. Така на 9 юли с.г. излиза от печат първият и единствен брой на новия вестник на Раковски „Бранител – Аператорулу“, който идвал да продължи делото на „Будущност“, издаван също като него на български и румънски език, наподобяващ го и по форма, и по съдържание. И самото име на новия вестник говори за тази приемственост, тъй като в дописка до възобновения след кратко прекъсване в. „Будущност“, в броя му от 21 май 1864 г., последният е определен като „народен бранител“: „Ето пак се чу гласът на народния ни бранител, който от няколко време насам беше млъкнал“. Но и „Бранител“, последният издаден от Раковски вестник, не могъл да продължи да излиза по същите причини, поради които бил спрял и предшественикът му.

¹⁴ Пенев, Боян. Г. С. Раковски. по случай 50-год. от смъртта му. София, 1917, с. 139; Раковски, Георги С. Българийо, майко..., с. 87.

Раковски се проявява като новатор в българската журналистика и с откритото си дръзко слово, с точното, ясното и честното заявяване на своята гражданска позиция силно впечатлява и вълнува читателите на българския предосвободителски печат. Той за първи път в повдига въпроса за свободата на печатното слово и я отстоява в публицистиката си във всички свои вестници и периодични издания. И то във време, когато цензурата от страна на властта е всесилна, а автоцензурата от страна на журналистите – обичайна практика. Тази негова позиция е ясно формулирана в отговора му на статия на Г. Кръстевич – уредник на „Български книжници“, който подхвърля в изданието си, че Раковски боравел с език, който не държал сметка за законите, че отечестволубието му трябвало да го „води в правий и законний път“. Раковски е възмутен от това подмятане, дошло от авторитетен човек, учил право в Париж, и с характерната си прямота му отговаря на 19.XII.1859 г. от гр. Яш: „Не зная що разумява тук негова милост... Аз зная добре, както и цял учен свят знае, че любословно книжовно поприще всякому е свободно и отворено да се занимава и пише, стига да има средства. В него поприще няма крив и беззаконен път“.¹⁵ За криво и беззаконно в книжовното поприще – добавя Раковски – може да се говори само тогава, когато се напада личност „несмислено и без много разпитване“, без да се проверяват фактите.

След разформироването на Първата българска легия цялото имущество на Раковски в Белград е изложено на публична продажба, за да могат кредиторите му да си приберат вземанията, тъй като той издържал, хранил, обличал и въоръжавал легията само с лични средства, които никой не пожелал да му възстанови. Кредиторите го преследвали безмилостно до края на живота му. Тази му орисия продължила и след неговата преждевременна смърт, покосен от коварната болест над последния оставен от него текст: „Привременен закон за народните горски чети за 1867 г.“.

Ето какво разкриват документите:

- Март–май 1868 г.

Съдебна преписка по разпродадени вещи на Г. С. Раковски, изнесени на публичен търг – **библиотека**та и покъщнината му. Подробен е списъкът на извадените на продажба вещи. Сред тях, освен книгите, са униформата и сабята на Раковски с обозначение на имената на купувачите.

- 15 март 1868–12 май 1870 г.

Преписка по ликвидирането на останалите след смъртта на Раковски негови книги в Правителствената печатница в Белград: 400 екземпляра от „Кратко съдържание...“, 1000 екземпляра от „Български за независимо им священство днес възбуден въпрос...“ – продадени като непотребна макулатура.

Като епилог към заглавието „Книгата и печатът в света на Раковски“ ще го кажа още по-ясно: „Книгата и печатът в живота и в борбата на Раковски“.

¹⁵ Раковски, Георги С. Съчинения, т. 2, с. 60–61.

Не мога да живея без Теб

Теодора Димова

I Cannot Live without You

Theodora Dimova

Summary

The famous writer tells of a peculiar experience she had before the year 1989 while reading at the National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius“, Metropolitan Anthony of Sourozh, God, faith, Gospel.

Точно днес, на 4-и август, се навършват 12 години от смъртта на митрополит Антоний Сурожски. Случайно или не, преди няколко дни посегнах към първата негова книга, издадена на български език – „Началото на молитвата“ от издателство „Омофор“. Това е една тънка книжчица, малко повече от 70 страници. Издадена е през 2004 г., но преводачите са работили над текста през 2003 г., докато той е бил още сред нас, а ние не знаехме нищо за него, не бяхме чували дори името му. Толкова е тъжно, като си помисля, че сме могли да се срещнем и да разговаряме с него лично, да усетим топлотата на сърцето му. Защото хора като него рядко се срещат в днешния свят на духовна опустошеност, духовна подмяна и пустословие.

В началото на книжката има интервю с митрополит Антоний, в което той разказва за удивителния си живот, като започва от най-ранното си детство – искрено, спонтанно, дълбоко, смислено, очаровашо интервю. Отбелязвах си и подчертавах почти всичко в него, защото искам да го запомня и да го помня винаги. Но от цялото доста дълго интервю ме поразих най-много следния момент. На въпроса „*Кога станяхте християнин, имаше ли някакъв определен повратен момент?*“, митрополит Антоний отговаря: „*Това стана на няколко етапа. До около 15-годишна възраст бях невярващ и бях настроен много войнствено спрямо Църквата. Не признавах никакъв Бог, не се интересувах и ненавиждах всичко, свързано с Бога*“. Един ден в гимназията на Андрей Блум¹ идва свещеник, който да изнесе лекция пред учениците за християнската вяра. Андрей отива там заради настояването на един от ръководителите си, без намерение да слуша. Но без да иска, наостря уши. „...*Пред очите ми се обрисова една крайно отблъскваща картина на Христос и християнството. Щом лекцията свърши, се втурнах към къщи с намерение да проверя дали това, което беше казал свещеникът, е истина. Попитах майка си има ли Евангелие, защото исках да видя дали там ще се потвърди чудовищното впечатление, което беседата беше оставила у мен. Не очаквах*

¹ Светското му име. При монашеското си пострижение приема името Антоний в чест на преподобни Антоний Киево-Печерски.

нищо добро от четенето, затова преброих главите на четирите Евангелия, за да прочета най-краткото, без да си губя времето напразно. И започнах да чета Евангелието от Марк.

Докато четях началото на Евангелието, някъде преди трета глава изведнъж осъзнах, че от другата страна на бюрото има някой. И убеждението, че там стои самият Христос беше толкова силно, че оттогава никога не ме е напускало. Това беше истинският повратен момент. След като Христос беше жив и бях усетил присъствието Му, можех да бъда сигурен, че това, което се разказва в Евангелието за Възкресението и за Галилейския пророк, е истина... Невъзможното събитие на Възкресението за мен беше по-сигурно от който и да е исторически факт. На историята трябваше да се доверявам, а за Възкресението знаех, че е истина.“

Признавам, че прочетеното ме порази. Защото с мен също се беше случило нещо подобно. Не смеех да го разказвам от някакво неясно смущение, от притеснението, че подобни неща не бива да се разказват – за да не „изпаднеш в прелест“, за да не съблазниш, за да не проявиш самомнение, самочувствие или да не те вземат за отнесен, неадекватен, смахнат и т.н. Но ето, след като прочетох простите и ясни думи на митрополит Антоний, вече искам да го разкажа, защото то е част от свидетелството за нашата вяра.

До трийстата си година четях редовно в Народната библиотека. Всъщност почти всички от моето поколение четяхме в Народната библиотека, защото достъпът до книгите преди 89-а година беше ограничен и общо взето труднодостъпен. Да се сдобиеш с желана от теб книга, беше нещо като приключение, в зависимост от случайностите и услужливостта на библиотечните работници късметът ти се усмихваше или пък те отминаваше. И така – чаках в просторната читалня поръчаната книга, отдавна не си спомням коя. И вместо нея пристигна – „Нашата вяра“. Отново проверих сигнатурата, отново написах бележката, автора, заглавието на желаната книга и отново започнах да чакам. „Нашата вяра“ стоеше на масата пред мен. От отегчение я отворих, започнах да прелиствам, после се зачетох внимателно, после... трудно е да се опише и е трудно да се изрече, но, да, до мен имаше Някой, за Когото се разказваше в книгата. Чувството за топлина и приятелство, и безкрайна радост. Чувството, че всичко прочетено, е истина. „Нашата вяра“ представлява преразказ и тълкование на Евангелието, написана е просто, искрено и увлекателно. За пръв път попадах на такава книга. Сега, като се замисля, истинско чудо е, че служителката от Библиотеката обърка книгите и ми донесе точно „Нашата вяра“. В онези времена религиозните книги бяха толкова малко, а и се съхраняваха в отделен фонд, непозволен и недостъпен за обикновените читатели. Необяснимо е, че една неволна грешка на служителката или пък моя при написването на сигнатурата, направи така, че книгата сама да дойде при мен. Аз никога не бих я потърсила, защото изобщо не знаех, нито пък съм проявявала интерес към подобна литература. А и тези книги не фигурираха в официалните каталози на библиотеките. И „Нашата вяра“ сама дойде при мен и ме накара да я разгърна. И да усета радостта от Неговото присъствие.

Днес мога да повтаря от личен опит думите на Антоний Сурожски: невъзможното събитие на Възкресението за мен беше по-сигурно от който и да е исторически факт.

Това беше много, много преди 89-а година. Удивителната случка в Библиотеката остави дълбок отпечатък в съзнанието ми. Но нямаше с кого да споделя случилото се, защото в онова време за Христос и за Църквата никой не говореше. Имаше идеологическа желязна завеса и вътре в комунистическата държава. По закон имаше свобода на вярата, но ограниченията, цензурата, забраните, репресиите правеха тази свобода фиктивна и лицемерна, както всичко в тогавашната система. Поради това моите лутания не приключиха след моята първа среща с Христос. Но и отпечатъкът в сърцето ми от първата ми среща с Него не се заличи през годините.

И ето – днес Христос пак направи така, че да взема в ръце тази книжка на митрополит Антоний Сурожски, издадена преди повече от десет години, да се зачета в нея точно преди годишнината от смъртта на този вдъхновен Божий служител, да преживея отново отдавнашната, но незабравена случка в Библиотеката и да намеря сили да споделя моето преживяване.

И днес, в памет на този удивителен човек, който съвсем доскоро живя на нашата земя, искам да завърша разказа си с още едно поразяващо негово откровение от същото интервю: *„Денят, в който Бог отсъства, когато мълчи – това е началото на молитвата. Не когато имаме да кажем много неща, а когато се обърнем към Бога с думите: „Не мога да живея без Теб, защо си толкова жесток, защо мълчиш?“*. Това познание, което или трябва да намерим, или да умрем – то ни кара да проникнем до мястото, където ще се озовем в Присъствието. Ако се вслушаме в това, което сърцата ни знаят за любовта и копнежа, и не се уплашим от отчаянието, ще открием, че победата винаги е неговата друга страна“.

Авторите в броя

проф. д-р **Алберт Бенбасат**
Софийски университет „Св. Климент Охридски”

проф. д.ф.н **Александра Куманова**
Университет по библиотекознание и информационни технологии

проф. д.ф.н. **Ани Гергова**
Софийски университет „Св. Климент Охридски

Валери Станков
Поет

доц. д-р **Васил Загорев**
Университет по библиотекознание и информационни технологии

Георги Константинов
Списание „Пламък”, главен редактор

Димитър Христов
Поет

доц. д-р **Живка Радева**
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”

чл.-кор. **Иван Гранитски**
Издателство „Захарий Стоянов”, директор

проф. д.н. **Любомир Халачев**
НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов”

проф. д.ф.н. **Мария Младенова**
Университет по библиотекознание и информационни технологии

д-р **Мая Кисьова**
Storytel България, режисьор

гл.ас. д-р **Поли Муканова**
Университет по библиотекознание и информационни технологии

д-р **Радка Пенчева**
Къща музей „Емилиян Станев“, завеждащ

Росен Тахов
Вестник „24 часа”, литературен детектив

д-р **Силвия Найденова**
Централна библиотека на БАН, директор

Стоян Райчевски
Историк

Теодора Димова
Писател

Библиотеката в снимки

Снимки и подпор:

Иван Добромиров, Стефан Рангелов, Виолета Цветкова

24 май 2018 г. – празникът на българската просвета и култура и на славянската писменост пред Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

1 ноември 2018 г. – директорът доц. Красимира Александрова връчва новоучреденото отличие на НБКМ – „Млад будител“, на учениците от 125 СУ „Боян Пенев“ и на неговия директор Венелина Николова (вляво)

Писателят Антон Дончев и доц. Красимира Александрова дават интервю пред репортер на БНТ по повод 180-годишнината от рождението на Васил Левски, отбелязана в НБКМ през юли 2017 г.

Поетът Любомир Левчев и съпругата му, художничката Дора Бонева, по време на премиерата на неговата стихосбирка „Островът и всичко останало“ през април 2018 г. в Библиотеката

20 март 2018 г. – Хайгашод Агасян (вляво) и поетът Недялко Йорданов, който представя книгата си „67 сутрини“ в Клуб „Писмена“

14 февруари 2018 г. – проф. Михаил Неделчев и Мария Бенчева, директор на Регионална библиотека „П. К. Яворов“ – Бургас, на изложбата „Енотека и Библиотека“, открита в НБКМ

25 октомври 2018 г. – писателката Теодора Димова
гостува на Клуб „Писмена“ с новия си роман „Зове овцете си по име“

5 октомври 2017 г. – водещата на клуб „Писмена“ Стефка Рангелова подарява
дигитализираното тефтерче на Левски на писателя
Милен Русков, който представи романа си „Чамкория“ в Библиотеката

2 ноември 2017 г. – писателят и директор на издателство „Сиела“ – Захари Карабашлиев, представя книгата „България за начинаещи“ на журналистката Веселина Седларска

2 март 2017 г. – проф. Алберт Бенбасат (вдясно) и доц. Васил Загоров представят съвместното си издание „Книга, книжовност, книгоиздаване“

24 май 2018 г. – директорът доц. Красимира Александрова и доц. Елена Узунова от отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ запознават президента Румен Радев с изложбата „Българската ръкописна традиция през вековете“

24 май 2018 г. – доц. Елена Узунова открива изложбата „Българската ръкописна традиция през вековете“

8 ноември 2017 г. – д-р Бояна Минчева, ръководител на отдел „Ръкописи и старопечатни книги“, открива пътуващата изложба на НБКМ „Книги, посоки, публикации“ в Скопие, Република Македонија

9 ноември 2017 г. – Наталия Владинова, временно изпълняваща длъжността ръководител на Реставраторския център в НБКМ, споделя опита си с колеги от Националната и университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ в Скопие, Република Македонија

11 май 2017 г. – доц. Любомир Георгиев, ръководител на направление „Опазване на ръкописно-документално наследство“, представя изложбата „Книги, посоки, публикации“, съдържаща документи от трите големи колекции на НБКМ

16 юли 2017 г. – Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ показва оригинала на личния бележник на Васил Левски

16 юли 2017 г. – дете запечатва в телефона си тефтерчето на Левски, изложено в НБКМ по повод 180-годишнината от рождението на Апостола на свободата

6 декември 2017 г. – фотографът Иван Добромиров открива благотворителната си авторска изложба „Спомням си стария фар“, приходите от които НБКМ дари за кампанията „Българската Коледа“

1 юни 2018 г. –
Националната библиотека
представя дигиталното копие
на личния бележник
на Христо Ботев

24 май 2018 г. – гости на Библиотеката разглеждат копие
на Гутенберговата преса, изработено от Диан Павлов-Джими

28 юни 2018 г. – ученици разглеждат гостуващата в НБКМ документална изложба „В света на Дора Габе“, предоставена от Регионалната библиотека „Дора Габе“ – Добрич

4 май 2017 г. – Росица Кирилова, експерт от отдел „Ръкописи и старопечатни книги“ в НБКМ, показва Рибния буквар на д-р Петър Берон пред ученици от София

2 ноември 2017 г. – тромпетистът Венцислав Благоев и неговият учител, пианистът проф. Владимир Радулов, са гости на премиерата в НБКМ на книгата „България за начинаещи“ от Веселина Седларска

5 ноември 2017 г. – Националната библиотека е сцена на моноспектакъла „Харлем шейк“ на Ованес Торосян в традиционната Нощ на театрите

13 септември 2018 г. – учени от 23 държави присъстват на откриването на изложбата „Египетската кампания (1798–1801) на Наполеон Бонапарт в документи и издания от фонда на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

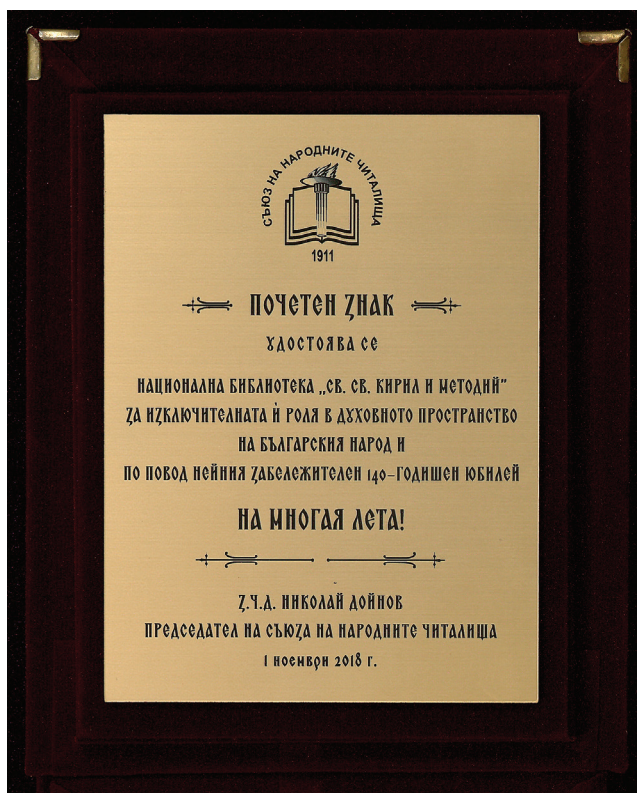

20 април 2018 г. – Националната библиотека е отличена с почетна награда за инвестиция в областта на културния туризъм по време на XV Международно изложение „Културен туризъм“ във Велико Търново

24 май 2018 г. – Националната библиотека е наградена с годишния приз „Златно перо“, присъждан от „Кантус фирмус“, галерия „Макта“ и Classic FM радио

1 ноември 2018 г. –
Съюзът на народните читалища
награждава с почетен знак
Националната библиотека
„Св. св. Кирил и Методий“
за „изключителната ѝ роля
в духовното пространство
на българския народ“

1 ноември 2018 г. – Съюзът на народните читалища
по традиция връчва годишните си отличия „Следовник“
на изявени личности в сферата на духовността на церемония в Читалня № 5

22 декември 2017 г. – НБКМ предоставя
като коледен подарък безплатни читателски карти

Една от най-големите читални в Националната библиотека

Календар'2019

Януари

- 1. 130 г. от рождението на Николай Райнов (1889–1954) – български поет, литературен критик, изкуствовед, професор.
- 2. 180 г. от рождението на Нешо Бончев (1839–1878) – първият български литературен критик.
- 2. 185 г. от рождението на Тодор Бурмов (1834–1906) – български книжовник, общественик и политик, държавен деец.
- 4. 210 г. от рождението на Луи Брайл (1809–1852) – френски педагог, създател на азбуката за слепи.
- 11. 75 г. от рождението на Татяна Янакиева (1944) – български библиотековед.
- 12. 115 г. от рождението на Георги Караславов (1904–1980) – български писател.
- 12. 90 г. от рождението на Коста Странджев (1929–1991) – български белетрист и драматург.
- 18. 140 г. от рождението на Александър Балабанов (1879–1955) – български литературен критик и историк, преводач, публицист.
- 18. 140 г. от рождението на Симеон Радев (1879–1967) – български дипломат, публицист, историк, литературен критик.
- 19. 210 г. от рождението на Едгар Алън По (1809–1849) – американски поет и писател.
- 19. 180 г. от рождението на Пол Сезан (1839–1906) – френски живописец импресионист.
- 21. 15 г. от смъртта на Йордан Радичков (1929–2004) – български писател и драматург.
- 25. 145 г. от рождението на Съмърсет Моъм (1874–1965) – английски белетрист и драматург.
- 25. 260 г. от рождението на Робърт Бърнс (1759–1796) – шотландски поет.
- 27. 185 г. от рождението на Дмитрий Менделеев (1834–1907) – руски химик, съставител на Периодичната система на химичните елементи.
- 31. 165 г. от рождението на Стефан Стамболов (1854–1895) – български политик и държавник, министър-председател, поет.

Февруари

- 150 г. от излизането (1869) на бр. 1 на сатирично-хумористичния вестник „Тъпан“, в който активно публикува Христо Ботев.
- 1. 185 г. от рождението на Кузман Шапкарев (1834–1909) – български възрожденски книжовник, фолклорист, член на Българското книжовно дружество.

- 2. 250 г. от рождението на Иван Крилов (1769–1844) – руски писател, сатирик, баснописец.
- 9. 180 г. от рождението на Илия Блъсков (1839–1913) – български възрожденски писател, публицист и педагог.
- 12. 210 г. от рождението на Чарлз Дарвин (1809–1882) – английски естествоизпитател, основоположник на учението за еволюционното развитие на видовете.
- 14. 165 г. от рождението на Михаил Сарафов (1854–1924) – български революционер, политик, дипломат, просветен деец.
- 15. 180 г. от рождението на Райко Жинзифов (1839–1877) – български писател, публицист, общественик.
- 15. 455 г. от рождението на Галилео Галилей (1564–1642) – италиански астроном, физик и механик.
- 22. 120 г. от рождението на Дечко Узунов (1899–1986) – български художник.
- 23. 120 г. от рождението на Ерих Кестнер (1899–1974) – германски писател за деца.
- 26. 155 г. от рождението на Антонин Сова (1864–1928) – чешки писател.

Март

- 1. 140 г. от рождението на Александър Стамболийски (1879–1923) – български политик и държавник, министър-председател.
- 1. 120 г. от рождението на Панчо Владигеров (1899–1978) – български композитор и диригент.
- 1. 80 г. от рождението на Цветан Тодоров (1939–2017) – френски семиотик от български произход, лингвист и литературовед.
- 4. 135 г. от рождението на Александър Беляев (1884–1942) – руски писател фантаст.
- 6. 115 г. от рождението на Ценко Цветанов (1904–1960) – български писател, библиотековед и преводач.
- 8. 155 г. от излизането (1864) на бр. 1 на в. „Будущност“ в Букурещ, редактиран от Георги С. Раковски.
- 9. 180 г. от рождението на Модест Мусоргски (1839–1881) – руски композитор.
- 14. 215 г. от рождението на Йохан Щраус-баща (1804–1849) – австрийски композитор, цигулар, диригент.
- 14. 140 г. от рождението на Алберт Айнщайн (1879–1955) – немски физик.
- 18. 175 г. от рождението на Николай Римски-Корсаков (1844–1908) – руски композитор.
- 18. 145 г. от рождението на Николай Бердяев (1874–1948) – руски философ и публицист.
- 20. 210 г. от рождението на Н. В. Гогол (1809–1852) – руски писател и комедиограф от украински произход.

- **25.** 85 г. от рождението на Христо Фотев (1934–2002) – български поет.
- **28.** 90 г. от излъчването (1929) на първото българско радиопредаване от малка радиостанция в София.
- **28.** 90 г. от рождението на Вера Мутафчиева (1929–2009) – български писател и историк, член на БАН.
- **30.** 175 г. от рождението на Пол Верлен (1844–1896) – френски поет.
- **30.** 140 г. от рождението на Ст. Л. Костов (1879–1939) – български драматург и етнограф.

Април

- **175 г.** от излизането (1844) в Смирна (сега Измир) на бр. 1 на „Любословие“ – първото българско списание, издавано и редактирано от Константин Фотинов.
- **3.** 140 г. от обявяването (1879) на София за столица.
- **4.** 100 г. от рождението на Веселин Ханчев (1919–1966) – български поет и публицист.
- **4.** 105 г. от рождението на Маргьорит Дюрас (1914–1996) – френска писателка, драматург, режисьор.
- **6.** 115 г. от рождението на Любомир Пипков (1904–1974) – български композитор и музикален педагог, професор.
- **10.** 120 г. от рождението на Владимир Набоков (1899–1977) – руски писател, поет.
- **11.** 140 г. от създаването на българската поща. На този ден през 1879 г. руският императорски комисар в България, княз Дондуков-Корсаков, публикува „Временни правила по пощенската част в България“, с което слага начало на организираните пощенски съобщения в страната.
- **13.** 1205 г. от смъртта на хан Крум (неизв.–814) – български владетел.
- **15.** 165 г. от рождението на Антон Безеншек (1854–1915) – български стенограф и публицист от словенски произход, създател на българската стенография.
- **16.** 140 г. от приемането (1879) на Търновската конституция на Княжество България.
- **16.** 175 г. от рождението на Анатол Франс (1844–1924) – френски литературен критик, романист, поет, носител на Нобелова награда за литература (1921).
- **21.** 155 г. от рождението на Макс Вебер (1864–1920) – немски социолог, икономист, историк на културата.
- **22.** 130 г. от рождението на Христина Морфова (1889–1936) – българска оперна певица.
- **23.** 455 г. от рождението на Уилям Шекспир (1564–1616) – английски драматург и поет.

Май

- 1. 140 г. от пускането в обръщение (1879) на първата българска пощенска марка.
- 2. 160 г. от рождението на Джером К. Джером (1859–1927) – английски писател и драматург.
- 7. 105 г. от рождението на Андрей Гуляшки (1914–1995) – български писател.
- 9. 95 г. от рождението на Булат Окуджава (1924–1997) – руски поет и прозаик, автор и изпълнител на песни с грузински произход.
- 11. 115 г. от рождението на Салвадор Дали (1904–1989) – испански живописец, график, скулптор.
- 13. 175 г. от рождението на Цанко Дюстабанов – български революционер.
- 15. 100 г. от рождението на Александър Геров (1919–1997) – български поет.
- 18. 105 г. от рождението на Борис Христов (1914–1993) – български оперен изпълнител.
- 20. 220 г. от рождението на Оноре дьо Балзак (1799–1850) – френски писател.
- 22. 160 г. от рождението на Артър Конан Дойл (1859–1930) – английски писател.
- 25. 150 г. от рождението на Г. П. Стаматов (1869–1942) – български писател.
- 27. 125 г. от рождението на Дашиъл Хамет (1884–1961) – американски писател.
- 28. 170 г. от рождението на Никола Обретенков (1849–1939) – български обществен и политически деец, участник в националноосвободителното движение.
- 31. 200 г. от рождението на Уолт Уитман (1819–1892) – американски поет.

Юни

- 1. 215 г. от рождението на Михаил Глинка (1804–1857) – руски композитор.
- 6. 220 г. от рождението на Александър Пушкин (1799–1837) – руски поет.
- 6. 420 г. от рождението на Диего Веласкес (1599–1660) – испански живописец.
- 11. 155 г. от рождението на Рихард Щраус (1864–1949) – немски композитор и диригент.
- 12. 115 г. от рождението на Атанас Далчев (1904–1978) – български поет, преводач, есеист.
- 19. 100 г. от рождението на Богомил Райнов (1919–2007) – български писател, професор по естетика.
- 22. 55 г. от рождението на Дан Браун (1964) – американски писател.
- 23. 130 г. от рождението на Анна Ахматова (1889–1966) – руска поетеса.
- 24. 165 г. от рождението на Лука Касъров (1854–1916) – български публицист и лексикограф, енциклопедист, автор на първия български енциклопедичен речник, поддиректор на Пловдивската народна библиотека (1896–1915).

- **25.** 110 г. от рождението на Димитър Димов (1909–1966) – български писател и драматург.

Юли

- **1.** 215 г. от рождението на Жорж Санд (1804–1876) – френска белетристка и общественичка.
- **4.** 215 г. от рождението на Натаниъл Хоторн (1804–1864) – американски писател.
- **5.** 130 г. от рождението на Жан Кокто (1889–1963) – френски поет, белетрист, драматург, художник.
- **6.** 90 г. от рождението на Тончо Жечев (1929–2000) – български литературен критик и историк.
- **11.** 155 г. от рождението на Петър Дънов (1864–1944) – български теолог и философ.
- **12.** 135 г. от рождението на Амедео Модилиани (1884–1958) – италиански живописец.
- **12.** 115 г. от рождението на Пабло Неруда (1904–1973) – чилийски поет, общественик, дипломат.
- **19.** 185 г. от рождението на Едгар Дега (1834–1917) – френски живописец, график, скулптор.
- **21.** 230 г. от рождението на Васил Априлов (1789–1847) – български стопански и просветен деец, дарител, възрожденски книжовник.
- **21.** 120 г. от рождението на Ърнест Хемингуей (1899–1961) – американски белетрист и публицист.
- **24.** 165 г. от рождението на Константин Иречек (1854–1918) – български историк и политик от чешки произход, професор, почетен член на БКД (сега БАН).
- **24.** 175 г. от рождението на Иля Репин (1844–1930) – руски художник.
- **28.** 180 г. от рождението на Васил Д. Стоянов (1839–1910) – български книжовник, един от основателите на Българското книжовно дружество (сега БАН) и на библиотеката му, редактор на „Педагогическо списание“.
- **28.** 140 г. от излизането (1879) на бр. 1 на „Държавен вестник“.
- **28.** 75 г. от рождението на Донка Правдомирова (1944) – български библиограф.
- **28.** 195 г. от рождението на Александър Дюма-син (1824–1895) – френски писател.
- **31.** 105 г. от рождението на Луи дьо Фюнес (1914–1983) – френски актьор и кинорежисьор.

Август

- **1.** 200 г. от рождението на Херман Мелвил (1819–1891) – американски писател.

- 4. 160 г. от рождението на Кнут Хамсун (1859–1952) – норвежки писател.
- 8. 85 г. от рождението на Марин Ковачев (1934–2016) – български краевед, създател на катедрата по библиотекознание, библиография и научна информация към ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, професор.
- 11. 165 г. от рождението на Михалаки Георгиев (1854–1916) – български писател.
- 28. 270 г. от рождението на Йохан Волфганг фон Гьоте (1749–1832) – немски поет и мислител.
- 30. 100 г. от рождението на Александър Вутимски (1919–1943) – български поет.

Септември

- 3. 160 г. от рождението на Жан Жорес (1859–1914) – френски политик и общественик.
- 14. 170 г. от рождението на Иван Павлов (1849–1936) – руски физиолог.
- 15. 230 г. от рождението на Джеймс Фенимор Купър (1789–1851) – американски писател.
- 15. 100 г. от рождението на Николай Хайтов (1919–2002) – български писател.
- 16. 115 г. от рождението на Николай Островски (1904–1936) – руски съветски писател.
- 19. 130 г. от рождението на Чавдар Мутафов (1889–1954) – български белетрист, художествен критик и есеист, архитект.
- 20. 160 г. от рождението на Никола Начов (1859–1940) – български историограф, писател, библиограф и етнограф, автор на първата българска отразова библиография, академик, вуйчо на писателката Яна Язова.
- 21. 115 г. от рождението на Стоян Венев (1904–1989) – български живописец и карикатурист.
- 26. 140 г. от рождението на П. Ю. Тодоров (1879–1916) – български белетрист и драматург, член на кръга „Мисъл“.
- 30. 150 г. от подписването (1869) на Учредителния протокол за основаването на Българското книжовно дружество в Браила (от 1911 г. става Българска академия на науките).
- 30. 95 г. от рождението на Труман Капоти (1924–1984) – американски писател.

Октомври

- 185 г. от рождението на Любен Каравелов (1834–1879) – български писател, публицист, революционер.
- 2. 115 г. от рождението на Греъм Грийн (1904–1991) – английски писател.
- 3. 200 г. от рождението на Евлогий Георгиев (1819–1897) – български общественик, търговец и банкер, дарил с брат си средства и земя за построяването на СУ „Св. Климент Охридски“.

- 5. 155 г. от рождението на Жан Луи Люмиер (1864–1948) – френски изобретател и кинорежисьор, родоначалник на киното.
- 6. 1005 г. от смъртта на Самуил (неизв.–1014) – български цар.
- 8. 155 г. от рождението на Бранислав Нушич (1864–1938) – сръбски писател хуморист и комедиограф.
- 9. 145 г. от рождението на Николай Ръорих (1874–1947) – руски художник, писател, философ.
- 15. 175 г. от рождението на Фридрих Ницше (1844–1900) – немски философ.
- 15. 205 г. от рождението на Михаил Лермонтов (1814–1841) – руски поет и писател.
- 16. 165 г. от рождението на Оскар Уайлд (1854–1900) – ирландски писател и драматург.
- 24. 90 г. от рождението на Йордан Радичков (1929–2004) – български писател и драматург.
- 27. 160 г. от рождението на Александър Теодоров-Балан (1859–1959) – български езиковед, библиограф и литературен историк.
- 29. 105 г. от рождението на Максим (1914–2012) – патриарх Български и митрополит Софийски.
- 30. 135 г. от рождението на Павел Орешков (1884–1953) – български книговед, библиограф и библиотекар.

Ноември

- 3. 75 г. от рождението на Надежда Захариева (1944–) – българска писателка.
- 7. 150 г. от излизането (1869) в Букурещ на бр. 1 на в. „Свобода“ – орган на революционната българска емиграция, редактиран от Любен Каравелов.
- 9. 105 г. от рождението на Павел Вежинов (1914–1983) – български писател.
- 10. 260 г. от рождението на Йохан Фридрих Шилер (1759–1805) – немски поет, драматург, естет.
- 15. 75 г. от рождението на Ставри Калинов (1944–) – български скулптор и художник.
- 19. 130 г. от рождението на Димитър Шишманов (1889–1945) – български белетрист, журналист, публицист, държавен деец.
- 20. 115 г. от рождението на Орлин Василев (1904–1977) – български писател и драматург.
- 21. 325 г. от рождението на Волтер (1694–1778) – френски писател, философ, историк.
- 24. 160 г. от рождението на Радко Димитриев (1859–1918) – български и руски военен деец и дипломат.
- 24. 155 г. от рождението на Анри дьо Тулуз-Лотрек (1864–1901) – френски живописец.
- 30. 145 г. от рождението на Уинстън Чърчил (1874–1965) – английски държавник.

Декември

- **3.** 130 г. от рождението на Стоян Загорчинов (1889–1925) – български писател.
- **6.** 175 г. от рождението на капитан Петко войвода (1844–1900) – български революционер.
- **6.** 95 г. от рождението на Павел Матев (1924–2006) – български поет.
- **7.** 110 г. от рождението на Никола Вапцаров (1909–1942) – български поет.
- **8.** 145 г. от излизането (1874) в Букурещ на бр. 1 на в. „Знаме“, редактиран от Христо Ботев.
- **14.** 130 г. от рождението на Христо Ясенов (1889–1925) – български поет.
- **16.** 125 г. от рождението на Николай Хрелков (1894–1950) – български поет.
- **24.** 220 г. от рождението на Иван Селимински (1799–1867) – български възрожденец, общественик и лекар, главен организатор на доброволческите български отряди в Кримската война.
- **29.** 140 г. от създаването (1879) на Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив.
- **29.** 210 г. от рождението на Уилям Гладстон (1809–1898) – английски държавник и политически деец.
- **31.** 125 г. от рождението на Анна Каменова (1894–1982) – българска писателка.
- **31.** 150 г. от рождението на Анри Матис (1869–1954) – френски живописец, график, скулптор.

През 2019 г. се навършват:

- **65 г.** от излизането (1954) на бр. 1 на сп. „Библиотека“, издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.
- **2570 г.** от рождението на Конфуций (551–479 пр.Хр.) – древнокитайски философ.
- **2360 г.** от рождението на Епикур (341–270 пр.Хр.) – древногръцки философ.
- **835 г.** от рождението на Саади (1184–1291) – персийски поет.
- **550 г.** от рождението на Васко да Гама (1469–1524) – португалски мореплавател.
- **360 г.** от рождението на Хенри Пърсел (1659–1695) – английски композитор.
- **335 г.** от откриването (1634) на диференциалното смятане от немския философ Лайбниц.
- **150 г.** от рождението на Ноел Бъкстон (1869–1948) – английски политически и обществен деец, приятел на България.
- **1375 г.** от рождението на кан Аспарух (Исперих) (644–701) – основател на българската държава.
- **1155 г.** от рождението на Симеон I (864–927) – български княз и цар, културният разцвет по време на неговото царуване е наречен „Златен век“.

- **615 г.** от смъртта на патриарх Евтимий Търновски (1330–1404) – старобългарски писател и религиозен деец.
- **280 г.** от рождението на Софроний Врачански (1739–1813) – български духовник, врачански епископ, народен будител, пръв последовател на делото на Паисий Хилендарски.
- **205 г.** от рождението на Захарий Княжески (1814–1877) – български учител и просветен деец, фолклорист.
- **185 г.** от рождението на Драган Манчов (1834–1908) – български книгоиздател, печатар, автор на учебници.
- **195 г.** от излизането (1824) в Брашов на „Буквар с различни поучения“ (Рибен буквар) на д-р Петър Берон.
- **150 г.** от излизането (1869) в Пловдив на бр. 1 на сп. „Летоструй“, редактирано от Христо Г. Данов и Янко Ковачев.
- **125 г.** от издаването (1894) на „До Чикаго и назад“ от Алеко Константинов.
- **125 г.** от самостоятелното издание (1894) на романа „Под игото“ от Иван Вазов.

2019 година е:

- **Международна година на Периодичната таблица на химичните елементи**, съгласно Резолюция 72/228 на Общото събрание на ООН от 20.XII.2017 г. Целта е повишаване на осведомеността за фундаменталните науки в световен мащаб и разширяване на образованието в областта на тези науки, като се обръща специално внимание на страните от развиващия се свят за подобряване на качеството на ежедневието, включително за бъдещ напредък в научноизследователската и развойната дейност.
- **Международна година на коренните езици**, съгласно Резолюция 71/178 на Общото събрание на ООН от 19.XII.2016 г. Целта е привличане на вниманието към критичния проблем, свързан със загубата на тези езици и за неотложната необходимост от запазването, съживяването и насърчаването им и предприемане на допълнителни спешни стъпки на национално и международно равнище.
- **Международна година на умереността**, съгласно Резолюция 72/129 на Общото събрание на ООН от 8.XII.2017 г. Целта е разширяване на гласовете на умереност чрез насърчаване на диалога, толерантността, разбирателството и сътрудничеството.
- **Световни десетилетия под егидата на ООН и ЕС:**
- **2010–2020 г.** – Международно десетилетие на пустините и борбата против опустиняването.
- **2011–2020 г.** – Международно десетилетие на инициативи за пътна безопасност.

- **2011–2020 г.** – Международно десетилетие на биоразнообразието.
- **2011–2020 г.** – Трето международно десетилетие за премахване на колониализма.
- **2014–2024 г.** – Международно десетилетие на устойчива енергия за всички.
- **2015–2024 г.** – Международно десетилетие на хората от африкански произход.
- **2016–2025 г.** – Международно десетилетие на действие по отношение на храненето.
- **2016–2025 г.** – Трето десетилетие за индустриално развитие на Африка.
- **2018–2028 г.** – Международно десетилетие на действието по отношение на „Вода за устойчиво развитие“.
- **2019–2028 г.** – Десетилетие на Обединените нации на семейното фермерство.

*Изработи Ангелина Ставрева
Отдел „Методичен“ на
Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив*

Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2018 г.

Тематичен показалец

140 години НБКМ

- Ангелова, Габриела.** Поглед към библиотечната колекция на проф. Марин Дринов в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 4, 5–14.
- Ангелова-Пенкова, Ефросина.** Създаване на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Проект за устав на Софийската обществена библиотека и читалня. – № 3, 11–20.
- Бенбасат, Алберт.** Четвърта читалня. – № 6, 5–11.
- Величков, Петър.** Как се набавяха ценните издания на Народната библиотека. Два рапорта – на Пенчо Славейков и на Иван Димитров. – № 5, 11–19.
- Вълчева, Анелия.** Мерки за опазване на фондовете по време на Втората световна война. Англо-американските бомбардировки и унищожаването на сградата и част от фондовете на Библиотеката. – № 4, 15–20.
- Гергова, Ани.** Кога и как е положено началото на българска национална библиотека. Приносът на първия ѝ директор Георги Я. Киров. – № 6, 38–42.
- Гранитски, Иван.** Храм на духа. – № 6, 67–68.
- Груева, Селима.** Чуждестранните колекции в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – история, състояние, тенденции. – № 2, 34–40.
- Димова, Теодора.** Не мога да живея без Теб. – № 6, 117–119.
- Дирекция „Създаване на информационни ресурси“.** – № 2, 11–33.
- Дирекция „Библиотечни дейности“.** – № 3, 21–42.
- Загоров, Васил.** Ресурси за изследване на историята на българската печатна книга в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Една колегиална читателска гледна точка. – № 6, 45–52.
- Кисьова, Мая.** Тихо и могъщо място. – № 6, 90.
- Константинов, Георги.** Нашият Киприан. – № 6, 53–57.
- Куманова, Александра.** Професор Тодор Боров или сито за информацията. Към въпроса за националния пантеон на Духа на България. – № 6, 12–37.
- Младенова, Мария.** Непубликувани спомени за Пенчо Славейков на Олга Ангелова (по баща Гюзелева). – № 6, 71–89.
- Муканова, Поли.** Националната библиотека в моя изследователски път. – № 6, 91–100.
- Найденова, Силвия.** Националната библиотека и Централната академична библиотека – единство в многообразието. – № 6, 105–107.
- Пенчева, Радка.** Какво е за мен Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“? – № 6, 101.

- Петкова, Нона.** Линия на времето – фрагменти от историята на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 2, 7–10.
- Петкова, Нона.** Линия на времето – едно пътешествие през вековете. – № 5, 5–10.
- Радева, Живка.** Стилиан Чилингиров и Народната библиотека – спомени за литературни приятелства и срещи. – № 6, 60–66.
- Райчевски, Стоян.** Книгата и печатът в света на Георги Раковски. – № 6, 108–116.
- Станков, Валери.** Похвално слово за Българската книга. – № 6, 43–44.
- Стоилова, Анка.** Арабските преводи на древногръцки математически и астрономически трактати в ръкопис ОР 1142. – № 5, 20–31.
- Тахов, Росен.** „Хомо либро“ или Човекът на книгата. Ще оцелее ли в стихията на информационния океан. – № 6, 102–104.
- Халачев, Любомир.** За Библиотеката като за нещо истински духовно. – № 6, 69–70.
- Христов, Димитър.** Националната библиотека и книгите. – № 6, 58–59.
- Цветкова, Виолета.** Да осиновиш книга, или вдъхновяващият жест на учениците от 125 СУ „Боян Пенев“. – № 2, 5–6.
- Цветкова, Виолета.** Празнични събития в Националната библиотека. – № 3, 5–10.
- Цветкова, Виолета.** Музикологът Магдалена Манолова дари изложба за Борис Христов на Националната библиотека. – № 5, 32–33.

120 години Закон за задължителното депозиране в България

- Тотоманова, Антоанета, Александрова, Красимира.** 120 години Закон за задължителното депозиране в България. – № 1, 5–9.
- Янакиева-Иванова, Цеца, Ангелова-Пенкова, Ефросина.** Изпълнение и прилагане на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения за периода 2012–2017 г. Преглед и анализ. – № 1, 10–19.

Библиотеките по света

- Койчева, Румяна.** Бранд „Финландия“, или за публичните библиотеки в страната на социалните иновации. – № 3, 74–83.
- Националната библиотека на Малта.** – № 4, 101–110.
- Националната и университетска библиотека в Загреб.** – № 5, 43–57.
- Раденска, Румяна.** Градската библиотека в Ориндж, Калифорния. Организация и проблеми. – № 2, 52–68.

Библиотечни практики

- Георгиев, Любомир.** Специалните колекции в библиотеките – а сега накъде? – № 2, 78–84.
- Джорджевич, Виолета, Бркич, Ясна.** Е-игра и обучение. Креативно използване на информационно-комуникационните инструменти в библиотеката. – № 2, 69–77.

Ефтимова, Събина, Дамянова, Ивелина. Проектът „Студентски практики“ – Фаза 1. Възможност за възраждане на една училищна библиотека. – № 5, 37–42.

Илиева, Стефка. Електронните услуги в Народна библиотека „Иван Вазов“ през погледа на потребителите. Анкетно проучване. – № 3, 84–86.

Матиевич, Милица. Кино книжка с картинки. – № 3, 87–91.

Колекции

Георгиев, Любомир. България и Индия в книги и архивни документи от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 1, 27–38.

Национална агенция за ISBN

Стефанова, Радослава. Книги под печат и издатели в системата ISBN за 2017 г. Статистически анализ по данни от Националния регистър на издаваните книги в България. – № 1, 39–44.

Форум

Александрова, Красимира, Кършийска, Мария. Среца на високо равнище по въпросите на книгата в Баку. „Книги, четене и технологии“ бе мотото на световното културно събитие. – № 2, 41–51.

Везирева, Христина, Стоилова, Любка. Истини и лъжи за факти, новини и събития. Международна научна конференция в Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе. – № 3, 92–97.

Събития

Георгиева, Мариета. 130 години Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“. – № 5, 34–36.

Чолова, Станислава, Христова, Ивета, Барзев, Илиан. Универсален цивилизационен модел. XIV студентска научна конференция и изложба в УниБИТ. – № 3, 43–61.

Годишнина

Ангелова, Анна. „Дайте ми библиотека и аз ще създам университет“. 130 г. от основаването на първата университетска библиотека. – № 3, 62–65.

Георгиев, Елизабета. 130 крачки на културата. От културната история на Цариград. – № 2, 97–104.

Йорданова, Валерия. 130 години Регионална библиотека „Любен Каравелов“ – Русе. Факти и сюжети от реалността. – № 3, 66–73.

Пенчева, Радка. Още за историческата проза на Димитър Талев. 120 години от рождението на писателя и 330 години от избухването на Чипровското въстание. – № 4, 90–95.

Изложба

Карадачка-Симеонова, Юлия. Изложбата „Европа в старите карти“ от дарението на инж. Любен Божков. – № 1, 49–52.

Минчева, Бояна. Енотека и библиотека. – № 2, 94–96.

Петкова, Нона. Средновековни български ръкописи от колекцията на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ участваха на изложба в Москва. – № 4, 111–113.

Фотоизложбата „В света на Дора Габе“ гостува в Националната библиотека. – № 4, 114–115.

Христо Смирненски – живот и творби. – № 5, 62.

Цветкова, Виолета. 140 години свободна България. – № 2, 92–93.

Цветкова, Виолета. Изложба за Наполеон в Националната библиотека. Учени от 23 държави присъстваха на откриването ѝ. – № 5, 60–61.

Реставрация

Александрова, Красимира, Цветанска, Искра. Съхранение и експониране на пергаментни ръкописи. – № 4, 21–27.

Ценкова, Радостина, Лашева, Веска. Възстановяване на художествени произведения по метода на класическата реставрация. – № 4, 28–33.

Теория на библиографията

Куманова, Александра. Императив на теорията на библиографията в Западна Европа през XVIII–XXI в. и разпространението по света на „немската линия“. Историко-културен феноменологичен каркас на информационна ризома. – № 4, 34–54.

Културно наследство

Кабаков, Иван. Институциите на културното наследство и основаното на участие управление – № 3, 98–104.

Колева-Звънчарова, Милена. Валидирането на знания и умения в областта на културното наследство като предпоставка за приобщаване. – № 1, 20–26.

Ракурси

Величков, Петър. Срещи с писателя Владимир Полянов. – № 4, 79–89.

Горчева, Мая. Разкази за електрическите стълбове на булевард „Цар Освободител“ и българския литературен модернизъм. – № 4, 55–78.

Минало

Божилова, Камелия. Възможна ли е свободата? Духовност и култура в Западните български земи през Възраждането. – № 4, 96–100.

- Величков**, Петър. Калоферският книгопродавец Георги Дончов. – № 2, 107–113.
Кехлибарева, Соня. Двете съпруги на писателя Петко Росен. – № 1, 77–81.
Михайлов, Пело. Неизвестен вестник, редактиран от професор Анастас Иширков. – № 1, 67–76.

Клуб „Писмена“

- Рангелова**, Стефка. Срещи с Людмила Филипова и с Мадлен Алгафари. – № 1, 45–48.
Рангелова, Стефка. Премиера на любовна антология на големия поет Георги Константинов. – № 2, 105–106.
Рангелова, Стефка. Националното турне на Ивинела Самуилова започна от НБКМ. – № 3, 105–106.
Рангелова, Стефка. Рашко Младенов представи книгата си „До последен дух“. – № 5, 58–59.

Нови книги

- Андровски**, Иво. Петър Матеев за себе си. – № 2, 134–137.
Андровски, Иво. Щрихи от две епохи на Нестор Марков. – № 3, 118–123.
Андровски, Иво. Pro Bulgaria от Луи Айер – швейцарецът с българско сърце. – № 4, 122–124.
Куманова, Александра. Семиозис на Умберто Еко. *Нишката на Ариадна и личността* в лабиринта на информацията: Кадастър на универсалното знание. – № 1, 53–66.
Куманова, Александра, Александрова, Красимира. Първи учебник по маркетинг на библиотечно-информационната дейност за формирането на настоящето и бъдещето на библиотеките: некомерчески аспект на постмодерния инструментариум на знанието. Пунктир в библиосферата. – № 2, 114–125.
Мутафчиева-Христова, Анелия. Пътят на осиновения – от гнева до прошката. – № 5, 63–66.
Найденова, Силвия. Нашият живот е игра: важна книга за обучението по информационна грамотност. – № 5, 67–68.
Пашалийска, Румяна. „1943“ – антология за деца. – № 3, 112–117.
Симова, Полина. Познанието като изследване и творчество. За следвания и развиван в новата информационна ера образ на *Годишника на Българския библиографски институт*. – № 4, 116–121.
Стоилова, Анка. Два нови юбилейни сборника. – № 2, 126–133.

Премиера

- Биобиблиография** на Умберто Еко за пръв път в България. – № 2, 85.
Педди, Луиджина. Умберто Еко и неговото влияние в Италия и в България. – № 2, 86–88.

Попов, Димитър. За биобиблиографския тривиум от издания „Умберто Еко в България“. – № 2, 89–91.

Творчеството

Кирова, Мариана. Проекция и възвратност на символите в литературното творчество. Постановки на мистицизма за творческия процес, материалистически контрапункти. – № 3, 107–111.

Млади автори

Костова, Диана. Свободнозидарски измерения на християнския символ на кръста. – № 5, 69–80.

От ръкописа

Величков, Петър. По следите на 205-те номерирани екземпляра. – № 1, 92–98.

Величков, Петър. Мара Белчева до Александър Паскалев. – № 1, 99–114.

Вълчева, Анелия. Из историята на Народната библиотека в София през периода 1924–1944 г. Ръководни лица в Народната библиотека, Библиотечен комитет, щат и състояние на кадрите в периода 1924–1944 г. – № 2, 141–160.

Куманова, Александра, Александрова, Красимира, Казански, Никола, Василев, Николай. Paradigma quartum decimum. Образци на синтеза на теорията и практиката в четиринайсет стъпки на обхват на библио–инфо–ноосферата като вестител на планетарната хуманитаристика: препоръчителна енциклопедия за десетилетието 2009–2018 г., отразено във философския когнитологичен компаративистичен прочит на емблематични книги. – № 5, 89–147.

Пенчева, Радка. Емилиян Станев и Елисавета Багряна. Документални свидетелства за приятелството им. – № 3, 127–136.

Райчевски, Стоян. Булгаркьой и трагичната му съдба. По сведения от Дамян Калфов и негови съвременници. – № 4, 125–162.

Библиографски справки

Шардина, Величка. – № 1, 82–91; № 3, 124–126; № 5, 81–88.

Нови справочници в НБКМ

Стойнева, Ева. – № 2, 138–140.

In memoriam

Проф. д-р Радка Колева (26.IX.1943–23.II.2018). – № 2, 161–162.

Календар'2019

Ставрева, Ангелина. – № 6, – .

Именен показалец на авторите

Александрова, К. № 1, 5–9; № 2, 41–51, 114–125; № 4, 21–27; № 5, 89–147.

Ангелова, А. № 3, 62–65.

Ангелова, Г. № 4, 5–14.

Ангелова-Пенкова, Е. № 1, 10–19; № 2, 11–33; № 3, 11–20.

Андровски, И. № 2, 134–137; № 3, 118–123; № 4, 122–124.

Барзев, Илиан. № 3, 43–61.

Бенбасат, А. № 6, 5–11.

Божилова, К. № 4, 96–100.

Бркич, Ясна. № 2, 69–77.

Василев, Н. № 5, 89–147.

Везирева, Х. № 3, 92–97.

Величков, П. № 1, 92–98, 99–113; № 2, 107–113; № 4, 79–89; № 5, 11–19.

Вълчева, А. № 2, 141–160; № 4, 15–20.

Георгиев, Е. № 2, 97–104.

Георгиев, Л. № 1, 27–38; № 2, 78–84.

Георгиева, М. № 5, 34–36.

Гергова, А. № 6, 38–42.

Горчева, М. № 4, 55–78.

Груева, С. № 2, 34–40.

Гранитски, И. № 6, 67–68.

Дамянова, И. № 5, 37–42.

Джорджевич, В. № 2, 69–77.

Димова, Т. № 6, 117–119.

Ефтимова, С. № 5, 37–42.

Загоров, В. № 6, 45–52.

Илиева, С. № 3, 84–86.

Йорданова, В. № 3, 66–73.

Кабаков, И. № 3, 98–104.

Казански, Н. № 5, 89–147.

Карадачка-Симеонова, Ю. № 1, 49–52.

Кехлибарева, С. № 1, 77–81.

Кирова, М. № 3, 107–111.

Кисьова, М. № 6, 90.

Койчева, Р. № 3, 74–83.

Колева-Звънчарова, М. № 1, 20–26.

Константинов, Г. № 6, 53–57.

Костова, Д. № 5, 69–80.

Куманова, А. № 1, 53–66; № 2, 114–125; № 4, 34–54; № 5, 89–147; № 6, 12–37.

Кършийска, М. № 2, 41–51; № 4, 101–110; № 5, 43–57.

Лашева, В. № 4, 28–33.

Матиевич, М. № 3, 87–91.

Минчева, Б. № 2, 94–96.

Михайлов, П. № 1, 67–76.

Младенова, М. № 6, 71–89.

Муканова, П. № 6, 91–100.

Мутафчиева-Христова, А. № 5, 63–66.

Найденова, С. № 5, 67–68; № 6, 105–107.

Пашалийска, Р. № 3, 112–117.

Педди, Л. № 2, 86–88.

Пенчева, Р. № 3, 127–136; № 4, 90–95; № 6, 101.

Петкова, Н. № 2, 7–10; № 4, 111–113; № 5, 5–10.

Попов, Д. № 2, 89–91.

Радева, Ж. № 6, 60–66.

Раденска, Р. № 2, 52–68.

Райчевски, С. № 4, 125–162; № 6, 108–116.

Рангелова, С. № 1, 45–48; № 2, 105–106; № 3, 105–106; № 5, 58–59.

Симова, П. № 4, 116–121.

Ставрева, Ангелина. № 6, .

Станков, В. № 6, 43–44.

Стефанова, Р. № 1, 39–44.

Стоилова, А. № 2, 126–133; № 5, 20–31.

Стоилова, Л. № 3, 92–97.

Стойнева, Е. № 2, 138–140.

Тахов, Р. № 6, 102–104.

Тотоманова, А. № 1, 5–9; № 2, 11–33.

Халачев, Л. № 6, 69–70.

Христов, Д. № 6, 58–59.

Христова, И. № 3, 43–61.

Цветанска, И. № 4, 21–27.

Цветкова, В. № 2, 5–6, 92–93; № 3, 5–10; № 4, 114–115; № 5, 32–33, 60–61, 62.

Ценкова, Р. № 4, 28–33.

Чолова, С. № 3, 43–61.

Шардина, В. № 1, 82–91; № 3, 124–126; № 5, 81–88.

Янакиева-Иванова, Ц. № 1, 10–19.

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“, ЗА 2019 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosica vladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

**Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.**